

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

KATILIM BANKACILIĞI KAMU KATILIM BANKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

BİLGEHAN AKAY

Danışman

DOÇ. DR. NESRİN YILDIRIM

**AĞUSTOS-2018
KIRIKKALE**

KABUL-ONAY

Doç.Dr. Nesrin YILDIRIM danışmanlığında Bilgehan AKAY tarafından hazırlanan “Katılım Bankacılığı, Kamu Katılım Bankaları” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../20..

(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Latif ÖZTÜRK

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Nesrin YILDIRIM

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Hilmi GÖRAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(Ünvan, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

Kişisel Kabul

Yüksek Lisans olarak sunduğum Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

Bilgehan AKAY

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
SİMGELER KISALTMALAR.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
GRAFİKLER LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDE BANKACILIK SİSTEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3
1.1. BANKACILIĞIN TANIMI.....	3
1.2. BANKACILIĞIN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ VE GELİŞİMİ	4
1.3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1947-1923)	5
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Bankacılık (1923 - 1933).....	7
1.3.3. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932).....	7
1.3.4. Kamu Bankaları Dönemi (1933 – 1945).....	8
1.3.5. Özel Bankalar Dönemi (1945 – 1959).....	9
1.3.6. Planlı Dönem (1960-1980)	10
1.3.7. 1980 Sonrası Dönem: Serbestleşme Dönemi	11

1.4. KAMU BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRKİYE'DE KAMU BANKACILIĞI	13
1.5. TÜRKİYE'DE KAMU BANKACILIĞI VE KAMU BANKALARININ KURULUŞ NEDENLERİ	14
1.5.1. Siyasi Nedenler	15
1.5.2. Sosyal Nedenler	15
1.5.3. Ekonomik Nedenler	16
1.6. TÜRKİYE'DE KURULAN KAMU BANKALARI.....	17
İKİNCİ BÖLÜM	21
İSLAMİ FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ.....	21
2.1. KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ	21
2.2. KATILIM BANKACILIĞI TANIMI:	21
2.3. KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA PRENSİPLERİ VE ÖZELLİKLERİ	22
2.4. KATILIM BANKALARININ KURULMA NEDENLERİ.....	23
2.4.2. Ekonomik Nedenler	25
2.4.3. Sosyal Nedenler	26
2.4.4. Politik Nedenler.....	26
2.5. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA VE FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ.....	27
2.5.1. FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ	27
2.5.1.1. Cari Hesaplar	27
2.5.1.2. Katılma Hesabı.....	28
2.5.1.3. Özel Fon Havuzları.....	28
2.5.1.4. Kıymetli Madenler Hesabı	29
2.5.2. FON KULLANDIRIM YÖNTEMLERİ.....	29
2.5.2.1. Mudaraba (Emekten ve Sermayeden Doğan Ortaklık)	31

2.5.2.2. Müşareke (Ortaklık Finansmanı).....	33
2.5.2.3. Murabaha (Maliyet Artı Kar)	35
2.5.2.4. İcare (Finansal Kiralama).....	36
2.5.2.5. Selem (Vadeli Satış)	38
2.5.2.6. İstisna (İnşaat Finansmanı)	39
2.5.2.7. Karz-ı Hasen.....	39
2.5.2.8. Sukuk	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS	46
3.1. DÜNYADA FAİZSİZ FİNANS.....	46
3.1.1. Katar	48
3.1.2. Bahreyn.....	48
3.1.3. Birleşik Arap Emirlikleri	49
3.1.5. Malezya	49
3.1.6. Sudan.....	50
3.2. TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS	51
3.2.1. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Başlangıcı	51
3.2.2. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Gelişimi	52
3.2.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası	52
3.2.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası	53
3.2.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	54
3.2.3. KAMU SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ KURULMA NEDENLERİ VE SEKTÖRE DEVLETİN YATIRIMLARI	55
3.2.3.1. TKBB’nin Kurulması	57
3.2.3.2. Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı.....	58
3.2.3.3. BDDK Bünyesinde Katılım Bankacılığına Yönelik Bir Daire Kurulması.....	60
3.2.3.4. Hazine Müsteşarlığı Bünyesinde Faizsiz Finans Üst Koordinasyon Kurulunun Kurulması	61
3.2.3.5. İstanbul Finans Merkezi Projesi (İFM)	62

3.2.4. KAMU KATILIM BANKACILIĞI	65
3.2.5. KAMU KATILIM BANKALARININ PERFORMANSI.....	66
3.2.5.1. Şube Ve Personel Sayısı Gelişimi	66
3.2.5.1.1. Şube Sayısı Gelişimi	66
3.2.5.1.2. Personel Sayısı Gelişimi.....	68
3.2.5.1.3. Kredilerin ve Toplanan Fonların Gelişimi	69
3.2.6. TÜRKİYE’DE KİRA SERTİFİKASI ÜRÜNÜNÜN GELİŞİMİ VE KAMU KATILIM BANKALARININ KİRA SERTİFİKASI İHRAÇLARI....	72
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	76
4. TÜRKİYE’DEKİ KAMU KATILIM BANKALARI ANKET UYGULAMASI.....	76
4.1. AMAÇ ve KAPSAM	76
4.3. LİTERETÜR TARAMASI	76
4.4. METODOLOJİ	76
4.5. SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
4.6. BULGULAR	79
4.7. KATILIM BANKASI ÇALIŞANLARININ KAMU KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ VE SEKTÖRE ETKİLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİNİN KATAGORİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN FARKLILIKLARININ TEST EDİLMESİ	85
4.7.1. Cinsiyet Açısından Görüşlerin Test Edilmesi	85
4.7.2. Sektör Açısından Görüşlerin Test Edilmesi	88
4.7.3. Yaş Kategorileri Açısından İncelenmesi.....	89
4.7.4. Eğitim Düzeyleri Açısından Görüşlerin İncelenmesi	90
SONUÇ.....	93

KAYNAKÇA 100

EK 1 : ANKET 104

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bankacılık alanında kamu yatırımları incelenerek, katılım bankacılığında kamu bankalarının sektöre etkilerini araştırmaktır. Yapılan çalışmanın sonunda istatistiksel değerlendirmeler ve on beş soruluk bir anket çalışması yapılacaktır.

Araştırmanın her aşamasında değerli bilgi ve tecrübeleri ile desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Nesrin YILDIRIM’a, yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek veren ve her zaman yol gösteren, tez aşamasında bilgi birikimleri ve manevi desteklerini esirgermeyen Prof. Dr. Latif ÖZTÜRK, Prof. Dr. Mehmet DİKKAYA’ya tezin konu seçimimdeki, yazım ve düzenlenmesindeki katkılarından dolayı Merve Gizem İNCİ’ye, Seda ATASOY’a ve Hazine Uzmanı Burak Sencer ATASOY’a, tez yazım ve araştırma sürecindeki desteklerinden dolayı çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

Akay, Bilgehan “Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2018. Danışman Doç. Dr. Nesrin YILDIRIM.

Bu yüksek lisans tezinde; Türkiye’de bankacılık, kamu bankaları, dünyada ve Türkiye’de katılım bankacılığı, Türkiye’de katılım bankacılığına devlet yatırımları, kamu katılım bankaları konuları ele alınmış olup; katılım bankası çalışanlarına sektör hakkında anket uygulanarak, kamu katılım bankaları hakkında düşünce ve beklentileri test edilmek istenmiştir.

Bu çalışmada katılım bankacılığının ülkemizdeki gelişim hızıyla birlikte, kamu sermayeli yatırımların sektöre dahil olmasıyla katılım bankacılığı algısının gelişimi ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda katılım bankası çalışanlarının, kamu katılım bankalarına bakış açılarının genel olarak benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Kamu Bankacılığı, Katılım Bankacılığı, Sukuk, Anket.

ABSTRACT

Akay, Bilgehan “Participation Banking Public Participation Banks”, Master Thesis, Kırıkkale 2018. Advisor Assoc. Dr. Nesrin YILDIRIM

In this graduate thesis; banking in Turkey, state-owned banks in the World and participation banking in Turkey, the state investment in the participation banking in Turkey, as quoted by addressing issues of public participation banks. Participation bank employees were asked to answer the survey about the sector and to test their thoughts and expectations about the public participation banks.

In this study, together with the development rate of participation banking in our country, the development of the perception of participation banking is taken into consideration by the fact that public sector investments are included in the sector.

The results of the survey indicate similarity between the views of participation bank employees' and public participation banks employees.

Keywords: Banking, Public Banking, Participation Banking, Sukuk, Survey.

SİMGELER KISALTMALAR

- AAOIFI: İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetleme Kurumu
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ATM: Otomatik Vezne Makinesi (Automatic Teller Machine)
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
EFT: Elektronik Fon Transferi.
IDB: İslam Kalkınma Bankası
IIFM: Uluslararası İslami Finansal Pazar
IIFM: Uluslararası İslami Finansal Pazar (International İslami Financial Market)
IMB: İstanbul Metal Borsası İKB: İslami Kalkınma Bankası
IMF: International Money Fon (Uluslararası Para Fonu)
İFM: İstanbul Finans Merkezi
KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsü
OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ÖFK: Özel Finans Kurumları
QIB : Katar İslam Bankası (Qatar Islamic Bank)
QNB: Uluslararası Qatar Bankası (Qatar National Bank)
T.C: Türkiye Cumhuriyeti
TBB: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi.

Tablo 2: Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi Açısından Önemli Gelişmeler (1847-2005).

Tablo 3: Türkiye’de Kurulan Kamu Bankaları.

Tablo 4: Dünyada Faizsiz Finans Gelişmeleri.

Tablo 5: Türkiye’de Katılım Bankacılığı Gelişmeleri (1983-2017).

Tablo 6: İFM Eylem Planında İslami Finans Konusu.

Tablo7: Katılım Bankaları Şube Sayısı Gelişimi (2008-2017).

Tablo 8: Kamu Sermayeli Katılım Bankalarının Şube Sayısı Gelişimi.

Tablo 9: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Personel Sayısı Gelişimi.

Tablo 10: Kamu Sermayeli Katılım Bankalarının Personel Sayısı Gelişimi.

Tablo 11: Ziraat Katılım Bankası’nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması.

Tablo 12: Ziraat Katılım Bankası’nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması.

Tablo 13: Vakıf Katılım Bankası’nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması.

Tablo 14: Vakıf Katılım Bankası’nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması.

Tablo15: Türkiye’de Kira Sertifikası Ürünü Hakkında Yapılan Yasal Düzenlemeler.

Tablo16: Ziraat Katılım Bankası Kira Sertifikası ihraçları.

Tablo 17: Vakıf Katılım Bankası Kira Sertifikası ihraçları.

Tablo 18: Katılım Bankası Çalışanlarının Cinsiyet Dağılımı.

Tablo 19: Katılım Bankası Çalışanlarının Yaş Aralıkları Dağılımı.

Tablo 20: Katılım Bankası Çalışanlarının En Son Mezun Olduğu Öğrenim Seviyesi.

Tablo 21: Katılım Bankası Çalışanlarının Bankacılık Mesleğindeki Süresi.

Tablo 22: Anket Bulguları.

Tablo 23: Anket Bulguları.

Tablo 24: Anket Bulguları.

Tablo 25: Anket Bulguları.

Tablo 26: Anket Bulguları.

Tablo 27: Cinsiyet Açısından Sorulara Verilen Cevapların Analizi.

Tablo 28: Cinsiyete Göre Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Edilmesi.

Tablo 29: Çalışılan Banka Sektörü Göre Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Sonuçları.

Tablo 30: Yaş Grupları Açısından Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Sonuçları.

Tablo 31: Eğitim Düzeyleri Açısından Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Sonuçları.

Tablo32: Eğitim Durumuna Göre Farklılıkların Çoklu Karşılaştırma Test Sonuçları.

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Global Sukuk İhracı

Grafik 2: 2010-2017 Yılları Arası Sukuk İhracı

Grafik 3: Albaraka Türk Ortaklık Yapısı

Grafik 4: Kuveyt Türk Ortaklık Yapısı

Grafik 5: Türkiye Finans Ortaklık Yapısı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Mudaraba Sisteminin İşleyişi

Şekil 2: Müşareke Sisteminin İşleyişi

Şekil 3: Selem Sisteminin İşleyişi

GİRİŞ

Bankalar ekonomik sistemin temel ögesini oluşturmakta ve ekonomik yaşamın vazgeçilmezidir. Ülke ekonomisi için önemli kurumlardır. Finansal ürünlerin çeşitliliği ve sektörün derinliği ülke ekonomisinin krizlere karşı dayanıklılığı açısından önemli rol oynamaktadır. 1929 ekonomik buhranı ve sonrasında Klasik İktisat Teorisi terk edilmiş yerini Keynezyen iktisadi düşünce almıştır. Keynezyen düşüncenin ekonomi politikalarında etkili olmasıyla, devletin ekonomideki etkin rolü artmaya başlamıştır. Devlet tarafından gerçekleştirilen ekonomik müdahalelerin yoğun şekilde gerçekleşmeye başlamasıyla, devletler piyasada aktif şekilde müdahale için kullanabilecekleri finansal kurumlara ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda özel bankaların yanında kamu bankaları kurulmaya başlanmıştır. Kamu bankalarının finansal sistemde yer almasıyla devletler 1929 ekonomik buhranı sonrası gelişen yeni iktisadi düşünceler paralelinde piyasa müdahalelerinde bankalarla aktif rol oynamışlardır. Böylece kamu bankalarının ekonomik sistemde önemli bir şekilde konumlanmaya başlamışlardır.

Ülkemizde Cumhuriyet Dönemi öncesinde, yabancı sermayenin egemenliğin egemenliğinde bulunan bankacılık sektörü, Cumhuriyet dönemi sonrası özel ve yerli sermaye girişimleriyle çeşitlenmeye başlamıştır. Özel bankaların kurulmasının ardından, devletin yeni hedefleri ve kalkınma planları doğrultusunda Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kurulmasıyla gerek sermaye birikimi gerek bilgi birikiminin artması doğrultusunda özeldede belli sektörleri genel de ise Türkiye ekonomisini desteklemek üzere kamu sermayeli bankalar kurmaya başlamıştır. Kurulan bankalarla devlet ve özel girişim sermayesiyle kurulan firmalara desteklemeler yapılmış, sektörlerle ilave katma değer yaratılmıştır. Kurulan bu bankalara ülke hükümetleri özel görev ve sorumluluklar vermiş ve her banka belli olanlara uzmanlaşarak, ilgili sektörlerle vermiş oldukları sübvansiyon ve çeşitli desteklemelerle üretim, istihdam gibi ülke ekonomisi için önemli göstergelerin gelişmesi hedeflenmiştir.

Devlet bir taraftan kamu bankası kurarken bir taraftan özel girişim sermayesi olan bankaların yaşadığı bir takım olumsuzlukların giderilmesi, piyasa mekanizmasının işleyişinin düzenlenmesi, kötü yönetim vb. gibi sebeplerle TMSF

tarafından devralınarak kamulaştırılması söz konusu olmaktadır. 1990 yılında TMSF kamulaştırmaları yoğun şekilde yaşanmıştır. Çeşitli amaçlar doğrultusunda kurulan kamu bankaları, TMSF tarafından kamulaştırma yoluyla devralınan kamu bankaları bazı gerekçelerle dönem dönem özelleştirme yaşamışlardır. Şuan hali hazırda kamu sermayeli olarak faaliyetlerine devam eden üç adet konvansiyonel banka, iki adet katılım bankası bulunmaktadır.

Kamu sermayeli yatırım, kalkınma ve konvansiyonel özellik gösteren banklar kurulmuş olsa da ilk olarak 2015 yılında İslami prensipler doğrultusunda faaliyet gösteren bir devlet katılım bankası kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Bu bankanın kurulmasıyla kamu sektörü bankacılık anlamında yeni bir adım atmış ve bu yeni adımla birlikte bir takım tartışma konuları gündeme gelmiştir. Devlet katılım bankacılığı yapabilir mi? Devletin kuracağı katılım bankası sektörde adaletsizliklere yol açıp rekabeti engeller mi? Devletin kuracağı katılım bankası, konvansiyonel bir banka ile ilişkide bulunabilir mi? gibi sorulara yol açmıştır.

Türkiye son dönemlerde ciddi bir değişim yaşamakta uzun vadeli hedefler belirlenmektedir. Gerek hükümetin basiretli duruşu, gerekse de halkın hükümete güveni bu gayretin en önemli sonuçlarıdır. Cumhuriyetimizin 100. yılı olan 2023 yılın dünyada ilk 10 ekonomi arasına girme hedefi olan Türkiye için ülkenin ekonomik kurumlarının beraberinde, bankacılık sektörünün de gelişmesi ve çeşitlenerek tüm dünya çevresine hitap etmesi gerekmektedir. Bu hedefler doğrultusunda, İFM (İstanbul Finans Merkezi) Projesi başlatılmış, bu proje için çeşitli eylem planları yapılmış, ara hedeflerle ana hedeflere ulaşılması planlanmıştır. İFM Projesi'nde katılım bankacılığı ve İslami Finans ayrı bir eylem maddesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda kamunun bu alanda yatırım yaparak, çeşitlilik yaratması kaçınılmaz olmuştur. Kamu bu yatırımıyla Türkiye'de yatırım yapma fırsatı bulamayan çevrelerin ilgisini çekmeyi hedeflemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYA'DA VE TÜRKİYEDE BANKACILIK SİSTEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. BANKACILIĞIN TANIMI

Hemen hemen bütün dünya dillerinde bazı değişik tabirlerle ifade edilen “banka” kelimesi İtalyanca “banco” kelimesinden geldiği ve daha sonra kelimenin “banka” olarak tabir edildiği bilinmektedir.¹ Banka kelimesi, Latince de ise “sıra, tezgâh” anlamına gelen “banco” kelimesinden gelmektedir.²

Bankalar finansal piyasalarda fon arz edenlerin fon fazlaları ile fon talep eden tüketicilerin fon taleplerini karşılamak üzere faaliyet gösteren finansal işletmelerdir. Bir başka şekilde tanımlamak gerekirse bankalar, mudilerden topladıkları mevduatı, tüketicilere kredi olarak vererek kar elde etmeyi amaçlayan ticari kuruluşlardır. Bankalar günümüzde oldukça fazla çeşitlilik gösteren alanlarda faaliyet gösterdikleri için kesin bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Bankaların faaliyet gösterdiği konulara bakacak olursak; ülkenin ekonomik gelişmesinde ve kalkınmasında rol alan önemli kuruluşlardır, ekonomi politikaların uygulanmasında ülke kurumlarının en etkili kuruluşlarıdır, fon ihtiyacı olanlara kredi verir, borsa işlemlerine aracılık yapar, finansal tüketicilere kiralık kasa hizmeti vererek kıymetli menkul eşyalarını korur, sigorta hizmetlerine aracılık ederler, finansal tüketicilerin gündelik hayatlarında zaman tasarrufu sağlamaları için, otomatik ödeme, havale, EFT, kredi kartı, debit kart gibi birçok çeşitli hizmeti sunan kuruluşlarıdır. Bankaların bu özellikleri dikkate alındığında, bankacılık hakkında tek bir tanım yapılmayacak kadar büyük organizasyonlar olduğunu söylemek mümkündür.

¹ Parasız İlker “**Para Banka ve Finansal Piyasalar**”, 9. Baskı s. 105

² Sururi Kocaimamoğlu, “**Bankacılık Ansiklopedisi**”, Türkiye İş Bankası Yay. Ankara, 1985 s. 70

1.2. BANKACILIĞIN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ VE GELİŞİMİ

Bankaların ortaya çıkış sebepleri incelendiğinde birçok kaynakta bunu ilk çağlara kadar uzandığı söylenmektedir. O dönemlerde insanlar mallarının başına gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı, ellerindeki malları tapınaklardaki din adamlarına emanet etmekteydiler. Din adamları da bu malları değerlendirerek ödünç vermekteydi.³

Bankacılığın ne şekilde doğduğu konusunda diğer bir fikirde, hac vazifelerini yerine getirmek amacıyla uzun yolculuklara çıkan insanların, ellerinde bulunan ve başına bir şey gelmesinden korktukları mallarını güvenilir din adamlarına teslim etmeleri ve din adamlarının da bu eşyaları talepte bulunan bir başka kişilere ödünç vermesiyle bankacılık faaliyetindeki fonksiyonun meydana gelmesi görülmektedir.⁴

Her iki görüşte de tarihteki ilk bankacıların din adamları ve ilk bankalarında ibadet yerleri olduğu görülmektedir. Daha sonraları paranın icadıyla beraber, gelişen alım satım işlemleri yani ticaret faaliyetleriyle bankacılığın daha da hızlı bir şekilde geliştiğini söylemek mümkün olabilmektedir.

1.3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de bankacılığın gelişimi hakkında yapılan çalışmalarda, bankacılık sistemi altı döneme ayrılmıştır. Bu dönemler; 1923 yılına kadar olan Osmanlı İmparatorluğu dönemi, 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanı ile başlayıp 1932 yılına kadar geçen dönem ulusal bankalar dönemi, 1933-1944 arası olan dönem kamu bankaları dönemi, 1945 yılından başlayıp, hızlı ve bir şekilde planlı dönem süresi içerisinde yüksek düzeyde gelişim gösteren özel bankalar dönemi, 1960-1980 arası olan dönem planlı dönem, 1980 ve sonra olan dönem ise serbestleşme ve dışa açılma dönemi olarak adlandırılmaktadır.⁵

³Yetiz, A. “Ofis Mobilyaları ve Ofis Mobilyalarının Tasarımını Etkileyen Ergonomi Faktörünün İncelenmesi Adana’da Bir Banka Örneği”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2009, Adana.

⁴Dikkaya, M. Kutval. Y, “Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği” Savaş Yayınevi, 2014, Ankara

⁵Yetiz Filiz, “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Niğde, 2016.

Tablo 1: Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Yıllar	Dönem
1947-1923	Osmanlı İmparatorluğu Dönemi
1923-1933	Ulusal Bankalar Dönemi
1933-1945	Kamu Bankaları Dönemi
1945-1960	Özel Bankalar Dönemi
1960-1980	Planlı Dönem
1980 ve sonrası	Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi

1.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1947-1923)

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde 1840 yılında yüksek miktarda verilen bütçe açıklarını kapatmak için ilk kâğıt para çıkartılmış ve buna “kaime” adı verilmiştir. Basılan bu kâğıt para kısa süre içerisinde miktar olarak arttırılarak basılmaya devam edilmiştir. Bunun sonucunda art arda gelen yüksek ve süreklilik arz eden dış açıklar Osmanlı Kaimelerin değerini düşürmüştür. Bunun devamında hükümet dış açıkların finansmanı için çözüm arayışına girmiştir. 1845 yılında Galata Bankerleri arasında önemli olan iki kişi ile anlaşma yapılmıştır. Bankerler tarafından Osmanlı ithalatının finansmanın sabit bir döviz kuru üzerinden dış mali piyasalara yazılacak poliçelerle finanse edilmesi uygulanmaya başlanmıştır. 1847 yılına gelindiğinde iki ileri gelen banker ve Osmanlı Hükümeti arasındaki anlaşma yenilenmedi ve bankerler hükümetten bağımsız olarak aynı amaçlar doğrultusunda bir banka kurmuşlardır. Böylece 1847 yılında İstanbul Bankası Kurulmuştur. Kurulan bu banka İmparatorluk döneminde kurulmuş ilk özel bankadır.⁶ 1847 yenilenmeyen bu anlaşma neticesinde, Osmanlı Hükümeti ile başlangıçta yaptıkları ithalat finansmanının sabit döviz kuruyla dış mali piyasalara yazılacak poliçelerle finanse edilmesi uygulamasına bağlı kalarak kurdukları “İstanbul Bankası” 1852 yılına kadar bu prensip doğrultusunda kaimelerin değerini korumuştur ve faaliyetlerini durdurmuştur.

⁶ Bulut, Kemalettin. “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

1856 yılına gelindiğinde “Osmanlı Bankası” kurulmuştur. Bu banka Osmanlı İmparatorluğunda bankacılığın başlangıcı olarak nitelendirilmektedir. 1839 Tanzimat Fermanıyla başlayarak devletin dış borçlarının artması, savaşlar başarısızlıkla sonuçlanmasıyla savaş tazminatı ödenmek zorunda kalınması, gibi ihtiyaçlar İstanbul’da faaliyetleri olan banker ve sarraflardan edinilen kaynaklarla karşılanırsa da Kırım Savaşı ve ardından 1856 yılında yapılan Paris Barış Konferansı Osmanlı devletini dış borç almaya yönlendirmiştir. Devletin ihtiyacı olan finansman ve alınan dış borçlar, yabancı sermaye sahipleri ile Osmanlı Devleti arasındaki borçlara ve sermaye hareketlerine aracılık etmek amacıyla bir banka ihtiyacı doğmuş ve İngiliz sermayesi ile Osmanlı Bankası kurulmuştur. 1863’te Fransız Sermayesi, 1875 yılında ise Avusturya sermayesi bankanın ortağı olmuştur.⁷

1863 yılına gelindiğinde, tarımsal desteklemeleri arttırmak, çiftçilere uygun krediler vermek maksadıyla “Memleket Sandıkları” kurulmuştur. Memleket Sandıkları’na köylünün malıyla eşdeğer şekilde sandığa buğday vermesiyle finansman sağlanmıştır. İlerleyen yıllarda finansman sağlanmasında çeşitli zorluklar yaşanmıştır, kredi vermekte de çeşitli zorluklar ve bir takım yolsuzluklarda meydana gelince, Memleket Sandıkları, Menafi Sandıkları olarak yeniden düzenlenmiştir. Menafi Sandıkları’nın sermayesi, aşar vergisine menafi hissesi adı verilen bir artış yapılarak oluşturulmuştur.⁸ Memleket Sandıkları’nın yaşadığı çelişkileri Menafi Sandıkları’da yaşamaya başlamış, bir takım yolsuzluklar bu kurumda da meydana gelince 1888 yılında devlet bankası unvanıyla Ziraat Bankası kurulmuştur. Menafi Sandıklarının varlıklar Ziraat Bankasına devrolunmuş ve Ziraat Bankası’nın sermayesini oluşturmuştur. Ziraat Bankası’da, ilk olarak Memleket Sandıkları’nın ardından kurulan Menafi Sandıkları’nın üstlendiği misyon ve görevi üstlenmiş, tarımsal kalkınmayı destekleyerek, çiftçileri kredilendirerek, tarımı devlet kontrolüne almıştır

⁷ Ünal Korukçu, “Bankacılığın Tarihsel Gelişimi,40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi” Bankalar Birliği Yayınlar, Ankara, 1998,

⁸ Bulut, Kemalettin. “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Bankacılık (1923 - 1933)

Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden Türkiye Cumhuriyeti doğmuş, çeşitli askeri mücadeleler sonrası son derece yıpranmış bir ekonomik yapıyı Türkiye Cumhuriyeti devralmıştır. Savaşların getirdiği ekonomik sıkıntıların yanında tarımsal faaliyetlerinde yavaşlaması cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nin ana problemi haline gelmiştir. Cumhuriyet dönemi öncesi faaliyet gösteren bankaların birçoğu yabancı sermaye tarafından kurulmuş ve işletilmiştir. Ana merkezleri yurtdışında bulunan bankaların, Osmanlı topraklarında faaliyet gösterdiği söylenebilir. Bankaların birçoğu Cumhuriyet döneminde de faaliyet göstermiştir. Faaliyet gösteren bu bankaların en önde geleni Osmanlı Bankası'dır. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılı incelendiğinde Türk ekonomisi, Osmanlı Devleti döneminde kurulan birkaç askeri fabrika, İstanbul, Ankara, İzmir gibi illerde halkın gündelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan işletmelerin yanında, büyük ölçüde taşıma ekonomilerden meydana gelmekteydi. Ülke de tarımsal faaliyetin yapılmasına imkân olmasına rağmen, halk üretmediği ürünleri alabilmek için az da olsa üretim faaliyetinde bulunup az da olsa gelir elde ederek, diğer ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti bu dönemde ekonomik kalkınmanın hızlanması, üretimin artması, gibi faaliyetler için bankaların öneminin son derece farkında olmakla beraber, ulusal bankacılığın gelişmesi için yoğun gayretler harcamışlardır.

1.3.3. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk büyük çabalar, askeri ve siyasi zaferlerin ardından bağımsızlığın devamı için iktisadi bağımsızlığında olması gerektiğini her platformda vurgulamaktaydı. Bu görüşünü 17 Şubat 1923'te toplanan 1. İzmir İktisat Kongresi'nde şu cümleler ile vurgulamıştır "Ulusal egemenlik iktisadi egemenlik ile pekiştirilmelidir."⁹ 1. İzmir İktisat Kongresinde toplumun her kesiminden, hükümetten, ticaretten, sanayiden kesimler katılmıştır. Alınan kararlar devletçilik politikası doğrultusunda olmuştur. Kongre'de ifade edilen görüşlere göre özel kesimin olanakları henüz güçlü bankalar kurulması

⁹ Erdinç Tokgöz "Türkiye Ekonomisi" İmaj Yayınevi, Ankara, 2001, s. 4.

için yeterli değildir. Bankaların kurulmasında devletin katkısı olmalıdır şeklinde olmuştur.¹⁰

1. İzmir İktisat Kongresi'nden sonra alınan kararlar doğrultusunda 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Sınai ve Maadin Bankası, 1927 yılında ise Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. 1925 yılında kurulan Sınai ve Maadin Bankası ilk kalkınma bankası özelliği taşımaktadır. Kongreye katılan tüccar sınıfının önerileriyle kurulan Türkiye İş Bankası ticari kredilerin ana bankası olmuştur. İlk özel sektör bankası olma özelliğini taşımaktadır. Sanayici kesiminin önerisi ise bir sanayi bankasının kurulması olmuştur. Bunun sonucunda kalkınmayı hızlandırmak ve desteklemek amacıyla ilk kalkınma bankası olma özelliğini taşıyan Sınai ve Maadin Bankası kurulmuştur. Sınai ve Maadin Bankası ülkemizdeki işletmelere teknik bilgi aktararak orta ve uzun vadeli krediler vermeyi amaçlamıştır. Sınai ve Maadin Bankası yaşadığı çeşitli sorunlar neticesinde 1933 yılında Sümerbank'a devrolunmuştur. 1927 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası konut kredileri vermeyi hedeflemiştir. 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür. 1930 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti için bankacılık alanında atılan en önemli adım olan T.C. Merkez Bankası kurulmuştur.¹¹

1923-1932 arası dönemde iktisadi bağımsızlık için önemli adımlar atılmıştır. Devletçilik politikaları neticesinde sektörlerin her birini devlet eliyle desteklemek adına bankalar kurulmuştur. En önemli gelişme olarak ise 1930 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın faaliyete başlaması gösterilebilir.

1.3.4. Kamu Bankaları Dönemi (1933 – 1945)

1920'li yıllarda özel sektörün özendirilerek sanayileşme stratejisinin desteklenmesi bir devlet politikası idi. Birçok etkiyle bu politika 1930'lu yıllarda terk edilmiştir. 1930'lu yılların aktif devlet politikası ise iktisadi girişimlerle sanayileşme stratejisi olmuştur. Bu sanayi stratejisinin aslı devletçilik politikasıdır. Devletçilik

¹⁰ Ünal Korukçu, "Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi", Bankalar Birliği Yayınlar, Ankara, 1998.

¹¹ Bulut, Kemalettin. "Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

politikasını uygulamak, bu politikayı geliştirmek adına birinci ve ikinci sanayi planları belirlenmiştir. Sovyetler Birliği ve Almanya'nın uygulamış olduğu devletçilik politikalarından yararlanılmıştır.

İktisadi olarak uygulanan devletçilik politikasının etkilediği ana sektör bankacılık sektörüdür. Bu dönemde, Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) kurulmuştur. Bu bankalar sanayi planlarında yer alan işletmelerin kurulması, işletilmesi ve finansman ihtiyaçlarının sağlanması amacıyla, devlet tarafından özel amaçlı banka statüsüyle kurulmuştur. Bu dönemin en ayırt edici özelliği ise özel amaçlı devlet bankalarının kurularak bu bankaların her birinin önemli ¹² görevler üstlenmesi olmuştur.

1.3.5. Özel Bankalar Dönemi (1945 – 1959)

Devletçilik politikalarının izlenmesi ve ikinci dünya savaşının ardından ticari faaliyetlerin büyümesiyle, devlet bankalarının yanında özel yeni bankalara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. 1945-1959 yılları arasındaki dönem Türk Bankacılığı'nın gelişimi için özel bankalar dönemi olarak adlandırılmakta ve devlet politikalarında bir takım değişiklikler olduğu bir dönemdir.¹³

Bu dönemde nüfus, sermaye, yatırım ve tüm bunların sonucu olarak milli gelir artışı yaşanmıştır. Ekonomi sığ bir haldeyken derinleşmeye başlamıştır. Yurtdışı yatırımcılar ülkemizi tercih etmeye başlamış, yeni yatırımlar gerçekleşmiştir. Ekonomik hayatın vazgeçilmezi bankalar bu noktada borç alma ve borç verme ihtiyacını karşılamak için devreye girmiştir. Bu dönemde 1944 Yapı ve Kredi Bankası, 1946 Garanti Bankası, 1948 Akbank, 1955 Pamukbank ve 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası bu dönemde kurulmuştur. Kurulan bankalarla tasarruflar da artmış ve özel bankacılık ayrıca önem kazanmıştır. Devletin bankacılık faaliyetlerini düzenlemeye başladığı bu dönemde, özel bankalar rekabet ortamı getirmiştir. Özel bankaların kurulmasıyla T.C. Merkez Bankası'nın önemi artmıştır. Döviz işlemlerinin yetkisi sadece T.C. Merkez Bankası'nda bulunmaktaydı. Özel

¹² Mehmet Takan, “Bankacılık, Ankara”, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s. 6.

¹³ Fikret Çankaya ve Mehmet Öz, “Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi”, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2001, s. 16.

bankaların şube ağının yaygınlaşmasıyla, yerel ve denetimden uzak bankaların kapanma süreci hızlanmıştır.¹⁴

1.3.6. Planlı Dönem (1960-1980)

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte iktisadi kalkınma hedeflenmiştir. İktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek için, kalkınma planları hazırlanmış ve hızla uygulanmıştır. Kalkınma planlarıyla Türkiye Cumhuriyeti devleti yeni tecrübeler edinmiş ve hazırlayacağı yeni kalkınma planlarında bu tecrübelerini kullanmıştır. 1960-1980 arası dönem kalkınma planlarının uygulandığı ve daha çok kalkınma bankalarının kurulduğu dönem olmasından dolayı planlı dönem olarak adlandırılmıştır. Kalkınma bankalarının yanında sermaye birikiminin hedeflenmesiyle yatırım bankaları da kurulmuştur.

Planlı dönem olarak adlandırılan bu dönemde toplamda 7 banka kurulmuştur. Bu bankalardan 5'i kalkınma, 2 tanesi ticari bankadır. Bu dönemde kurulan bankaların isimleri 1962 yılında kurulan T.C. Turizm Bankası, 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964'te Devlet Yatırım Bankası, Türkiye Maden Bankası ve 1976 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, bu dönemde kurulan ticaret bankaları ise 1964 yılında Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977 yılında Arap-Türk Bankası'dır. Kalkınma bankalarının kurulması ile ilgili ilke kararları kalkınma planlarında yer almıştır.¹⁵

Planlı dönemde kurulan bankalarla Türkiye Cumhuriyeti devleti kalkınma bankası ve ticaret banka sayısını arttırmıştır. Hazırlanan kalkınma planları çerçevesinde yeni bankaları faaliyete sokmuştur. Bu bankalardan bir kısmı çeşitli sebeplerden dolayı faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır.

¹⁴ Mete Sezgin, "Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması", İstanbul, Literatürk (Nüve Kültür Merkezi), 2008

¹⁵ Fikret Çankaya ve Mehmet Öz, Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2001, s. 16.

1.3.7. 1980 Sonrası Dönem: Serbestleşme Dönemi

1980 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeni açılımlar yapma gereği duymuştur. 1980 yılına dek izlenen devletçi politika, yerini liberalleşmeye bırakmıştır. Bu dönem sonra liberal politikalar izlenmiş ve liberal politikalar doğrultusunda kalkınma planları hazırlanmıştır. 1980 yılına dek izlenen devletçi politikaların verimini bu dönem içerisinde almak hedeflenmiştir.

İzlenen liberal yeni politikayla ekonominin derinleşmesi ve dünyada bir yer edinmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda tasarruf birikimine önem verilmiş, ekonominin serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde yeniden yapılanmasına gayret gösterilmiştir. Yeniden yapılanan ekonomi ile tasarrufların düzenli bir şekilde büyümesi ve hedeflenen düzeye yükseltmek amacıyla, esnek döviz kuru politikası, pozitif reel faiz politikası hayata geçirilmiş ve bu doğrultuda adımlar atılmıştır.¹⁶

Devletçi politika ile liberal devlet politikası birbirinin tam tersi politika olması sebebiyle bu dönemde bir takım zorluklar ve gecikmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte, yeni bankaların kurulmasına, ithalatın serbest bırakılmasına izin verilmesi, bankalar arası TL ve döviz hareketlerine imkân tanınmasıyla ve en önemlisi de bilgi ve teknoloji açısından Türkiye'nin yaşadığı devrim neticesinde bankalar hızlı bir şekilde şubeleşmiştir. Türk menşeli bankalar yurtdışında banka kurmaya başlayarak, şube açılışları yapmışlardır. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı menşeli bankalar ise çoğunlukla; leasing, faktöring, menkul kıymet ihracatı vb. gibi spesifik işlemlere ağırlık vermişlerdir. Bunun neticesinde yabancı menşeli bankaların mevduat ve kredi hacimleri düşük kalmış, yerel bankaların ise bu göstergeleri artışla sonuçlanmıştır.¹⁷

Diğer dönemlerle karşılaştığımızda daha aksiyoner olarak hareket eden Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve karar birimleri bu dönemin bir krizle sonuçlanmasına neden olmuştur. Her ne kadar diğer dönemlerde birçok yeni gelişmeye kontrollü ve iyimser yaklaşıyor olursa da bu dönemde bir takım kötü

¹⁶ KORUKÇU Ünal, **Bankacılığın Tarihsel Gelişimi**, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi, Bankalar Birliği Yayınlar, Ankara, 1998.

¹⁷ Bulut, Kemalettin. "Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

tecrübeler edinilmiştir. Bankaların bilançoları döviz aktiflerinin artış göstermiş, TL aktifleri ise kısa vade ve faiz talebiyle karşılaşmıştır. Bunun sonucunda bankaların karları azalış göstermiş, öz kaynakları erimeye başlamıştır. Yaşanan bu olumsuzlukların ardından kamu kesiminin artan borçlanma ihtiyacının beraberinde getirdiği baskının da etkisiyle devamlı artış gösteren TL fonlama maliyeti nedeniyle bankalar yurtdışından borçlanmayı arttırarak ve döviz pozisyon açıklarını büyütmüşlerdir. Bilançoda hem faiz hem de kur riski önemli ölçüde artmıştır. Bunların sonucu olarak 1994 yılında T.C Devleti ilk bankacılık krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu kriz diğer kriz ortamlarının da hazırlayıcısı olmuş ve 2000 yılının Kasım ayı krizi ve Şubat 2001 krizi meydana gelmiştir. 2001 krizinin ardından önemli kararlar alınmış ve büyük bir dirayetle uygulanmıştır. Uygulamalar sonrası bankacılık sektörü kar elde etmeye başlamış Türkiye hem yerli hem de yabancı yatırımcılar açısından ilgi merkezi haline gelmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi Açısından Önemli Gelişmeler (1847-2005)

YILLAR	YAŞANAN GELİŞMELER
1847	Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk banka: İstanbul Bankası’nın (Bank-ı Dersaadet) kurulması.
1856	Bank-ı Osmanlı’nın Kurulması.
1863	Bank-ı Osmani-i Şahane’nin (Osmanlı Bankası) kurulması.
1863	Memleket Sandıkları’nın kurulması. (Ziraat Bankası’nın temelleri)
1967	Emniyet Sandıkları’nın kurulması.
1881	Duyun-ı Umumiye’nin kurulması.
1908	İkinci Meşrutiyetin İlanı.
1923	İzmir İktisat Kongresi.
1924	Türkiye İş Bankası’nın kurulması.
1925	Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası’nın kurulması.
1927	Emlak ve Eytam Bankası’nın kurulması
1930	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın kurulması.
1936	2999 Sayılı Bankalar Kanunu’nun yürürlüğe girmesi.
1950	Türkiye Sınayi Kalkınma Bankası’nın kurulması.
1958	Türkiye Bankalar Birliği’nin kurulması.
1980	24 Ocak 1980 Kararları. (TBB)
1983	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun kurulması. (TMSF)
1994	1994 Ekonomik Krizi

1999	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Kurulması (BDDK)
2001	Şubat 2001 Bankacılık Krizi
2005	5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun yürürlüğe girmesi.

Kaynak: Özsoy M, Şerafettin, “Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş”, İstanbul 2012.

1.4. KAMU BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRKİYE'DE KAMU BANKACILIĞI

Klasik iktisat teorisi “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” felsefesiyle devletin ekonomiye kısıtlı müdahalesi anlayışıyla 1929 ekonomik buhranına dek güncel bir teori olarak varlığını sürdürmüştür. 1929 ekonomik buhranında yaşanan ekonomik daralmalardan sonra, yeni ve güncel bir iktisat teorisi arayışı gündeme gelmiştir. Bu arayış devletin ekonomiye şiddetli bir şekilde müdahalesi anlayışını benimseyen keynezyen iktisat teorisinin ortaya çıkışıyla sonuçlanmıştır. Keynezyen iktisat, para politikaları ve maliye politikalarını kullanarak ayrıca kamu girişimciliği politikalarından yararlanarak sosyal refahın ileri seviyelere çıkarılabileceğini iddia etmiştir.¹⁸

John Maynard Keynes'in Genel Teorisi 1970'li yıllara kadar kabul görmüş ve uygulanmıştır. Devlet bir yandan ekonomiye müdahale ederken, diğer bir yandan da mal ve hizmet üretimini de sürdürmüştür. Devletin ekonomik hayat içerisindeki bu etkinliği bankacılık hizmet ve faaliyetlerini de kapsamıştır. 1950'li yıllarda Alexander Gerschenkron ve Arthur Lewis gibi önemli iktisatçılar devletin bankacılık faaliyetlerinde etkin bir şekilde yer alması gerektiğini gündeme getirmişlerdir. 1970 yılında devletin bankacılık sektöründeki payı gelişmiş ülke gruplarında %40, gelişmekte olan ülke gruplarında ise %65'lere kadar yükselmiştir.¹⁹

Keynesin iktisat konusundaki radikal düşünceleri, ekonomiye devletin sıkı ve sık müdahaleleri ile devlet bankalarının sayısı dünya genelinde her geçen yıllarda artmıştır. Devlet bankaları, devletin ekonomiye yapacağı müdahalelerde önemli misyon ve görevler üstlenmiştir.

¹⁸Uçarkaya, S. **Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Ankara, Mart 2006

¹⁹Micco, A. Panizza, U. ve Yeyati, E. L. (2004). **Should the Government be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks**, Inter-American Development Bank Çalışma Tebliği.

1.5. TÜRKİYE'DE KAMU BANKACILIĞI VE KAMU BANKALARININ KURULUŞ NEDENLERİ

Ekonomik hayatın vazgeçilmezi olan bankacılık faaliyetleri ülkemizde Osmanlı Dönemi'nde yabancı sermaye girişimleri ile başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı ve sonrasında Türkiye ekonomik sıkıntılarla mücadele etmiştir. Yerli sermayenin bankacılık konusundaki bilgi seviyesi ve deneyimi yok denecek kadar az, devletin ise bu konudaki sermayesi ve imkânları kısıtlıydı. Devlet bankalarının kuruluşu ülkemizde özel yasalar ile olmuştur. İlk dönemlerde bu bankalar yasaların yetersiz kalması, hukuksal düzenlemelerin eksikliği ve yönetsel problemler ile mücadele etmişlerdir. Kamu bankalarının kuruluşundan sonra hükümetlerce yanlış amaçlar doğrultusunda kullanılmaları, yönetim konusunda yaşanan zafiyetlerle, yanlış insan kaynakları politikaları ile verimsiz alanlarda kullanılmışlardır. Bu hatalardan dolayı zarar eden ve hantal kamu kurumları halini almışlardır. Bundan dolayı dönem dönem özelleştirme ile karşı karşıya kalmışlardır. 1990'lı yıllardan itibaren ülkemizde sıklıkla yaşanan ekonomik krizleri önlemek, kamu bankalarındaki sağlıksız mali yapının düzenlenmesi gibi sebeplerle ülkemiz güçlü ekonomiye geçiş programı uygulanmaktadır. Devletin tarım sektörü ve Kobilere yönelik desteklemeleri güçlü ekonomiye geçiş programı ile önem kazanmış ve kamu bankaları da bu doğrultuda devletin bu politika ve programı uygulama konusundaki en önemli kurumları halini almıştır.²⁰

Tüm dünyayı etkileyen 1929 buhranı sonrasında Türkiye ekonomisi de derin yaralar almıştır. Dünyada değişen ekonomi politikaları, Türkiye'de de değişmiştir. Dünya ticaretin de yaşanan değişimler, kambiyo rejimlerinin değişmesi, yapılan kambiyo denetimleri ve buna benzer değişim ve problemler doğrultusunda Türkiye ekonomik sisteminde de bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Şüphesiz ekonomik değişikliklerden en çok etkilenen bankalar olmuştur. Bu değişimlere paralel olarak 1930 ve 1940'şılı yıllarda büyük ölçekli kamu bankaları kurulmuş ve faaliyete başlamıştır.²¹ Kamu bankalarıyla devletin ekonomide daha etkin bir rol alması amaçlanmıştır. Kurulan kamu bankaları ve devletin diğer iktisadi girişimleriyle, bozulan ekonomik yapının yeniden inşası amaçlanmış ve bununla

²⁰<http://www.tcmb.gov.tr/> (erişim tarihi: 06.04.2018)

²¹Akgüç, Öztin, **Türkiye'de Bankacılık**, Gerçek yayınevi, İstanbul 1992.

beraber devletin uygulayacağı ekonomik programlar için uygulama aracı halini almışlardır. Devletin kurduğu kamu bankalarının kuruluş nedenlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler olarak sınıflandırmak mümkündür.

1.5.1. Siyasi Nedenler

Osmanlı döneminden itibaren bankacılık sistemi incelendiğinden, sistemin içerisindeki bankaların yabancı sermayeli olduğu ve yabancı sermayenin kendi ülke vatandaşlarını kredilendirdiği ve ülke borçlarını yönettiği görülmektedir. Meşrutiyetin ilanı ile devlette milli ekonomi görüşü hâkim olmuştur. Cumhuriyetin ilanı ile milli ekonomi görüşü devam etmiştir. Kuşkusuz kurulan cumhuriyetin bedellerinden bir tanesi de ekonomik zorluklar, ekonomik kalkınmanın yavaşlaması hatta durması olmuştur. Bu zorlukların ve yavaşlamanın üstesinden gelmek için İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongrede bankacılığın gelişmesi, yerli bankaların kurulması ve devlet tarafından desteklenmesi önemli gündem maddelerinden olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra ekonomik olarak dar boğaza giren Türkiye Cumhuriyeti, ekonomik dar boğazdan çıkmak, ekonomik bağımsızlığı sağlamak için 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'ni toplamıştır. Kongre bankacılığın iktisadi yaşamda önemli bir yer tuttuğunu ispatlamak için önemli bir gelişme olmuştur. Türkiye'nin savaşlarla yıpranmış olan ekonomisi için, ulusal bankacılığın gelişmemesiyle, Türk ekonomisinin yabancı sermaye hareketlerinin baskısı altında kalacağı kongrede belirtilmiştir. Türk ekonomisinin yabancı sermayenin baskısından kurtulabilmesi için, ulusal bankaların kuruluşunun devlet tarafından desteklenmesinin gerekliliği kongredeki hâkim görüş olmuştur.²²

1.5.2. Sosyal Nedenler

Sosyal devletin görevleri arasında bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik düzeylerini eşitlemek, kişiler arasındaki gelir dağılımını düzenlemek gibi görevleri vardır. Özel sermayeli bankalar kar elde edebilecekleri ekonomik faaliyetleri

²² AKGÜÇ, Öztin. **Türkiye'de Bankacılık**, Gerçek yayınevi, 3. baskı, İstanbul, 1992.

desteklemekte, karlılığın yüksek olduğu bölgelerde hizmet vermektedir. Kuşkusuz kamu bankaları da kar hedeflemekte ancak devletin projelerine ve hedeflerindeki en önemli kurum ve kuruluşları pozisyonunda yer almaktadırlar.

Devlet zaman zaman ekonomide sübvansiyonlar uygulamakta, kamu yatırımları gerçekleştirmekte, ekonomik durgunluğun önüne geçmek için belirli sektörleri ve yatırımcıları desteklemektedir. Bu amaçlar paralelinde bankalar aracılığıyla kredi politikaları geliştirmektedir. Bu krediler seçilmiş sektörleri, kişileri kapsamakta ve genellikle düşük faizli olmaktadır. Bundan dolayı özel sermayeli bankalar yerine devlet bu kredileri kamu bankaları marifetiyle vermektedir. Kamu bankaları bu kredilerle devletin hedeflediği sosyal amaçlara katkı sağlamaktadır.

1.5.3. Ekonomik Nedenler

Cumhuriyetin kuruluşu ve öncesinde ülkemizde yabancı sermayenin bankacılık alanında hâkim olduğu görülmektedir. Yabancı sermaye Osmanlı Devleti döneminde ülkeye girmiş ve bankacılık faaliyetlerinde egemen olmuştur. Yabancı sermayenin bankacılık alanındaki öncelikleri kendi ülke borçlarının yönetimi ve kendi yurttaşlarının ekonomik talepleri olmuştur. Yerli yatırımcı desteklenmemiş, bilgi birikimi ve tecrübe açısından yetersiz kalmıştır.

Sermaye birikiminin yetersizliği, tecrübenin yetersiz olması yerli üretimin hemen hemen yok denecek kadar az olması ve milli sanayinin gelişmemesini beraberinde getirmiştir. Ülkemizde bulunan bu yetersizlikleri engellemek için devlet Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) kuruluşları yapmıştır. Yerli sanayiciye örnek olmak amacıyla kurulan KİT'ler ekonomik kalkınmada önemli etkiler yaratmıştır. KİT'lerin kuruluşu devletin ekonomik kalkınma amacına katkı sağlasa da, bu doğrultuda hizmet edecek bankaların yokluğu ise, devletin bu alanda yatırım yapmasını gerekli hale getirmiştir. Ülkemizde bazı alanlarda dışsallıklar oluşmaktadır. Bu dışsallıkların önüne geçmek için devlet KİT'ler kurmuş ve işletmiştir. Kurduğu KİT'lerle birçok ekonomik amacı gerçekleştirmiştir. Ekonomik dışsallıkların önüne geçmek için kurulan işletmelerin, ekonomik olarak varlıklarını devam ettirebilmeleri için kamu

sermayeli bankalara ihtiyaç duyulmuştur.²³ Bu amaç doğrultusunda kurulan ilk banka 1933 yılında hizmete başlayan bir kamu bankası özelliği gösteren Sümerbank'tır. Sümerbank bütün bankacılık hizmetlerini yapmak üzere kurulmuş, devletin kurmuş olduğu fabrikaları işletmek ve yeni fabrikalar kurarak, ekonomik kalkınmaya hız vermek, sanayide bilgi birikimini arttırmak, sanayinin devamlılığı ve üretim için personel yetiştirmek ve sanayi kuruluşlarının kredilendirilmesine katkı sağlamak üzere kurulmuştur.

1.6. TÜRKİYE'DE KURULAN KAMU BANKALARI

Cumhuriyetin ilk yıllarında savaşlarla yıpranan ülke ekonomisini devlet yeniden inşa etmeye çalışırken bir yandan da açığı kapatmak ve ülke sanayisini desteklemek için kamu sermayeli bankalar kurma girişiminde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde kurulan İstanbul Emniyet Sandığı, T.C. Ziraat Bankası'ndan sonra 1925 yılında Türkiye Sınai ve Maadin Bankası kurulmuştur. Kurulan bankaların birçoğu belirli sektörlerdeki bilgi ve sermaye birikimini arttırmak için kurulmuş olup, devletin kurduğu KİT'leri finansal olarak yaşatmayı amaçlamıştır.

Tablo 3: Türkiye'de Kurulan Kamu Bankaları

Banka Adı	Kuruluş	Faaliyet Konuları	Mevcut Durum
İstanbul Emniyet Sandığı	1868	Halkın elindeki dağılık ve küçük tasarrufları devletin kefaleti altında bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunmak.	1907 yılında Ziraat Bankası'na bağlanmış, 1984 yılından itibaren de anılan bankanın bünyesine alınmıştır.
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1888	Tarımsal kredi sağlama yanında her türlü bankacılık faaliyetinde bulunmak ve Merkez Bankası'nın şubesinin bulunmadığı yerlerde bazı fonksiyonlarını yerine getirmek, yurt çapında devlet adına ödeme yapmak (maaş vs.) ve toplamak (vergi).	1916 yılında kanunla kurulmuş bir devlet bankası statüsüne kavuşmuştur. Halen faaliyetlerine devam etmektedir.
Türkiye Sınai ve	1925	Bankaya devredilmiş sanayi	Bankanın işletmecilik fonksiyonu

²³ Oskay C.,Kubar Y., **Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi**, KMU İİBF Dergisi, 10. Sayı, 2008, Karaman

Maadin Bankası		müesseselerini kurulacak şirketlere devredinceye kadar idare etmek, iştirak suretiyle sınai teşebbüsler kurmak ve işletmek (kalkınma bankası niteliğindedir)	1932 yılında kurulan Devlet Sanayi Ofisine, bankacılık fonksiyonu da 1932'de kurulan Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası'na devredilmiştir. Bu iki kurum 1933'te Sümerbank'a devredilmiştir.
T. Emlak Bankası A.Ş.	1927	Ülkeyi imar etmek, inşaat sektörüne kredi sağlamak, diğer her türlü bankacılık işlemlerini yapmak	1926'da Emlak ve Eytam Bankası olarak kurulmuş, 1964'de Türkiye Emlak Kredi Bankası T.A.O. adını almıştır., 1988'de Anadolu Bankası T.A.Ş. ile birleşerek Türkiye Emlak Bankası A.Ş. ünvanını almış, 2001 yılında Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası'na devredilmiştir.
Sümerbank A.Ş.	1933	Devlet sermayesi ile kurulmuş fabrikaları işletmek, özel sanayi kuruluşlarındaki devlet iştirak hisselerini idare etmek, yeni fabrikalar kurmak, sanayi için eleman yetiştirmek, sanayi kuruluşlarına kredi sağlamak, her türlü bankacılık işlemlerini yapmak	1993'de Sümerbank Holding A.Ş.'nin bankacılık birimi bu şirketten ayrılarak "Sümerbank A.O." ünvanını almıştır. "Sümerbank A.O.", 1995 tarihinde özelleştirilerek "Sümerbank A.Ş." ünvanını almıştır, 1999 tarihinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiş, 11.01.2002 tarihinde Oyak Bank A.Ş.'ye devredilerek kapatılmıştır.
Belediyeler Bankası (İller Bankası)	1993	Şehirlerin kalkındırılmasına hizmet etmek, imar planlarını hazırlamak, belediyelere gerekli orta ve uzun vadeli kredilerle teknik yardım sağlamak (kalkınma ve yatırım bankası statüsündedir)	1945 yılında adı İller Bankası olarak değiştirilmiştir. Halen faaliyetlerine devam etmektedir.
Etibank	1935	Ülkenin toprakaltı servetlerini işleterek değerlendirmek, devletin madencilik ve elektrifikasyon alanındaki teşebbüslerini kurmak, işletmek, finanse etmek, her türlü bankacılık hizmetleri yapmak.	1997'de özelleştirilmiş, 2000 yılında TMSF'na devredilmiştir. 2001 yılında bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılarak tasfiye edilmiştir. Daha sonra 5 Nisan 2002 tarihinde Tasfiye halinde Etibank A.Ş.'nin tasfiyesinin kaldırılmasına ve bankanın tüm aktif ve pasifleriyle

			Bayındırbank A.Ş. bünyesinde devren birleştirilmesine karar verilmiştir.
Denizbank	1938	Denizyolları işletmelerini yönetmek, yenilerini kurmak ve finanse etmek	1952 yılında Denizcilik Bankası'nın kurulması ile devletin denizcilik alanındaki teşebbüslerini kurulması, işletilmesi ve finanse edilmesi işi bu bankaya devredilmiştir.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1950	Ülkenin küçük sanat ve ticaret kredisi ihtiyacını karşılamak	Halen faaliyetlerine devam etmektedir.
Denizcilik Bankası	1952	Devletin deniz ulaştırma alanında teşebbüslerini tesis etmek, gemi inşa, tamir ve satın alan veya deniz işletmeciliği yapan gerçek ve tüzel kişilere kredi açmak.	1992 yılında T. Emlak Bankası A.Ş.'yedevedilmiştir.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	1954	Taşınır ve taşınmaz mal ve değerler karşılığında kredi açmak, ortaklıklar kurmak veya kurulmuş olanlara iştirak etmek, gayrimenkul alıp satmak, her türlü bankacılık işlem ve hizmetleri yapmak	Halen faaliyetlerine devam etmektedir.
Türkiye Öğretmenler Bankası T.A.Ş.	1959	Memur ve öğretmenlere konut inşaatı için taşınmaz mal ipoteği karşılığında kredi açmak, yapı onarım, taahhüt ve proje işleriyle uğraşmak, yapı malzemeleri ve ders aletleri endüstrisi kurmak ve ticaretini yapmak, her türlü bankacılık işlemini yapmak	1992 yılında T. Halk Bankası A.Ş.'yedevedilmiştir.
T.C. Turizm Bankası	1960	Turistik tesisler kurmak, işletmek, kiralamak veya kiraya vermek, turizmle ilgili çeşitli girişimlerde bulunarakEndüstrinin gelişmesine yardım etmek ve endüstriye kısa, orta ve uzun vadeli kredi sağlamak (kalkınma bankacılığı yapmak üzere kurulmuştur)	1989'da Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ile birleştirilmiştir.

Devlet Yatırım Bankası	1964	İktisadi Devlet Teşekküllerinin kalkınma planlarına uygun yatırımları için gerekli kredileri sağlamak, bu maksatla garantiler vermek (kalkınma bankacılığı yapmak üzere kurulmuştur).	1987 yılında Türkiye İhracat Kredi Bankasına (Eximbank) dönüştürülmüştür.
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (Türkiye Kalkınma Bankası)	1975	Yurtiçi ve yurtdışında çalışmış ve çalışacakların birikimlerini kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun teşebbüslere, özellikle sınai yatırımlara yöneltmek (kalkınma ve yatırım bankacılığı yapmak üzere kurulmuştur).	1988'de Türkiye Kalkınma Bankası'na dönüşmüştür.
Türk Eximbank	1987	Dış ticaretin finansmanı, ihracatın geliştirilmesi, ihracatçılar ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması (kalkınma ve yatırım bankası statüsündedir).	1987 yılında Devlet Yatırım Bankası'nın şekil ve nitelik değiştirmesiyle oluşmuştur.

Kaynak: BDDK

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ

2.1. KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ

Dünyada İslami Finans olarak bilinen, Türkiye’de katılım bankacılığı olarak adlandırılan sistem için bir çok kaynakta farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Söz konusu sistemin özünde faizsizlik prensibi ile fon toplama ve dağıtma faaliyetleri bulunmaktadır. Gerek cari hesaplarla, gerekse katılma hesaplarıyla finansal tüketicilerin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan sistemin özü ise kara ve zarara katılma esasıdır. Bireysel, ticari, kurumsal finansal tüketiciler ihtiyaçlarını sayılabilecek bir çok sebepten ötürü dünyada en bilinen ve yaygın olan konvansiyonel sistemle karşılayamamaktadır. Bu finansal birimlerin tasarrufları atıl kalmakta, yatırımları ertelenmektedir. Kısacası sahip oldukları büyüme, tasarruf, girişim gibi bir çok potansiyel harekete geçememektedir. Bundan dolayıdır ki faizli sistemin bir rakibi olmamakla birlikte, kendine has yöntemleri ve çalışma prensipleri olan faizsiz bankacılık sistemi yani ülkemizde bilinen adıyla katılım bankacılığı sistemi finansal tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere faizli sistemin bir tamamlayıcısı olarak her geçen gün gelişmekte ve tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu bölümde katılım bankacılığı sistemi hakkında bilgiler verilecek olup sistemde var olan kavramlara değinilerek, sistemin işleyişi hakkında bilgiler verilecektir.

2.2. KATILIM BANKACILIĞI TANIMI:

Bilimsel kaynaklarda banka hakkında bir çok tanımlama yapılmaktadır. Yapılan tanımlamalar incelendiğinde hemen hepsinde fon toplama ve fon kullandırma faaliyetlerinden bahsedilmekte ve vurgu yapılmaktadır. Kısaca banka hakkında tasarruf sahibi mudilerden fon toplayarak, finansman ihtiyacı bulunan mudilere fon kullandırarak kar elde etme amacını güden ticari işletmeler demek mümkündür. Katılım bankacılığı da genel olarak banka için yapılan tanımlamadan farklı olmamakla birlikte bankacılık sisteminde var olan türlerin kendine has

yöntemleri olduğu gibi katılım bankacılığı sisteminin de kendine has yöntemleri bulunmaktadır. Katılım bankacılığı sistemi özünde faizsizlik prensibini barındırmakta ve sistemin temellerini faizsizlik oluşturmaktadır. Dünyaca bilinen ve kabul görülen konvansiyonel sistemin aksine faizsizlik prensibiyle mudilere hizmet vererek kar elde amacını güden katılım bankalarının çalışma yöntemi ise kara ve zarara dahil olmaktadır.

Kendine has yöntemleri olan bu bankacılık türü hakkındaki tanımlanmaların en özet hali ise; İslami kurallar çerçevesinde bankacılık ve yatırım faaliyetlerini yürütmek için örgütlenen kurum ve kuruluşlardır.²⁴ Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere katılım bankaları finansal tüketicilere sunacakları hizmetleri İslam'ın koyduğu ve teyit ettiği temel kurallara göre faaliyetlerini sürdürmek durumundadır.

2.3. KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA PRENSİPLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Faaliyette bulunan tüm bankaların amacı finansal tüketicilere bütün hizmetleri sunabilmektir. Sunduğu hizmetlerden aldığı bedellerle karlılık hedefleyen bankalar, kar hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli enstürmanlar kullanmaktadırlar. En bilinen ve yaygın bankalar olan konvansiyonel bankaların karlılık için en temel araçları faizken, katılım bankalarının bunun tam tersi faizsizlik prensibidir. Katılım bankacılığı modelinin olmazsa olmazı faizsizliktir. Katılım bankaları hedefledikleri karlılığa ulaşma için faiz yerine kara ve zarara katılma yöntemini kullanmaktadırlar. Altın kural faizsizlik olan bu sistemde, finansman ihtiyacı olan tüketicilere, ihtiyaçları olan mal veya hizmet için banka mal veya hizmeti satan satıcıya başvurarak finansman ihtiyacı için başvuran tüketici için o malı veya hizmeti peşin olarak satın alıp, bankaya başvuran müşteriye vadeyle satmak üzere fon kullandırımı yapmaktadırlar. Katılım bankaları finansman ihtiyacı olan müşteriye doğrudan nakit olarak fonlama yapmamaktadır, bir mal alım satımına aracılık etmektedirler.²⁵ Mal veya hizmet alım satımı olmayan işlemlerde katılım bankalarının dahil olacağı herhangi bir finansal araç bulunmamaktadır.

²⁴ Özgür, E. **Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği** Doktora Tezi, 2007, Afyon.

²⁵<http://www.tkbb.org.tr/> (05.12.2018)

Katılım bankacılığı modelinde nakit alım vadeli satım işleminin yanı sıra modelin kurgusu gereği bir takım işlemlere de finansman desteği sağlanmamaktadır. Bunlardan kısaca bahsedecek olursak; aşırı risk içeren spekülatif işlemlere finansman desteği sağlanmamaktadır. Silah, tütün ve alkollü içecek, şans oyunları gibi toplum için zararlı olan alanlarda işlem yapılamaz.²⁶

İlk bakışta katılım bankaları için klasik bankaların bir rakibi olarak görünse de aksine bir rakip değil tamamlayıcısıdır. Çünkü klasik bankalar toplumun bütün ihtiyaçlarına cevap verememekte, bazı konularda kullanmış oldukları yöntemlerden dolayı tercih edilmemektedir. Bu noktada katılım bankaları devreye girerek, klasik bankaların eksik kaldığı noktaları tamamlayarak, finansal tüketicilerin ihtiyaçlarına cevap vermektedirler.

2.4. KATILIM BANKALARININ KURULMA NEDENLERİ

Her yeni bir şeyin icadı yada var olan bir yapının geliştirilmesindeki en etken toplumun ihtiyaçlarıdır. Katılım bankacılığının da en önemli kurulma nedeni toplumun ihtiyaçlarıdır. Finansal tüketiciler sahip oldukları tasarruflarını yada ihtiyaç duydukları finansal hizmetleri özgürce diledikleri gibi edinebilmeleri gerekir. Başta dini sebepler olmak üzere, ekonomik, sosyal ve siyasi bir takım gerekçelerle katılım bankalarına gereksinin duyulmuştur.

2.4.1. Dini Nedenler

İslam dininde faiz yasaklanmıştır. İslam dininde faiz ödemeyi yada faiz almayı teşvik eden bir ekonomik sistem hoş karşılanmamaktadır. Bu kapsamda İslamiyet'teki faiz yasağı katılım bankalarının ortaya çıkmasını hazırlayan en önemli sebep olarak söylemek mümkündür. Bu sebeple İslam ülkelerinde yaşayan mudilerin bir kısmı, tasarruflarını faizle çalışan bankalarda değerlendirememişlerdir. Faizle çalışan bankalara İslam ülkelerinde ilgi az olmaktadır.

²⁶<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>
(erişim tarihi:26.03.2018)

Sadece İslam dininde değil diğer dinlerde de faiz yasaklanmıştır. Faizsiz bankaların kuruluşundaki en önemli sebep, tüm dinlerde bulunan faiz yasağıdır. Ancak faizin ne olduğu konusunda ayrılıklar yaşanmaktadır. Çeşitlenen finansal araçlar, faiz konusunda düşünce ayrılıklarına neden olmaktadır.

İslam diniyle birlikte diğer kutsal kitaplardaki faiz yasağına bakacak olursak;

Kur'an-ı Kerim ve Hadisi Şeriflerde Faiz

Peygamberimiz (s.a.s) faizi uzak durulması gereken yedi husustan birisi olarak saymıştır. Veda Hutbesi'nde insanlığa şu mesajı vermiştir: “Cahiliyeye ait her şey ayaklarımın altındadır. İyi bilin ki cahiliye dönemi faizi kesinlikle kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım faiz de amcam Abbas b. Abdülmuttalib'in faizidir.”²⁷ Görüldüğü gibi peygamber efendimiz (s.a.s) ailesi ve diğer tüm Müslümanları faizden uzak durmalarını öğütlemiştir.

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.”²⁸

“Faiz yoluyla mal çoğaltan hiç kimse yoktur ki sonunda malı azalmasın.”²⁹

“Faiz yiyenler, kabirlerinden şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu durum onların ‘Alışveriş de faiz gibidir’ demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır...”³⁰

Tevrat'ta Faiz

Diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi Tevrat'ta da faiz yasaklanmıştır Tevrat'ın 22. Babında şöyle emredilmektedir.

“Eğer kavminden birine ödünç verirken ona faiz koymayacaksın. Komşundan bir şey alırsan onu güneş batmadan geri vereceksin.”(Tevrat, çıkış. baba:22/25-26)

“Para faizi olsun zahire faizi olsun veya ödünç verilen şey olsun kardeşinden faiz almayacaksın. Yabancıya faizle ödünç vereceksin”(Tevrat tensiye bab:23/19)

²⁷ <https://www.diyaret.gov.tr>

²⁸ Âl-i İmrân, 3/130.

²⁹ İbn Mâce, Ticâret, 58.

³⁰ Bakara, 2/275.

İncil'de Faiz

İncil'de de faiz yasaklanmıştır ancak Tevrat'ta olduğu kadar açık değildir.

“Senden dileyene ver, senden ödünç isteyen yüz çevirme.”³¹

“Kemerlerinize ne altın, ne gümüş, nede bakır koyun”³²

“İmdi insanların size her ne yapmalarını istiyorsanız, sizde onlara öyle davranın. Çünkü şeriat budur, peygamberlerde bunu istemektedir.”³³

Görüldüğü gibi İncil'de de faizin yasak olduğu konusunda çıkarımlar yapılabilmektedir.

2.4.2. Ekonomik Nedenler

1974 yılından bu yana petrol fiyatlarında meydana gelen hızlı ve sürekli artışlar petrol üreten ülkelerde ve Orta Doğu ülkelerinde büyük ölçüde döviz rezervlerinin birikmesine yol açmıştır. Petrol fiyatlarındaki hızlı artışlar, petrol ithal eden ülkelerin petrol giderlerini arttırmış ve kalkınma süreçlerini yavaşlatmıştır. Bu durum petrol ihraç eden ülkelerde hızlı biçimde kaynak birikmesine yol açmıştır ve petrol ithal eden ülkeler, petrol ihraççısı ülkelerde biriken kaynaklarını ülkelerine çekmek için yoğun çaba harcamaya yönelmişlerdir. Hızla biriken petrol kaynaklarını faiz sistemi içerisinde değerlendirmek isteyenler olduğu gibi kar-zarar ortaklığı içerisinde değerlendirmek isteyenlerde olmuştur. İşte bu sistemle, kendilerine batı dünyası finans sistemi içinde yer bulamayan çevreler, ellerindeki fonları, faizsiz bir sistemle sadece “kar ve zarar” kavramlarına dayanarak yatırım yapmak istemişlerdir.³⁴

Dünyada sermaye fazlası ülkelerin yanında, petrol zengini olmayıp doğal kaynakları ve insan gücü yeterli miktarda var olup sermaye birikimi olmadığı için bu kaynakları kullanamayan geri kalmış ülkelerde bulunmaktadır.

³¹İncil, Matta, 5/42

³²İncil, Matta, 10/9.

³³İncil, Matta, 7/7.

³⁴Aybegüm BİLİR, **Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010, s. 24

Sermaye fazlası olan İslam ülkeleri ile sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasında yapılacak bir işbirliğinin taraflar için olumlu sonuçlar verebileceği görüşü de İslam bankalarının kuruluşunda diğer bir etken olmuştur³⁵.

2.4.3. Sosyal Nedenler

Katılım Bankacılığının oluşmasında önemli bir nedende sosyal nedenlerdir. Toplum bireylerden meydana gelmektedir. Bireyler farklı ekonomik sınıflardan oluşmaktadır ve sahip oldukları imkanlar farklıdır. Bir toplumdaki huzur ve barış, bireylerin sahip olduğu ekonomik, sosyal farklılıkların ortadan kaldırılması ile mümkündür. İşte bu noktada faizsiz bankacılık, sermayenin reel ekonomi çerçevesinde değerlendirilmesi neticesinde, istihdam alanları açmakta, üretim faktörlerini harekete geçirmektedir. Böylelikle faizsiz bankacılık, sosyal barışın ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasında da önemli rol oynamaktadır.

Katılım bankaları, dinin yasaklamış olduğu konular dışında (alkol, uyuşturucu, müstehcen yayın, domuz eti vb.) fon kullandırarak toplumda düzen sağlayıcı bir rol üstlenmektedir.³⁶

2.4.4. Politik Nedenler

Birçok İslam ülkesinde faizsiz bankacılığın uygulanması politik sebeplerden kaynaklanmaktadır. İran ve Pakistan bunun bir örneğidir. Bu ülkedeki yönetim şekli ve uygulamalar İslami bankacılığı zorunlu kılmıştır. Pakistan ve İran'da, petrol gelirleri ile de zenginleşen sarrafaları kontrol altına alma isteği de Suudi Arabistan'da İslam bankacılığının kurulmasında etkili olan politik nedenler arasındadır. Ayrıca alternatif ekonomik arayışların da böyle bir finans sisteminin kurulmasında etkili olduğu söylenebilir.

Uluslararası faktör ve güçlerin değerlendirilmesi açısından ele alındığında ise, İslam ülkeleri kalkınmayı ve büyümeyi sağlayarak ülkeler arası politik kulvarda güç

³⁵Öztin AKGÜÇ, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 146.

³⁶ Hamza ÖZKAN, **Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2012 , s.9

sahibi olabilmek için, faizsiz bankacılığın getirdiği çeşitli avantajları kullanmaya çalışmışlardır. İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluş amaçlarından birisi de İslam ülkeleri arasında işbirliğinin ekonomik etkinliğini arttırmanın yanı sıra uluslararası düzeyde güçlü bir politik iradeye sahip olmaktır.³⁷

2.5. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA VE FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

2.5.1. FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankacılığı sisteminde 3 farklı şekilde fon toplanılmaktadır. Bunlar cari hesaplar, yatırım hesapları ve tasarruf hesaplarıdır.

2.5.1.1.Cari Hesaplar

Özel cari hesaplar katılım bankalarında Türk Lirası veya yabancı para cinsinden kişilere özel olarak açılabilen, istenildiği takdirde her an geri çekilme özelliğine sahip olan, hesap sahibi kişiye getiri ödenmeyen, fonların oluşturduğu hesaplardır.³⁸ Katılım bankalarındaki cari hesaplar konvansiyonel bankalardaki vadesiz hesaplarla benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Çünkü konvansiyonel bankaların vadesiz mevduat hesaplarında mudilere herhangi bir getiri banka tarafından taahhüt edilmez, herhangi bir vadeye bağlanamaz ve istenildiği takdirde kısmen veya tamamen geri çekilebilir.

Cari hesabı açan mudiler anaparalarını aynen korumak için açmaktadırlar ve katılım bankalarının sunduğu hizmetlerden faydalanmaktadırlar. Katılım bankaları açısından yeni müşteri kazanımı için oldukça önemli olan cari hesaplar ayrıca herhangi bir maliyete katlanılmadan gelir elde etmenin bir yoludur.

³⁷ Öztin AKGÜÇ, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s.162-163.

³⁸ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

2.5.1.2.Katılma Hesabı

Katılma hesabı; katılım bankalarında Türk Lirası veya yabancı para cinsinde kişilere özel olarak yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.³⁹

Katılım bankasında, katılma hesabı ile tasarruf eden müşterinin parası bankada oluşturulan bir havuza alınır ve bankanın elde ettiği gelir müşteri ve banka arasında paylaşılır. Önceden taahhüt edilmiş bir getiri söz konusu değildir, bununla beraber anapara garantisi de taahhüt edilemez. Müşteri tasarrufunun, bankanın politikaları çerçevesinde işletilmesiyle oluşacak kar ve zarara hem müşteri hem banka rıza gösterir. Katılım bankacılığının en önemli niteliğini taşıyan bu hesap, sistemin temelini oluşturmakla beraber katılım bankalarının en ciddi fon toplama kaynağıdır⁴⁰. Katılma hesabı her ne kadar konvensiyonel bankaların vadeli mevduat hesabı ile benzerlik gösteriyor olsa da vadeli mevduat hesapları anapara koruması ve faiz gelir taahhüt eden hesaplardır.

2.5.1.3.Özel Fon Havuzları

Katılım bankalarının önceden belirlenmiş projelerin finansmanları için ilgili projeye tahsis edilmek amacıyla katılma hesabı özelliğinde oluşturduğu özel fonlardan oluşan havuzlardır.

Özel fon havuzları para cinslerine göre Türk Lirası yada diğer ülke para birimlerine göre havuzlara ayrılır. Bu hesaplardaki getiri oranı, projenin büyüklüğüne bağlıdır. Projenin kar veya zarar etme olasılığının var olması sebebiyle, mudilerinde aynı şekilde kar veya zarar olasılıkları bulunmaktadır.

³⁹ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

⁴⁰ Özsoy M. Şerafettin, **Sağlam bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**, İstanbul, 2012, s.139.

2.5.1.4.Kıymetli Madenler Hesabı

Katılım bankaları tasarruf eden mudilere gramla altın, gümüş ve platin gibi kıymetli madenler alabilme imkanı vermektedirler. Mudilerin yatırımlarını daha farklı alanlara yönlendirilmesini sağlayan bu hesap türü ayrıca riskin dağılmasını da sağlamaktadır. Türk Lirası veya yabancı para karşılığı gram altın, gümüş veya platin piyasa fiyatıyla kıymetli maden hesabına aktarılır ve istenildiği an tekrar piyasa fiyatlarından TL veya yabancı para ya çevrilebilir. Bu hesabın örnekleri konvansiyonel bankalarda da mevcuttur farklı isimlerle mevcuttur.

2.5.2. FON KULLANDIRIM YÖNTEMLERİ

Bu bölümde İslami finansın barındırdığı fon kullandırım yöntemlerinden bahsedilecektir.

Geleneksel bankacılıkta konut kredileri, ticari krediler, otomobil kredileri, ipotekli veya ipoteksiz ihtiyaç kredileri, bono, tahvil... gibi çeşitlendirebileceğimiz bir çok finansal araç bulunmaktadır. Bu araçları katılım bankacılığı da bünyesinde bulundurmakla beraber, biçimsel olarak farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların en temeli ve en önemlisi; işlemlerin faizli yapıp yapılmadığı ayrımıdır.

Katılım bankacılığında fon kullandırım yöntemlerinin isimlendirilmesinde bir takım sıkıntılar yaşanmaktadır. Türk katılım bankacılığı sistemine çoğunlukla Arapçadan gelen isimlendirme ile Türkiye mevzuatındaki isimlendirmenin farklı olmasıdır. Türkiye’de bu mevzuatı şekillendiren en önemli kurum Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’dur.⁴¹

1 Kasım 2005 tarihli ve 25983 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na göre;

“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle

⁴¹ Özsoy M. Şerafettin, **Sağlam bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**, İstanbul, 2012, s.161

ya da herhangi bir şekilde verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri, nakdi kredi ve gayri nakdi kredi kullandırma şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Katılım bankalarının nakdi kredi kullandırmaları geleneksel bankalardan farklıdır. Nakdi kredi, katılım bankalarının üçüncü kişilere Türk Lirası veya yabancı para cinsinden ödeme yapmasını gerektiren bir kredi türüdür.⁴²

Nakit Krediler;

- Mudaraba
- Muşaraka
- Murabaha
- Müzarra ve Müskat
- İcare
- Selem
- Karz-ı Hasen
- İstisna
- Joala
- Teverruk
- Sukuk

⁴² Coşkun Alper **Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008 İstanbul.

Gayri nakdi krediler ise geleneksel bankalarla benzeşmektedir. Gayri nakdi kredi kullandırımı ise Türk Lirası veya yabancı para cinsinden herhangi bir ödeme yapmayı gerektirmeyen bir kredi türüdür. Gayri nakdi kredileri;

- Teminat Mektupları
- Kabul
- İthalat Akreditifleri
- Garanti
- Aval

2.5.2.1.Mudaraba (Emekten ve Sermayeden Doğan Ortaklık)

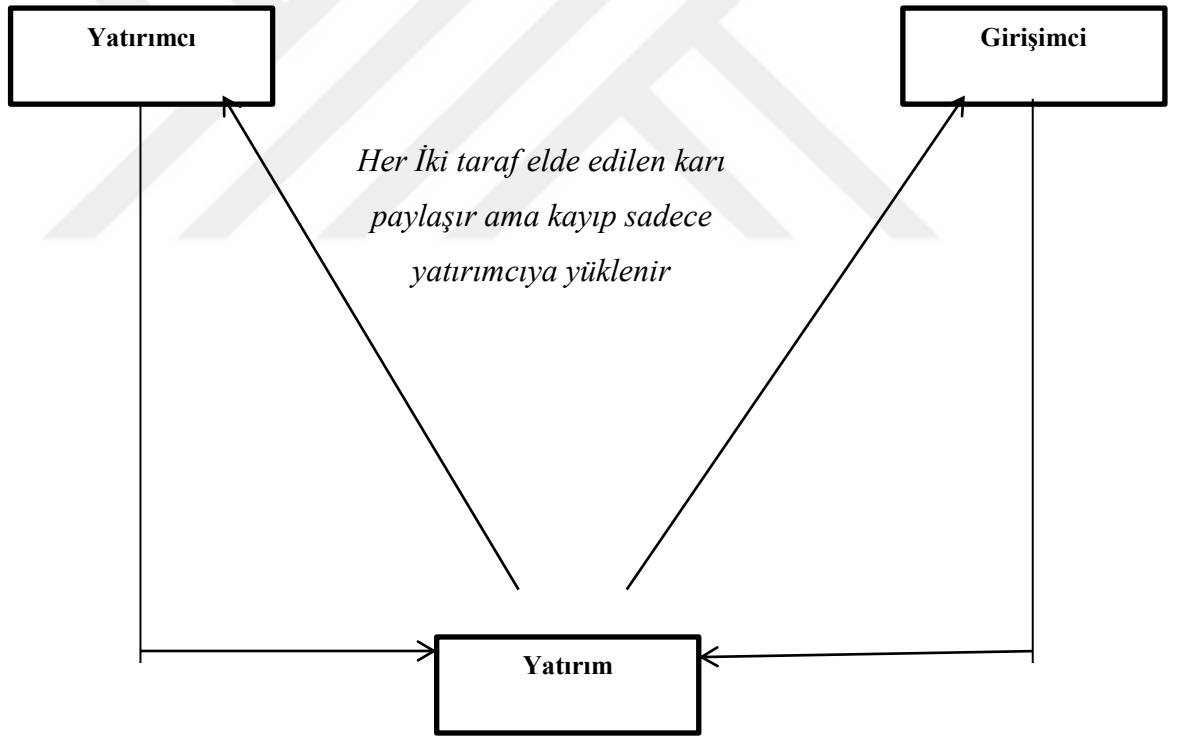
Mudaraba İslami finanstaki en basit finansman yöntemlerinden birisi olarak birlikte, İslam fıkında Klasik mudaraba olarak bilinir. Klasik mudaraba Arapçadamudaraba olarak bilinen yatırım ortaklığıdır. Yatırım ortaklığı: Bir taraf parasını veya yatırımını bir diğer tarafa emanet eder, diğer tarafın rolü ise islami finansa uyumlu proje faaliyete bu parayı yatırarak gelir elde etmektir. Sermayeyi sağlayan yani yatırımı yapan taraf, girişimdeki tüm para veya sermayeyi sağlarken, girişimci girişimin başarılı olması ve gelir elde etmek için tüm emeğini ve bilgi birikimini ortaya koyar. Yatırım başarılı olursa her iki taraf karı paylaşır. Yatırım başarısız olur ise sermayeyi sağlayan taraf burada kaybeden olur.⁴³ En basit tarafıyla mudaraba (yatırım ortaklığı) işlemi şekilde açıklanacaktır.

Katılım bankacılığı sisteminde İslam fıkında bulunan Klasik mudarabadan farklı olarak modern mudaraba uygulaması kullanılmaktadır. Modern mudaraba da katılım bankaları, hesaplarına birikimlerini yatırmış mudilere karşı emek sahibi konumundayken; fon havuzlarında biriktirilen fonları kredi talep eden müteşebbislere kullandırırken ise, sermaye sahibi durumundadır. Yani burada iki taraflı mudaraba söz konusudur. Modern mudarabada önceden belirlenen kar oranı ve olası zararlara katlanmak koşuluyla, havuzda biriken fonlar, işletmelere kullandırılır. Daha sonra elde edilen karlar, tekrar havuza dönerek katılım

⁴³AlrifaiTariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.187

bankalarının önceden belirledikleri kar oranlarına göre mudilere paylaşımları yapılır.⁴⁴

Bu uygulamada katılım bankası ile sermayeyi kullanan arasında ortaklık sağlanması sonrasında, sözleşmeyi mudaribe (emek sahibi) teslim etmek zorundadır. İmzalanan anlaşma dışında kalan koşullara katılım bankasının müdahalesi söz konusu olmamakla beraber, plansız çalışma, projeye aykırı davranma vs. gibi nedenlerle riski yükseltici durumların oluşması durumunda katılım bankasının bir takım önlemler alması söz konusu olmaktadır. Burada katılım bankası denetim uygulaması yaparak, mudaribin (emek sahibi) işlemlerini denetleyerek, işlemlerini gözden geçirmesi gerekmektedir.⁴⁵

Şekil 1: Mudaraba Sisteminin İşleyişi

⁴⁴Döndüren H, **İslami Ölçülerle Ticaret Rehberi**, Erkam Yayınları, 2008, İstanbul

⁴⁵Yazıcı R. **Finansal Sistemde Faiz Sorunsalı ve Katılım Bankacılığı**, Kriter Yayınları, 2017, İstanbul

Ülkemizde katılım bankaları mudarabayı neredeyse hiç kullanmamaktadırlar. Çünkü bu finansman yönteminin önünde çeşitli engeller vardır. Gerek ülkemizdeki hukuki ve ekonomik yapı, gerekse katılım bankalarında yatırımlarını değerlendirip, fon ihtiyaçlarını karşılayan mudilerin yatırım alışkanlıkları bu yöntemin kullanılmasını zor hale getirmektedir.

Katılım bankalarının topladıkları mevduatlar genelde kısa sürelidir. Mudarabaya uygun projeler ise genelde 3-5 yıl gibi uzun süreli projelerdir. Bundan dolayı yatırım projeleri ve katılım bankalarındaki mudilerin mevduat yapısı sebebiyle vade uyumsuzluğu oluşmaktadır. Ülkemizde başta bankacılık olmak üzere sermaye piyasalarına yönelik her geçen gün yasal alt yapı gelişmektedir. Ancak mudaraba yöntemi için mevcut yasal alt yapı yetersiz kalmaktadır. Bu finansman yöntemi ile alakalı bir diğer engel ise, diğer finansman yöntemlerine göre daha karmaşık, denetimi zor olması bu yöntemi çok daha zahmetli hale getirmektedir.⁴⁶

2.5.2.2.Müşareke (Ortaklık Finansmanı)

Müşareke ortaklık anlamına gelmektedir. Sermaye ortaklığı olmasıyla beraber her iki tarafında sermayeye katılım gösterdiği ortaklıktır. Bu yöntemde kar anlaşmaya göre paylaşılır; zarar ise sermayedeki hisseye göre dağıtılır.⁴⁷

Müşareke finansmanında en azından iki ortak olmalıdır. Bu yapıda sınırlandırılmış bir ortak sayısı yoktur. Yapıya dahil olan ortaklar sermaye veya emek katkısında bulunurlar. Ortaklar aralarında kara, zarara katılma anlaşması yaparlar. Bu anlaşma müşarekenin temelini oluşturur.

⁴⁶ Özsoy M. Şerafettin, **Sağlam bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**, İstanbul, 2012, s.176

⁴⁷<http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finan-sözlüğü#1560>, (17.03.2018)

- Katılım bankası sadece sermaye sağlar, müşteri ise hem emek hem sermaye sağlar.
- Proje sonunda kar elde edilirse kar başlangıçta imzalanan sözleşmeye göre dağıtılır. Zarar ortaya çıkması durumunda ise başlangıçtaki sermaye oranlarına göre zarar dağıtılır.

Uluslararası İslam Kalkınma ve Yatırım Bankası (International Islamic Bank for Investment and Development) tarafından müşarake İslam bankalarının en iyi finansman yöntemlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankaları KOBİ'lerin finansmanında başarılı şekilde kullanılmaktadır.⁴⁹

İslami finansın gelişiminde ilk yıllarda risklerden ve risk sermayesinden uzak durulmaktaydı. Bundan dolayı İslami bankalar risk almadan yollarına devam etmekteydi ve mevcut enstrümanlar etkili şekilde kullanılamamaktaydı. Ancak son yıllarda katılım bankaları alanında uzman, bu riskleri yönetecek iş gücünü bünyesine katarak müşarake ile fon kullandırımının sıçrama yaptığını söylemek mümkündür.

2.5.2.3.Murabaha (Maliyet Artı Kar)

Murabaha katılım bankalarının günümüzde en yaygın biçimde kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntem bankanın finansal tüketicilerin ihtiyacı olan malı peşin olarak alıp vadeli olarak satmasıdır. Malı karlı olarak satma anlamına gelen murabahayı “maliyet artı kar” biçiminde daha salt ve anlaşılır olarak tanımlamak mümkündür.

Geleneksel bankalara ve katılım bankalarına finansal tüketiciler finansman ihtiyaçları doğrultusunda başvuruda bulunurlar. Geleneksel bankalara tüketici finansman ihtiyacı için başvuruda bulunduğu anda “bu paraya niçin ihtiyacınız var?” sorusuyla karşılaşmazlar, karşılaşsalar bile geleneksel bankalar bunu çok da önemsemezler çünkü verecekleri fonların faizi önceden belirlenmiştir. Katılım bankalarında ise bu durum oldukça farklıdır. İhtiyacın ne olduğuyla doğrudan ilgilenirler ve işlemin kesinlikle gerçek bir işlem olması gerekir. Bu ihtiyacı

⁴⁹ Coşkun Alper (2008) “**Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi**” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

müşteriye bir tüccar gibi belli bir vade belirleyerek satarlar. Murabaha yönteminde de banka tüccar gibi davranarak, tüketiciye ihtiyacını temin eder ve belli bir vadeyle geri ödemesini talep eder. Bundan dolayı murabahaya vadeli ödeme finansmanı da demek mümkündür.

Murabaha sistemi daha çok bireysel finansal talepleri karşılamaktadır ve günümüzde katılım bankalarının faaliyetlerinin %90'ını oluşturmaktadır.⁵⁰ Bu fon kullandırma yöntemi her ne kadar katılım bankalarının faaliyetlerinin ciddi bir bölümünü oluştursa da n çok eleştiri almaktadır. Bu eleştirilerin birçoğu yetersiz bilgiye sahip kişiler tarafından yöneltilmekte olup en önemli eleştiri ticari bankaların faizleri ile katılım bankalarının kar payı oranlarının aynı oranda seyretmesidir. Ayrıca bir diğer eleştiride katılım bankalarının gerçek uygulama alanı olan yatırımlara fon sağlama yerine, vadenin az alması dolayısıyla riskin az olduğu murabahanın tercih edilmesidir.⁵¹

Murabahaya birçok eleştiri gelse de ekonomiye katkıları oldukça fazladır. Bu işlemde aracının bir ticari banka olmasından dolayı, murabahaya söz konusu olan tüketici ihtiyacı faturalı olmak zorundadır bundan dolayı murabaha KDV kaçağını önler ve kayıt dışı işlemler ortadan kalkar. Ekonomik faaliyetleri hızlandırarak, mal hareketi gerçekleştirir ve üretimi arttırıcı bir etki sağlar. Malların arzı ve talebi arasında denge kurar. Ayrıca murabaha işlemi TL ya da yabancı para cinsinden olabileceği gibi yurtiçi veya yurtdışı mal veya hizmet alımıyla da gerçekleşebilir.

2.5.2.4. İcare (Finansal Kiralama)

Katılım bankalarının murabahadan sonra en yaygın olarak kullanmış oldukları finansal araç iaredir. Katılım bankalarının müşterilerinin çokça talep etmiş olduğu finansal kiralama geleneksel bankalarında sıklıkla kullanmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Finansal kiralama ihtiyaç duyulan menkul veya gayrimenkul malların kiralanmasını ve hizmet akdinin yapılmasını içeren finansal bir

⁵⁰ Yazıcı R. **Finansal Sitemde Faiz Sorunsalı ve Katılım Bankacılığı**, Kriter Yayınları, 2017, İstanbul, s.48

⁵¹Dikkaya m, Kutval Y, **Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği**, Savaş Yayınları, 2014 Ankara, s.43

araçtır. Geleneksel bankalardan ayrılan en önemli nokta, kira konusu olan malın İslam Hukuku'na göre uygun olması gerekmektedir.⁵²

Temel olarak iki çeşit leasing vardır. Süre bitiminin ardından sahip olma koşullu leasing ve sürenin sonunda sahibine geri verme koşullu leasing. Bunlardan ilkinde finansal leasing, ikincisine ise işletme leasingi denilmektedir.⁵³ Önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi geleneksel bankalar ve katılım bankalarının hizmetleri benzerlikler göstermekle beraber, fon toplama ve fon kullandırma prensiplerinin farklılık gösterdiğini değinmiştik. İcare (finansal kiralama) da geleneksel bankalarda leasing adında kullanılmakta, geleneksel bankalar daha borç vermeyi seçerken, katılım bankaları bu aracı daha çok çeşitli varlıkları fonlamak amacıyla kullanır.

İcare finansmanı için bütün finansman yöntemlerinde olduğu gibi katılım bankaları ile müşteri arasında yapılacak bir sözleşme ile başlanır. Bu sözleşme öncesi banka müşterisi yani kiracı; kiralamak istediği varlığın satıcısıyla ön satış anlaşması yapar ve fiyat tespiti yapılır ancak malı satın almaz. Banka müşterisi olan kiracı katılım bankasına müracaat eder ve ilgili malı satıcıdan banka satın alır ve satıcı malı bankanın kiracısı olan müşteriye yollar, faturayı da bankaya yollar. Buradan da anlaşıldığı gibi katılım bankası söz konusu malı satın almış, müracaatta bulunan müşteriye bunu kiralamıştır. Müşteri malın kirasını katılım bankasına taksitlerle öder. Kira süresince malın mülkiyetini elinde bulundurur. Ödemeler tamamlandıktan sonra ilk başta yapılan sözleşmenin haricinde bir başka sözleşmeyle malın mülkiyeti bankanın kiracısı olan müşteriye geçer.

İslam Âlimleri İslami finans kuruluşlarınca gerçekleştirilen leasing sisteminin caiz olduğu yönünde çeşitli görüşler bildirmişlerdir.⁵⁴ İslami finans açısından icare önemli bir sektör haline gelmiş olup kurumsal ve perakende seviyelerde ciddi bir şekilde kullanılmaktadır.

⁵² Yazıcı R. **Finansal Sistemde Faiz Sorunsalı ve Katılım Bankacılığı**, Kriter Yayınları, 2017, İstanbul. S.49

⁵³ AlrifaiTariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.194

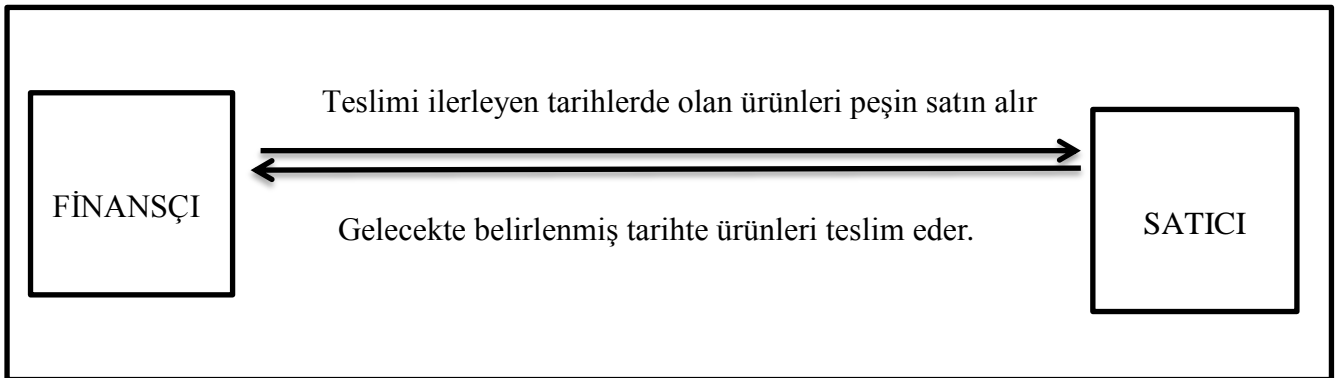
⁵⁴ Karaman H. **İş ve Ticaret İlmihali**, İz Yayıncılık, 2012, İstanbul, s. 335

2.5.2.5. Selem (Vadeli Satış)

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden bir diğeri olan selem, diğar araçlara benzer şekilde olmakla beraber özünde satış sözleşmesidir. Selem yönteminin kullanımı çok eski zamanlara dayanmaktadır. İslamiyet'in ortaya çıktığı ilk dönemlerde ortaya çıktığı ve kullanıldığı bilinmektedir. Çiftçiler hasat döneminde elde edecekleri ürünlerini mahsul ekimi zamanında selem ile satarak ihtiyaç duydukları tohum ve gübre gibi üretim için ihtiyaçlarını giderirlerdi.

Selem sözleşmelerinin genel süresi bir yılı geçemez. Sözleşmeye konu olan malın mülkiyeti katılım bankasının üstüne geçtikten hemen sonra cari piyasa fiyatlarında satılır.⁵⁵ Selem olmayan bir malı satmaktır. Her ne kadar bu kuşkuyla yol açsa da, oysa söz konusu ürünlerin niteliği, cinsi ve miktarı önceden belirlidir. Selem için taksitli işlemin tersi de denilebilir. Paranın taksitli alınıp malın peşin verilmesi ticarete söz konusu oluyor ise. Malın vadeler itibariyle itfası, paranın peşin alınması da mümkündür ve bu şekilde ticarete olabilir.

Son zamanlarda geleneksel bankaların tarım bankacılığı alanında yatırım yaptıklarını ve bu konuda nitelikli personel yetiştirme eğilimi içerisinde olmaları ve selem ile benzer finansman yöntemleri kullanıldığı bilinmektedir.

Şekil 3: Selem Sisteminin İşleyişi

⁵⁵ Bayındır, A. **Ticaret ve Faiz, Süleymaniye** 2007 Vakfı Yayınları

2.5.2.6. İstisna (İnşaat Finansmanı)

İstisna, gelecekte üretimi olacak ve inşa edilecek nitelikleri önceden tespit olunmuş malın fiyatının da finansman sözleşmesinin başında tespit olunarak satın alınması işlemidir. Selem finansman sözleşmesinde bedel sözleşmenin başında alınıp, mal teslimi ilerleyen dönemlerde olurken bu finansman tipinde farklı olarak hem malın hem de bedelinin gelecekte tesliminin söz konusu olmasıdır.⁵⁶

Katılım bankaları istisna sözleşmeleri ile aracılık yaparken çoğu zaman paralel istisna denilen ikinci bir sözleşme devreye girer. Birinci istisna sözleşmesi katılım bankası ile müşteri arasında, ikinci istisna sözleşmesi ise katılım bankası ile üretici arasında yapılır.

Günümüz ticaret hayatında önemli bir yere sahip olan gayrimenkul müteahhitleri bilindiği üzere inşaat finansmanı olmadan ticaret hayatlarını sürdürmezler. Bundan dolayı faizsiz bankacılıkta yatırımlarını finansman edebilecekleri fon aracının istisna olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Birçok İslam ülkesinde uygulanan istisna finansman yönteminin en kısa sürede Türkiye’de uygulanmasıyla, faizsiz bankacılık yeni bir fon kullandırma yöntemi daha kazanmış olacak ve sektörün ilerleyişi ve büyümesini arttırıcı etki yapacaktır.

2.5.2.7. Karz-ı Hasen

Daha önceki başlıklarda belirtildiği gibi İslami usullerle çalışan, katılım bankalarında altın kural faiz yasağı olmakla beraber Karz-ı Hasen denilen yöntemde de aynı prensip ile çalışan bankalar kar amacı gütmeyen sadece sosyal amaçlarla kredi kullandırmaktadırlar.

⁵⁶ Özgür, E. **Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği Ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği**. Doktora Tezi, 2007, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.66

İslami prensiplerle çalışan bankalara has bir özellik olan bu yöntem, girişimlere destek olmak amacıyla olabileceği gibi, eğitim desteği amacıyla da olabilmektedir. Karz-ı Hasen için bankalar cari hesap yâda öz sermayelerinden kaynak aktarabilirler. Kredi kullanımından sonra borcun dönüşü olmaz ise yani kredi batar ise ilgili borç katılım bankasının sosyal fonundan karşılanır.⁵⁷

Bu yöntemde kar söz konusu olmadığı gibi, borç belli bir vadeyle verilmekte olup vadenin bağlayıcı bir hükmü yoktur yani borç veren borcun ifasını istediği an geri isteyebilir, bunun yanında borçlu borcunu ödemekle yükümlüdür.

Ticari hayatın da altın kurallarından biri karlılıktır. Bundan dolayı bu yöntemin kullanım alanı oldukça azdır. Ancak katılım bankalarının kar amaçlarının yanında sosyal amaçlar doğrultusunda bu alanda topluma faydalı girişimlerde aktif rol oynayabilmektedirler.

2.5.2.8. Sukuk

Önceki bölümlerde açıklamaları yapılmış olan İslami usullerle çalışmakta olan bankaların fon kullandırma enstrümanları içerisinde önemli bir yere sahip olan sukuk, İslam'ın altın çağında kâğıt para, kullanılan sukuk aslında emre ödemeli senettir. Avrupa'da da kullanılmaya başlanan sukuk çek adını almıştır.⁵⁸ Sukuk için birçok tanımlama yapılabileceği gibi AAOIFI⁵⁹ sokuğu şu şekilde tanımlamıştır; "Sukuk, mevcut mal (ayn), menfaat veya hizmet ya da belirli / mevcut bir proje veya özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıklar üzerinde şayi ortak mülkiyeti ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır."⁶⁰

Para piyasasında işlem gören tahvil ve bonolar senet olarak isimlendirilirken, İslami finans sistemi çerçevesinde yeni ortaya çıkmış bonolar sukuk olarak isimlendirilir. Ancak bu aracı bono ile karıştırmamakta gerekir. Bonoda faiz söz

⁵⁷ Özsoy, İ. **Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı**, Timaş Yayınları, s.13, 1987 İstanbul

⁵⁸ Alrifai Tariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.198

⁵⁹ Accounting And Auditing Organization for Islamic Institutions (İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu)

⁶⁰ AAOIFI 2003 standartları / *Faizsiz Bankacılık Standartları*, Çev. Mehmet Odabaşı / İ. Emin Aktepe, s:370, (17 no.lu standart 2-Yatırım Sertifikalarının Tanımı), İstanbul, TKBB Yayın No: 2, 2012.

konusudur ki buda İslami usullerin dışındadır. Bonoyu ihraç eden faiz ödemeyi kabul etmiş sayılır ve bunun yanında belirlenmiş olan vadede anapara ödemesi de garanti etmiştir. Yani bono ihraç edene borç verilmiş olup borcun karşılığında anaparanın yanında faiz de söz konusudur. Sukuk ise borç verme aracı değildir. Özünde bir varlığa dayanmakta olup, sertifika sahibine bu varlıktan istifade etme hakkı tanınır.⁶¹ Yani bir gelir elde etme hakkı tanınır. Bunun yanında bu gelir İslami ilkelere uygun bir kaynaktan elde edilmiş olmak zorundadır.

Katılım bankaları kendi adlarına sukuk ihraç edebildikleri gibi, başka kurumlarca ihraç edilmiş olan sertifikaları edinip fonlarını değerlendirebilirler. Sukuk ile hem fon toplayıp, elinde tuttıkları alacakları da nakit olarak değerlendirebilmektedirler.

Daha önce belirtilen İslami finans araçlarını kullanarak sukuku yapılandırmanın birçok yöntemi vardır. Sukuk varlıkları bir havuzda toplayarak fon oluşturup, birden fazla yatırımcıya bu havuzdaki fonları satma yöntemidir. Altı çeşit sukuk bulunmaktadır;

- Mudabere sukuku
- İcare sukuku
- Müşareke sukuku
- Selam sukuku
- Murabaha sukuku
- İstisna sukuku

. Sukuk kendisin ilk olarak Malezya’da kanıtlamıştır. Çünkü Malezya’nın bu yönteme ihtiyacı vardı ve doğru ve yerinde kullanımla da popülerlik kazanmış oldu. Malezya’nın derin bir sermaye piyasasına ihtiyacı vardı ve hızla büyüyen bir ülkeydi. Malezya, finans anlamında yenilikçi bir ülke konumunda yer almaktaydı ve yeni yöntemleri denemekte çekinmemektedir. Malezya sukuk için yeni düzenlemelere öncülük ederek diğer İslam ülkelerine öncülük etmiştir. Malezya sadece sukuk

⁶¹ Özsoy M. Şerafettin, **Sağlam bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**, İstanbul, 2012, s.188

alanında değil İslami bankacılık alanında yapmış olduğu hukuksal düzenlemeler ile de bu alanlarda öncülük etmiştir.

Malezya'nın İslami finans alanında yaşadığı gelişmeler.⁶²

- 1983 yılında İslami Bankacılık Kanunu ilk İslami bankanın kurulmasına vesile olmuştur
- 1984 yılında ilk tekafül kanunu Malezya'da ilk Takafül şirketinin kurulmasına yol açmıştır.
- 1993'te İslami Bankalar arası Para Piyasası kurulması.
- 1990 yılında ilk sukuk ihracı.
- 1997 yılında İslami fonların gelişmesini hızlandıran ilk şer'i uyumlu hisse senetleri listesinin oluşturuldu.
- 1996 yılında Menkul Kıymetler Komisyonu'na bağlı Şer'i Danışma Kurulu tesis edilerek, bu kurul spesifik İslami sermaye piyasası ürünleri tertip etme, İslami talimatlar ve İslami sermaye ürünleri için merkezi bir onay otoritesi oldu.

Görüldüğü gibi Malezya'nın 1980'li yıllarda başlayan İslami bankacılık alanında yaptığı atılımlar, diğer ülkelere ilham kaynağı olmuştur. Ancak konvansiyonel banka sistemi örnek alınmış olduğu için bu alanda yapılan hatalarda meydana gelmiştir. Buna rağmen 1972 yılında ilk sukuk ihracını gerçekleştiren Malezya, 1990 yılından sonra diğer Orta Doğu ülkelerine ilham kaynağı olmuş ve 2000'li yıllarda da batı ülkelerine ilham kaynağı olmayı başarmıştır.

Sukuk özellikle kamu finansmanı alanında etkili biçimde kullanıldığında olumlu sonuçlar alınmaktadır. Yakın tarihlere bakıldığında hükümetlerin bütçelerini ve yurt içindeki yatırımları finanse etmek için geleneksel finansal yöntemler başvurduğunu görmekteyiz. 1975 yılında IDB⁶³ (İslam Kalkınma Bankası Kuruldu). IDB'nin kuruluş amacı, üye ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarına katkıda

⁶² Erçetin, H. **Mega Sukuk Temerrütleri İslami Finans İçin Bir Asit Test Mi?** TKBB Yayınları, 2009, İstanbul

⁶³Islamic Development Bank

bulunmaktadır.⁶⁴ Böylece dünyanın fakir ülkeleri arasında olan ülkeler alt ve üst yapı projeleri için IDB'nin oluşturduğu fonlara erişim şansı kazandı. Bu ülkeler ya IDB fonlarının dışındaki geleneksel fonlara başvuracaklardı ki bu fonlar Dünya Bankası, IMF⁶⁵ gibi kuruluşlarca sağlanmaktaydı bu fonlar içinde yüksek bedeller ödemek gerekmekteydi. IDB kuruluşundan sonra birçok banka ve finansal kuruluş ile ortaklaşa olarak fonlar kurarak dünya çapında yatırımcılara milyarlarca dolar bedelinde sukuk satışı gerçekleştirdi.

Sukuk tarihine baktığımızda, sadece İslam ülkelerinde değil batı ülkelerinde de yoğun şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Alman Saksonya Anhalt eyaleti 2004 yılında ilk sukuk ihraç eden ilk batılı ülke olmuştur. Saksonya Anhalt eyaleti Finans Bakanlığı'nın gayrimenkulleriyle desteklenen 100 milyon bedelinde sukuk ihraç etmiştir. Almanlardan sonra İngiliz hükümeti de 2014 yılında 200 milyon pound değerinde sukuk ihracı gerçekleştirdi.⁶⁶ Tüm bunlar sukuk için dünyada bir dönüm noktası haline gelerek, sukuk dünyaca gözde bir yatırım aracı olmaya başlamıştır.

IIFM⁶⁷ verilerinden elde edilen aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2001 - 2016 yılları arasında dünyada sukuk ihracı 856.718 milyon dolara ulaşmıştır. 2015 yılında 60,7 milyon dolara ulaşan sukuk ihracı 2016 yılında %44 oranında artarak 88,3 milyon dolara ulaşmıştır. Sukuk ihracının en yoğun şekilde Malezya'da görüldüğü ve Endonezya ve Türkiye gibi ülkelerde de bu artışın yoğun şekilde devam edeceği öngörülmektedir.⁶⁸

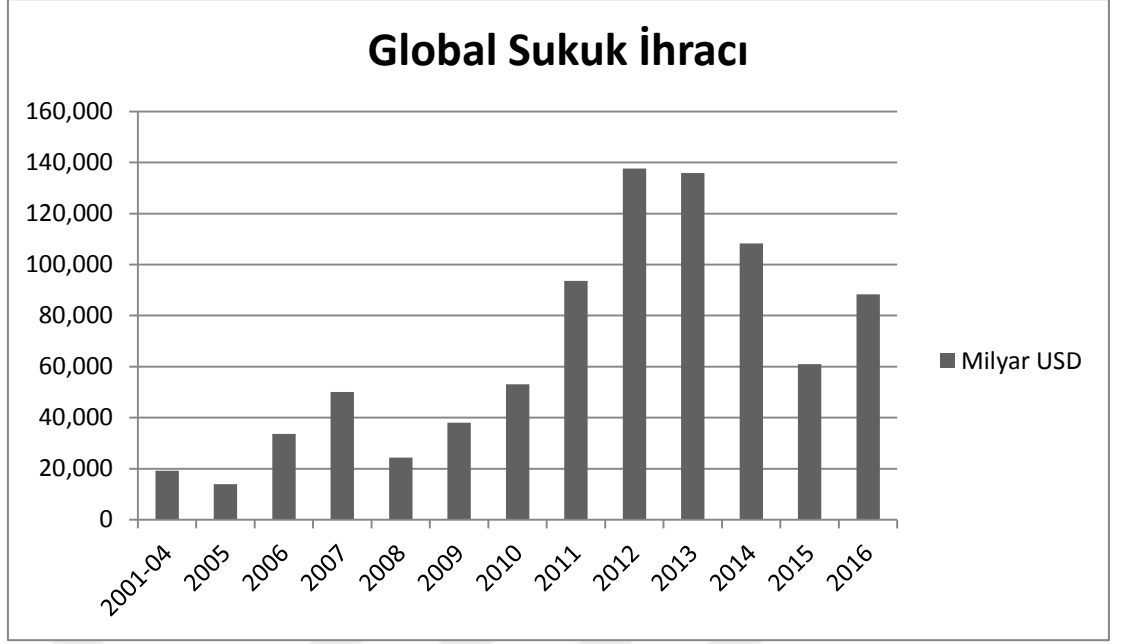
⁶⁴ http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/islam-kalkınma-bankasi-türkiye.html

⁶⁵ Internatiol Money Fon

⁶⁶ AlrifaiTariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.228

⁶⁷ Uluslararası İslami Finansal Pazar

⁶⁸ <http://www.iifm.net> (erişim tarihi:25.03.2018)

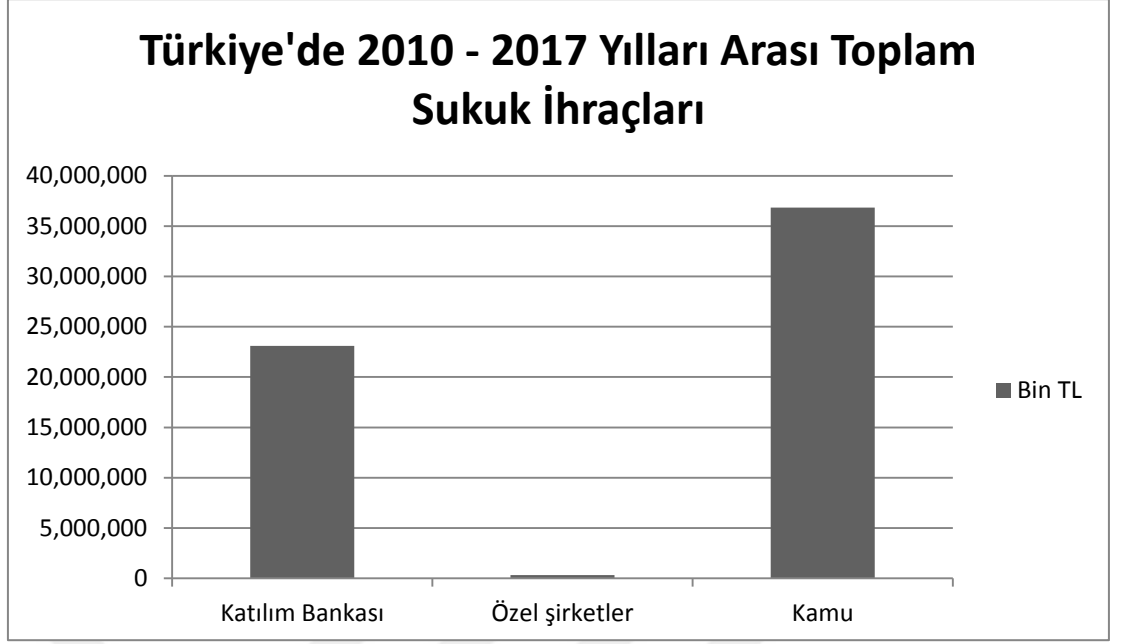
Grafik 1: Global Sukuk İhracı.

Kaynak: IIFM Sukuk Report (6th Edition)

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 2008 global krizinden sonra yeni finansal ürün arayışları başlamıştır. Risk açısından değerlendirildiğinde ve 2008 ve öncesi yaşanan kötü tecrübelerle, İslami finans ürünleri bir miktar da ön plana çıkmış olup bu ürünlerin başında sukuk gelmektedir Sukuk ülkemizde sermaye piyasaları tebliğine 2012 yılında Kira Sertifikası olarak geçmiştir. İlk sukuk ihracı 2010 yılında 100.000 USD olarak Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafında gerçekleştirilmiş olup oldukça yüksek taleple karşılaşılmıştır. Aynı banka 2012 yılında ikinci kez 350.000 USD bedelinde sukuk ihracı gerçekleştirmiştir.

T.C Hazinesi tarafından ilk sukuk ihracı ise 2012 yılının son dönemlerinde söz konusu olmuş olup, toplamda üç adet ihale gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ihalelerde 3 milyar TL ve 1,5 milyar USD bedelinde sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir.⁶⁹

⁶⁹<http://www.bloomberght.com> (erişim tarihi:25.03.2018)

Grafik2: 2010-2017 Yılları Arası Sukuk İhracı.

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE FAİZSİZ FİNANS

3.1. DÜNYADA FAİZSİZ FİNANS

1940 yıllarında dünyada faizsiz bankacılığı başlatmak için bazı girişimler olmasına rağmen, modern İslami finans sistemi 1970 ortaya çıkmıştır. 1940'larda Malezya'da, 1950'lerde Pakistan'da İslami finans alanında bir takım girişimler olmuştur. Malezya hükümeti 1940 yılında Mekke'ye yapılan hac yolculuğu için hacıların tasarruf yapması amacıyla Hac Fon Yönetimini (Tabung Haji) kurmuştur. Malezya hükümeti bu girişimiyle Müslüman hacıların tasarruf ederken kar elde etmesini sağlamıştır. Tabung Haji bugün hala varlığını korumaktadır.⁷⁰

1960'lı yıllara gelindiğinde Mısır'da Ahmed en-Naccar tarafından kurulan banka ilk İslam bankası örneği olduğunu söylemek mümkündür. Başlarda popüler olan banka bazı yaşanan olumsuz gelişmelerle kapanmıştır. Ancak Mısır'daki bu gelişme 1972 yılında Mısır'da devletin desteği ile hayata geçirilen "Nasser Sosyal Bankası'nın" kurulmasına zemin hazırlamıştır.⁷¹

1970'lere gelindiğinde, İslami ekonomi, finans, hükümetler arası İslami kuruluşlar gibi konular gündeme gelmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. 1970'li yıllardaki gelişmelere bakacak olursak 1970 yılında Pakistan'da İslam ülkeleri Maliye Bakanları Konferansı, 1976 yılında Mekke'de Birinci İslami Ekonomi Uluslararası Konferansı, 1977 yılında Londra'da Uluslararası Ekonomi Konferansı yapıldı. Dünyada yaşanan bu gelişmeler faizsiz finans sisteminin modern anlamda gelişmesine ve bu konuda yeni kurumların konuşulmasına sebebiyet vermiştir. 1970'lerde İslami finansın yaşadığı gelişmeler 1975'de hükümetler arası bir banka olarak kurulan İslami Kalkınma Bankası'nın (IDB)⁷² kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

İslam ekonomisinin yaşadığı tüm bu gelişmeleri doğuran sebeplerin başında şüphesiz Arap ülkelerinin petrol zenginlikleri ve petrolden elde edilen gelirlerin

⁷⁰ AlrifaiTariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.153

⁷¹ Odabaşı M, **Faizsiz Bankacılık Eğitim** Notları, İstanbul, 2011

⁷² Islamic Development Bank

değerlendirilme çabası sebebiyet vermektedir. Petrolden elde edilen gelirler İslami finansın önündeki birçok engelin aşılmasına sebebiyet vererek bu alanın gelişmesini hızlandırmıştır. 1973 yılında ilk petrol krizine neden olan Arap Petrol Ambargosu bu değişimin ilk kıvılcımı olmuş sonrasında İslami finans dünyada gelişmeye başlamıştır. 1975 yılında IDB'nin kurulmasından sonra bu alanda önemli bir kuruluş olan Dubai İslam Bankası kurulmuştur. 1977 yılına gelindiğinde Kuveyt Finans Evi ve İslam bankalarının bu yükselişini 1982 yılında Al baraka takip etmiştir.⁷³

Tablo 4: Dünyada Faizsiz Finans Gelişmeleri

1950	Faizsiz ekonomi ve finansa dair tartışmalar ve yayınlar başlamış, ilk faizsiz bankalar kurulmuştur
1960	İlk faizsiz banka Mısır'da ve ilk yatırım kuruluşu Malezya'da kurulmuştur.
1970	Faizsiz bankacılık uluslararası alanda kabul görmeye başlamış, İslam Kalkınma Bankası (IDB) kurulmuş ve BAE, Kuveyt, Bahreyn, Mısır, Suudi Arabistan, Sudan'da bankalar açılmaya başlanmıştır.
1980	Malezya ve Bangladeş gibi ülkelerde açılan faizsiz banka sayısı artmış, İran faizsiz bankacılık sistemine dâhil olmuş ve Bahreyn ile Malezya'da yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.
1990	Bahreyn gibi ülkelerde yasal düzenlemelerin artmasıyla beraber standardizasyonun sağlanması amacıyla AAOIFI kurulmuş, ilk sukuk ihraç edilmiş ve Dow Jones faizsiz endeksi sisteme dahil edilmiştir.
2000	Sistemin temelini oluş- turan CIBAFI, IIFM, IFSB ve IICRA gibi kuruluşlar kurulmuş, Dubai faizsiz prensiplere uygun menkul kıymetler borsasının kurulması için çalışmalara başlamıştır. Birçok konvansiyonel banka faizsiz bankacılık ürünlerini de portföyüne dâhil etmiştir.
2008-09	Finansal kriz reel ekonomiyi de olumsuz etkileyene kadar, faizsiz bankalar konvansiyonel bankalardan daha iyi performans göstermeye devam etmiştir.
2010-11	Faizsiz bankacılık sektörü krizin etkilerinden çıkmaya başlamış ve kriz öncesi döneme göre daha fazla sukuk ihraç edilmiştir.
2013-14	58'den fazla ülkede 411'i faizsiz banka olmak üzere 993 faizsiz finans kuruluşu faaliyettedir.

Kaynak: Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2015

⁷³ Emeç Ö, **Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği**, İstanbul Şehir Üniversitesi İşletme Tezsiz Yüksek Lisans Programı Bitirme Projesi, s4, 2014, İstanbul

3.1.1. Katar

Diğer körfez ülkelerine göre İslami Bankacılık sektörüne geç adım atan Katar, bankacılık alanında yaptığı inovatif yatırımlarla, sektörde söz sahibi olmayı ve lider konuma gelmeye hedefleyen ülkeler arasına kısa sürede girmiştir. Katar sadece İslami prensiplerle bankacılık alanında değil, global olarak tüm finans alanında yaptığı yenilik ve yatırımlarla adından söz ettirmektedir. Katar'ın İslami finans düzenleyici organları arasında Katar Finans Merkezi Düzenleme Kurulu, Katar Merkez Bankası ve Katar Finansal Piyasalar Kurulu bulunmaktadır. 1982 yılında Qatar Islamic Bank'ın (QIB) kuruluşuyla, ülkede İslami bankacılık başlamıştır. QIB'nın Birleşik Krallık, Sudan, Malezya, Lübnanda şubeleri bulunmaktadır.⁷⁴ Katar Merkez Bankası 2005 yılında ülkede faaliyet gösteren faizli bankalara, İslami prensiplerle bankacılık ve finans hizmeti sunma yetkisi verdi. Böylelikle dünyaca ünla olan ve Katar'da faaliyetleri bulunan Qatar National Bank, Doha Bank, HSBC gibi bankalarda bu çerçevede hizmetlerine başladı. 2011 yılına gelindiğinde ise Katar Merkez Bankası faizli bankaların bu faaliyetlerini durdurmuştur.

3.1.2. Bahreyn

Bahreyn nüfusu az olan bir ülke olmasına rağmen sahip olduğu ulaşım, iletişim ve altyapısıyla çok fazla sayıda çok uluslu firmalara ev sahipliği yapan ülkedir. Bunun yanında doğal kaynak zenginlikleriyle de dünya kamuoyunda bilinen bir ülkedir. Petrol üretimi ve işlenmesinden elde edilen gelir ülkenin ihracat gelirlerinin %60'ını, GSYH'nın % 11'ini oluşturmaktadır. Gelişmiş bankacılık altyapısı ve çözümleriyle Kuveyt, Katar ve Suudi Arabistan'da bulunan özel girişim sermayesinin işlem gördüğü finans merkezi konumunda olan bir ülkedir. Bulunduğu bölgede İslami bankacılığın merkezi olan Bahreyn 2017 yılı itibariyle faaliyetleri süren 27 tane İslami prensiplerle faaliyet gösteren bankaya ev sahipliği yapmaktadır. Üretilen finansal hizmetlerin ülkenin GSYH'na katkısı %22.7 olup, sahip olduğu petrol üretimine yakındır.⁷⁵

⁷⁴ Akkaş, E. **Körfez Ülkelerinde İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu (Araştırma Raporu No.3)**.İslam İktisadı Araştırma Merkezi2017 İstanbul.

⁷⁵<https://www.ekonomi.gov.tr/> (erişim tarihi:05.04.2018)

3.1.3. Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) yedi emirlikten oluşan bir federasyon olup petrol rezervi bakımından dünyanın en zengin altıncı ülkesidir.⁷⁶ Ülkede bulunan İslami prensiplerle faaliyet gösteren 8 banka bulunmaktadır. Geleneksel yöntemlerle faaliyet gösteren bankalarda İslami bankacılık alanında gelen taleplere cevap vermek amacıyla organizasyonlarında İslami bankacılık departmanları bulundurmaktadırlar.⁷⁷

3.1.4. Kuveyt

İslami bankacılığın merkezine aday olan bir başka ülkede Kuveyttir. Kuveyt Sermaye Piyasa Kurulu ve Kuveyt Merkez Bankası ülkede İslami Bankaları denetleyen ve düzenleyen kurumlardır. “Kuwait Finance House” İslam hukuku çerçevesinde faaliyet gösteren ilk banka olarak bu alanda öncü bir kuruluştur.⁷⁸ 1991 körfez savaşı sonrası Kuveyt aldığı ağır darbeye sektörde duraklamaya girmiş olsa da yapmış olduğu yenilikler ve bu alanda sahip olduğu aktif gelişimiyle sektörde öncü ülke olma yolunda ilerlemektedir.⁷⁹

3.1.5. Malezya

Asya’da İslami finansın öncüsü Malezya’dır. İslami finans Malezya’nın da içinde bulunduğu Asya kıtasında Brunei, Tayland, Hindistan, Singapur, Endonezya gibi ülkelerde yayılmış olsa da en Asya’daki İslami Finans alanında öncü güç Malezya’dır. 1963 yılında Malezya’nın hac yolculukları için hacı adaylarının tasarruf ederek birikim yapması için Tabung Haji sistemi bu konuda Malezya’daki ilk girişimdir. Bugün Tabung Haji 8 milyondan fazla mudinin 12 milyar USD’denin üzerindeki tasarrufunu yönetmektedir.⁸⁰ Malezya hükümeti 1983 yılına gelindiğinde İslam Bankacılık Kanunu’nu kabul etti ve aynı yıl Asya kıtasındaki ilk İslam yatırım

⁷⁶<http://www.aljazeera.com.tr/> (erişim tarihi:05.04.2018)

⁷⁷<http://www.uaebf.ae/> (erişim tarihi:06.04.2018)

⁷⁸<http://www.inceif.org/> (erişim tarihi: 08.04.2018)

⁷⁹Dikkaya, M. Kutval. Y, “Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği” Savaş Yayınevi, 2014, Ankara

⁸⁰<https://www.tabunghaji.gov.my/> (erişim tarihi:07.04.2018)

bankası olan Berhad Malezya İslam Bankası kuruldu.⁸¹ Kabul edilen İslam Bankacılık Kanunu ülkenin merkez bankası olan Bank Negara'ya ülkede bulunan faizli bankaların yanında İslami prensiplerle faaliyet gösteren bankaları da denetleme yetkisi vermiştir. Bundan sonraki süreçte Bank Negara diğer ülkelerde uygulanabilecek bir şekilde İslami bankacılığın alt yapısını geliştirmiş ve diğer ülkelere bu alan da rakip olacak seviyelere ulaşmıştır. Bu gelişmelerin ardından Malezya İslam bankacılığı konusunda epey yol almış ve ülkede şuan 21'den fazla İslami banka bulunmaktadır ve bunların çoğu dünyanın tanınmış bankaların İslami prensiplerle faaliyet gösteren yan kuruluşlarıdır. Sadece bankacılık alanında değil İslami sigortacılık alanında da 16'dan fazla tekafül sigortacılığı yapan şirket ülkede faaliyet göstermektedir. Ayrıca 250'nin üzerinde İslami yatırım fonuyla diğer ülkelerin çok daha ilerisindedir. Sukuk gibi İslami yatırım araçlarının alım satımının gerçekleştiği en büyük ve en aktif ikinci piyasadır.⁸²

3.1.6. Sudan

Sudan Kuzey Afrika'da İslami finans konusunda önde gelen ülkelerdendir. İslami finansla birçok ülkeye kıyasla erken tanışmıştır. Ülkede 1977 yılında Faisal Islamic Bank'ın kuruluşu ile başlayan İslami finans tarihi 1980 ve 1983 yılları arasında Sudan hükümetinin Faisal Islamic Bank'ı örnek alarak beş tane daha İslami prensiplerle faaliyet gösterecek banka daha kurmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde Sudan hükümetinin bir takım yenilik ve yasal düzenlemeleriyle birlikte 1997 yılı itibariyle 29 tane İslami banka kurulmuş ve faaliyet göstermiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise Sudan finansal sisteminde toplamda 37 tane İslami prensiplerle faaliyet gösteren banka bulunmakta ve bu bankalar finansal sistemin %90'ını oluşturmaktadır.⁸³

⁸¹<https://www.bnm.com.my/> (erişim tarihi:07.04.2018)

⁸²AlrifaiTariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.164

⁸³Yesuf, A.J. **Sudan'da İslam iktisadı ve finansının güncel durumu(Araştırma Raporu No.4)**. İslam İktisadı Araştırma Merkezi,2017, İstanbul

3.2. TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS

3.2.1. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Başlangıcı

Dünyada faizsiz finansın en önemli kuruluşlarından olan İslam Kalkınma Bankası (İKB) 1975 yılında kurulmuştur. Türkiye bu uluslararası kuruluşu kurucu üye olarak aynı yılda katılmıştır. 1984 yılında sermaye payını arttırarak en önemli ortak haline gelmiştir. Ayrıca sermaye artırımıyla sürekli üye bulundurma hakkını da edinmiştir.⁸⁴

İslam Kalkınma Bankası’na kurucu üye olunması ve daha sonra sermaye artırımını ile daimi temsilci bulundurmaya hak kazanılması ile Türkiye’de faizsiz finansın temelleri atılmıştır.

Tablo 5: Türkiye’de Katılım Bankacılığı Gelişmeleri (1983-2017)

YILLAR	GELİŞMELER
1983	83 7506 Sayılı Kanun
1985	Albaraka Türk
1990	Kuveyt Türk
1995	Anadolu Finans
1996	İhlas Finans
2001	İhlas Finans Tasfiyesi
2005	Family Finans ile Anadolu Finans Ortaklığı, Türkiye Finansın Kuruluşu
2005	Özel Finans Kurumları yerini Katılım Bankası Aldı
2006	Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin Kurulması (TKBB)
2013	BDDK Himayesinde Faizsiz Finans Çalıştayı
2014	Ziraat Katılım Bankası
2015	BDDK Uygulama 5 Dairesi
2015	Hazine Müsteşarlığı Faizsiz Finans Üst Koordinasyon Kurulu’nun Kurulması
2015	Vakıf Katılım Bankası

⁸⁴ Erdoğan, D. **Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları**, Yüksek Lisans Projesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2011, İstanbul, s.37

3.2.2. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Gelişimi

3.2.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Türkiye’de faizsiz prensiplerle bankacılık Albaraka ile başladı demek mümkündür. Dünyada önemli bir kuruluş olan Albaraka 1984 yılında Türkiye’ye yatırım yapma kararı alarak ülkemizde faizsiz finans alanında ilklerin bankası olmuştur. 1985 yılında Türkiye’deki faaliyetlerine Albaraka Türk olarak başlayan Albaraka grubu 1988 yılında sektöre finansal kiralama hizmetleri sunarak giriş yapmış 1992 yılında şube sayısını 10’a çıkartmıştır. 1998 yılında Visa ile anlaşma yaparak İslami prensiplerle kredi kartı hizmeti sunmaya başlamıştır. Türkiye’de katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemlerinin bir çoğunu ilk uygulayan banka özelliğine sahip olan Albaraka Türk 2011 yılında ilk defa Wakala yöntemini kullanmış, 2013 yılında ise ülkemizdeki mudilere ilk defa uygulanan murabaha sukuk yöntemiyle sermaye benzeri kredi sağlamıştır. Tüm bunların yanı sıra dijitalleşme alanında önemli yatırımları sürmekte ve her geçen gün Türkiye’de sektöre yenilikler katmaktadır.⁸⁵

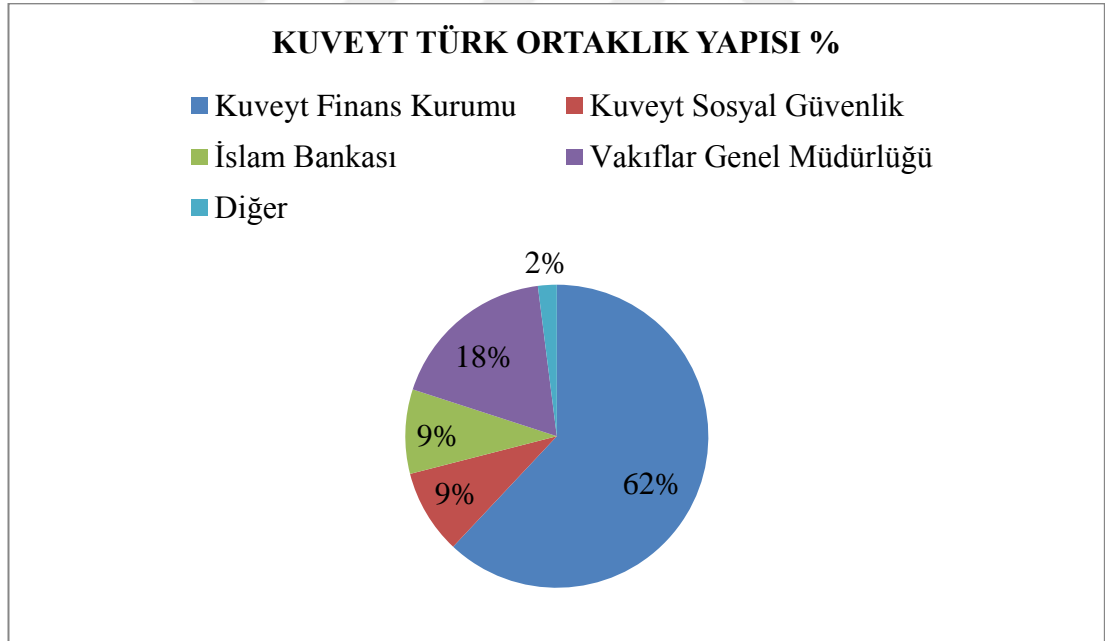
Grafik 3: Albaraka Türk Ortaklık Yapısı

Kaynak: <https://www.albaraka.com.tr>

⁸⁵<https://www.albaraka.com.tr> (Erişim Tarihi: 24.04.2018)

3.2.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Türkiye’de İslami prensiplerle bankacılık faaliyeti göstermekte olan Kuveyt Türk Katılım Bankası 1989 yılında özel finans kurumu olarak faaliyet göstermek üzere kurulmuştur. Diğer özel finans kurumları gibi 1999 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren Kuveyt Türk, 1999 yılı Aralık ayı itibariyle ülkemizde bakanlar kurulunun almış olduğu kararla ve BDDK, Hazine Müsteşarlığı ve diğer ilgili kurumların tebliğleri doğrultusunda 4389 sayılı Bankacılık Kanunu’na tabi hale gelmiştir. Kuveyt Türk’ün ünvanı 2006 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş olarak değiştirilmiştir. Dünyada İslami finansın en önemli kurumlarından olan Kuveyt Finans Kurumu (Kuwait Finance House) Kuveyt Türk’ün sermayesinin %62,24’üne sahiptir. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş’nin diğer ortakları %18,72’i ile T.C Vakıflar Genel Müdürlüğü, %9 ile Kuveyt Sosyal Güvenlik Kurumu, %9’u dünyada İslami Finans açısından önemli kurumlardan olan İslam Kalkınma Bankası, %1.04’ü ise diğer ortaklara aittir.⁸⁶

Grafik 4: Kuveyt Türk Ortaklık Yapısı

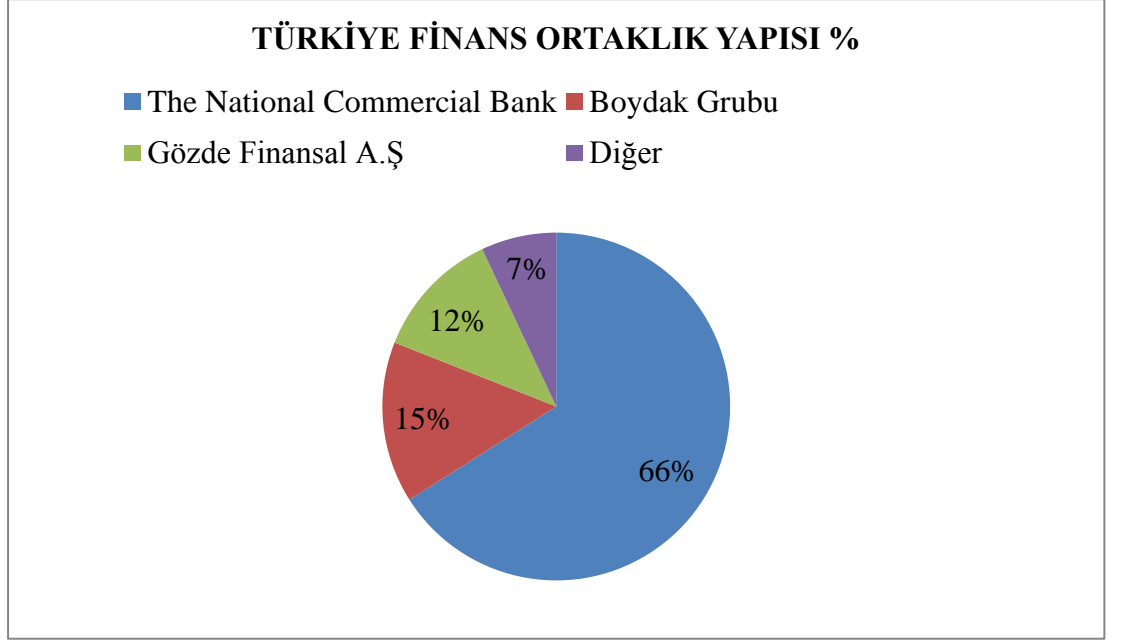
Kaynak: <https://www.kuveytturk.com.tr>

⁸⁶<https://www.kuveytturk.com.tr> (Erişim Tarihi: 28.04.2018)

3.2.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası'nın tarihi ülkemizde diğer katılım bankaları kadar eski tarihlere dayanmamakla birlikte finans sektöründeki köklü ortakları ve güçlü sermayesi ile ülkemizde faaliyetlerini sürdüren önemli bankalardan biridir. %100 yerli özel finans kurumu olarak faaliyetlerine 2005 yılında başlamıştır. 1991 yılında kurulan Anadolu Finans ve 1985-2001 yılları arasında ülkemizde özel finans kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmüş olan Faisal Finans Kurumu'nun (Family Finans) ortak girişimiyle 250 Milyon TL ödenmiş sermayesi ve 108 şubesiyle 30 Aralık 2005 yılında kurulmuştur. %100 yerli sermayeli banka olarak 2008 yılına dek faaliyetlerine devam eden Türkiye Finans 2008 yılında, Suudi Arabistan'ın ilk kamu bankası olan, dünyada önemli bir yere sahip olan ve 5 ayrı ülkede faaliyetleri bulunan İslami finansın önemli aktörlerinden olan TheNational Commercial Bank'ın (NCB) %67,03'lük çoğunluk hissesini satın almasıyla yabancı ortaklık halini almıştır. Bankanın tarihi incelendiğinde ise tasarruf için önemli bir enstürman olan Bireysel Emeklilik Sistemi'nin (BES) 2010 yılında ilk faizsiz türünü geliştirmiş, 2011 yılında Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch'ten aldığı BBB uzun vadeli yabancı para kredi notu ile Türkiye'nin kredi notu en yüksek ilk beş bankasından biri olmuştur. 2014 yılında Türkiye Finans'ın ilk Sürdürülebilirlik Raporu, Türkiye'de mevduat ve katılım bankaları arasında Küresel Raporlama Girişimi (GRI) tarafından A+ seviyede onaylanan ilk ve tek rapora sahip olmuştur. 2017 yılında ise ülkemiz hükümetinin özel sektöre sunduğu Kredi Garanti Fonu destekli kredi kullandırımın da katılım bankaları arasında birinci sırada yer almıştır. Ayrıca 2017 yılında kurulan AR-GE merkezine sahip olan ülkemizin sayılı bankalarındandır. Diğer özel katılım bankalarına nazaran ülkemizdeki yaygın şube sayısı ve insan kaynakları uygulamalarıyla öncü banka olarak dikkat çekmektedir.⁸⁷

⁸⁷<https://www.turkiyefinans.com.tr> (Erişim Tarihi: 28.04.2018)

Grafik 5: Türkiye Finans Ortaklık Yapısı

Kaynak: <https://www.turkiyefinans.com.tr>

3.2.3. KAMU SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ KURULMA NEDENLERİ VE SEKTÖRE DEVLETİN YATIRIMLARI

Ülkemizde her yıl düzenli bir şekilde büyüyen bankacılık sektöründe kamu bankalarının varlığı oldukça önem arz etmektedir. Ülkemiz finans sektörü birçok kriz atlatmıştır. Bu krizler esnasında ve sonrasında devletin piyasaya müdahalesi olmuştur. Devlet sahip olduğu kurumlar aracılığı ile piyasaya müdahale eder. Her ne kadar kamu gücünün elinde kanun koyma, yönetmelik ve tebliğ çıkarma gibi birçok yetki bulunuyor olsa da, devlet gerektiğinde piyasaya elindeki diğer güçleri kullanarak da çeşitli müdahaleler de bulunmalı, ayrıca diğer kurumlar ile yaptığı müdahaleleri de sürdürülebilirliğini de sağlamalıdır. Bilindiği üzere ticarete esas olan karlılıktır. Ticari hayatın vazgeçilmezi olan bankalar da karlılık prensibi ile çalışmaktadır. Konvansiyonel yani faizli bankacılık alanında devletin uzun yıllardır faaliyetlerine devam eden ticari bankaları bulunmaktadır.

Katılım bankacılığı ülkemizde henüz yeni gelişen ve bilinirliği yeni yeni artan bir alandır. Özel sermayeli bankalar ilk olarak özel finans kurumu daha sonra katılım bankası olarak faaliyette bulunuyor olsalar da, gerek şube ağı gerekse de

vatandaşların özel sektöre olan önyargıları sebebiyle gelişmelerini henüz tamamlayamamışlardır. Birçok sebeple bu alanda kısır bir döngünün oluştuğunu söylemek mümkündür. Kamunun bu alanda yaptığı yatırımlar bu alanın gelişeceğinin ve her geçen dönemlerde büyüyeceğinin bir göstergesidir. İslami prensipler doğrultusunda katılım bankalarının kendine has özellikleri bulunmaktadır. Devletin bu alandan uzak duruyor olması ülkemiz için bu alanda olumsuz bir durum olmaktadır. 2015 yılı itibariyle artık kamu sektörü de bu alanda faaliyet göstermeye başlamış, sektöre yeni bir soluk getirmiştir. İlk olarak Ziraat Katılım Bankası'nın kurulması, ikinci olarak da Vakıf Katılım Bankası'nın kurulması bu alanda çok önemli girişimlerdir.

Öncelikle bu alanda yapılan her yatırım sektöre yeni bir katma değer yaratacaktır. Bunun yanı sıra İslami prensiplerle faaliyet maksadıyla yapılan her yeni yatırım bu alanının gelişeceğinin bir işaretidir. Bu alandaki yatırımlar konvansiyonel sisteme rekabet amacıyla olmayıp, aksine konvansiyonel sistemin tamamlayıcısı niteliğindedir. Önemli olan şey güçlü sermaye yapısıdır. Kuşkusuz yatırımların uzun soluklu olması önemlidir. Çünkü ekonomi yatırımları akşamdan sabaha sonuç veren şeyler değildir. Sektöre gelen her ilave katma değer, ülkemizin bu alandaki değerini arttıracaktır.

Devletin katılım bankalarına yönelik yapmış olduğu kamu sermayeli katılım bankalarının dışında oldukça önemli yatırımlar vardır. Bunlara bakacak olursak;

- Katılım bankalarının bir meslek kuruluşu olan TKBB'nin kurulması
- Katılım Bankacılığı'na yönelik bir çalıştay yapılması.
- BDDK bünyesinde katılım bankalarına yönelik bir daire kurulması.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı Katılım Bankacılığı Üst Koordinasyon Kurulu'nun kurulması.
- İstanbul Finans Merkezi Projesi'nde (İFM) Katılım Bankacılığı'nın yer alması.

3.2.3.1.TKBB'nin Kurulması

Bilindiği üzere İslami finans alanında faaliyet gösteren kurumlar ülkemizde Özel Finans Kurumları olarak anılmaktaydı. Bu kurumların ilgili birliği, Özel Finans Kurumları Birliği; 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun, 29.05.2001 tarih ve 24416 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4672 sayılı Kanun ile değişik 6 ncı fıkrası hükmü uyarınca, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kurulmuş olup, söz konusu fıkra hükümleri çerçevesinde, 04.10.2001 tarih ve 2001/3138 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Birlik Statüsü'nün yürürlüğe konulması sonrasında faaliyete başlamıştır. İlerleyen zamanlarda Resmi Gazete'nin 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumları "katılım bankaları" adını aldığı gibi Birliğin ünvanı da Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiştir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Bankacılık Kanunu gereğince kurulmuş tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Yönetim merkezi İstanbul olup yurtiçinde istediği gerekli teşkilatı kurabilmektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren bütün katılım bankaları kuruluşu hakkında gerekli izinleri aldıkları tarihten itibaren birliğe üye olmak zorundadır. Ayrıca 28 Şubat 2006 tarih ve 26094 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/10018 sayılı Karar ile yürürlüğe konulan Türkiye Katılım Bankaları Birliği Statüsü hükümlerine uymak ve Birliğin yetkili organlarının aldığı kararları uygulamak zorundadır. Faaliyet izni kaldırılan veya diğer katılım bankaları ile birleşme sonucunu yaşayan bankalar veya tasfiye kararı alan bankaların birlikten üyelikleri her şartta sona erdirilmektedir.

TKBB'nin amaçları,⁸⁸

- Tam rekabet ilkeleri doğrultusunda bankacılık düzenlemeleri ile ilke ve kuralları doğrultusunda katılım bankalarının hak ve menfaatlerini savunmak.
- Bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesini sağlamak.
- Sektörde rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak.

⁸⁸<http://www.tkbb.org.tr> (Erişim Tarihi: 29.04.2018)

- Rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.

Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte her geçen zamanda sivil toplum kuruluşlarının öneminin arttığı bir zaman içerisindeyiz. Dinamik bir yapıya sahip olan finans sisteminde de sivil toplum kuruluşunun varlığı son derece önemlidir. Katılım bankacılığı ülkemizde yeni gelişmekte bir alan olması sebebiyle de TKBB gibi bir birliğin var olması, sektörde faaliyet gösteren bankalar açısından önem arz etmektedir. Hangi sektör, alan olursa olsun yeni gelişen şeyler her zaman için yeni düzenlemeler muhtaçtır. Yapılacak olan düzenlemeler için kanun koyucu kuruluşlarla diolog geliştirmek için, kuruluşu kanun ile olan ve yasal zemine dayalı olan kuruluşlara ihtiyaç vardır. TKBB’de katılım bankaları için bu alanı doldurmakta ve son derece faydalı çalışmalar yapmaktadır. Sadece yurtiçinde değil, yurtdışında ve uluslararası platformlarda da yeni gelişmeleri takip eden ve yenilikler konusunda bankalara aracılık faaliyetleri açısından da birlik çalışmalar yürütmekte olması ayrıca önem arz etmektedir. TKBB’nin yürüttüğü çalışmalar sayesinde sektörün gelişimi hızlanmaktadır. Sektördeki rekabeti korumak amacıyla üstlenen TKBB, bankalar arası diolog kuruluşu da olmuştur. Bugün itibariyle birliğin beş üyesi bulunmaktadır. Bunlar ülkemizde faaliyet izinleri bulunan katılım bankalarıdır.

Birliğin üye olarak bulunduğu kuruluşlar,

- CIBAFI İslami Bankalar ve Finans Kurumları Genel Konseyi (General CouncilforIslamicBanksand Financial Institutions)
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)
- İstanbul Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu (İSTKA)

3.2.3.2.Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı

Ülkemizde katılım bankacılığının ve faizsiz finansmanın gelişimi açısından BDDK ve TKBB himayesinde 2013 yılında bir çalıştay düzenlenmiştir. Ülkemizin finansal gerek finansal potansiyeli değerlendirildiğinde gerek bulunduğu jeopolitik konumu değerlendirildiğinde, konvansiyonel sistemin yanında faizsiz finansında yer

alması gerekliliği bütün kesimler tarafından bilinmektedir. Ürün çeşitliliği finansal sistem açısından çok önemli bir kriterdir. Yeni yeni gelişen bir alanda gerekli düzenlemeler devlet eliyle yapılmalı, gerekli yasal sınırlar çizilmeli ve sektör desteklenmelidir. Tüm bunlar göz önüne alındığında ülkemizdeki bankalar için üst kuruluş olan BDDK'nın ve ülkemizdeki katılım bankalarının birliği konumundaki TKBB'nin öncülüğünde yapılan çalıştay sektörün gelişimi için çok önemli olmuştur.

Çalıştayda dokuz alt çalışma grubu oluşturularak aşağıdaki konular ele alınmıştır.⁸⁹

- Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar Yönetimi.
- Eğitim, İnsan Kaynağı, Sertifikasyon.
- Danışma Kurulları.
- Ürün Çeşitliliği (Kaynak).
- Ürün Çeşitliliği (Plasman).
- Piyasalar.
- Sigortacılık, BES.
- Standartlar ve Düzenleme.
- Strateji, Koordinasyon, İnovasyon.

Toplamda dokuz ayrı masada üç gün boyunca yukarıdaki konular hakkında katılımcılar görüşlerini bildirerek tespitlerde bulunmuşlardır. Hemen hemen her masada Türkiye'nin bu alanda önemli bir potansiyele sahip olduğu, istenilen gelişim seviyesine gelemediği, kamunun bu alanda yatırım yapması gerekliliği tespit olunmuştur. Kamunun bu alanda banka kurması gerekliliği vurgulanan raporda, kurulacak kamu katılım bankalarının halk nezdinde ilgi görerek, ön yargıları ortadan kaldıracığı ve ekonomik okur yazarlılığa ciddi katkılarda bulunacağı belirtilmiştir. Kamu katılım bankalarının kuruluşu ile ilgili katılımcılar haksız rekabet oluşturma endişelerini dile getirmişlerdir. Ancak uzun vadede sektörel büyüme anlamında olumlu görüşlerini bildirmişlerdir. Kamunun İslami prensiplerle faaliyet gösteren banka kurmasının bu alanda sektöre giriş modelinin doğru seçilmesi gerektiği vurgulana raporda, kamu otoritesinin kuracağı bankaların çalışma modelinin

⁸⁹<http://www.tkbb.org.tr/> (Erişim tarihi: 12.05.2018)

sürdürülebilir ekonomik büyümeye azami katkı sağlayacak şekilde belirlenmesi gerekliliği de vurgulanmıştır. Bunun yanında yayınlanan sonuç bildirgesinde ülkemizin faizsiz finans alanındaki en önemli eksikliklerinin aşağıdaki konular olduğu özetlenmiştir;⁹⁰

- Sisteme yönelik algının iyi yönetilememesi.
- Sistemin felsefesine vâkıf nitelikli insan kaynağı eksikliği.
- Faizsiz finansa ilişkin ürün, hizmet ve piyasaların yeterince çeşitli ve gelişmiş olmaması, Sistemin kurumsal yapısının ve hukuki altyapısının tam olarak oluşturulamaması.

3.2.3.3.BDDK Bünyesinde Katılım Bankacılığına Yönelik Bir Daire Kurulması

Ülkemizde bankacılık faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetiminde en üst otorite olan BDDK 2015 yılında uygulama 5 dairesini kurarak faaliyete geçirmiştir. Faizsiz sistemle faaliyetler ülkemizde uzunca bir zamandır olmasına rağmen yeni yeni değer kazanmıştır. Hükümetin bu konudaki yaklaşımları ve ortaya koyduğu irade bu alanın değerlendirilmesinin önemli nedenlerindedir. 2015 yılına dek BDDK bu faaliyetler açısından pasif durumdayken. 2015 yılında faizsiz finans faaliyetlerini yakından incelemek ve düzenlemeler yapmak amacıyla uygulama 5 dairesi projesi hayata geçirilmiştir. Bu dairenin konusu sadece katılım bankacılığı olmayıp, yatırım ve altın bankacılığı, finansal eğitim ve inovasyonlar, tüketicilerin korunmasına yönelik devam eden çalışmalar bu dairenin çalışmaları arasında olmuştur. Şüphesiz T.C hükümetinin 2023 vizyonları arasında yer alan faizsiz finans konusunda yapılan çalışmalar bu alanın gelişmesindeki en önemli faktörleridir. 2013 yılında TKBB'nin girişimleriyle Kızılcahamam'da yapılan faizsiz finans çalıştay raporuna göre BDDK'nın üstlendiği bir takım roller bu dairenin kurulmasını ve faaliyete geçmesini beraberinde getirmiştir. Dairenin ana sorumluluğu katılım bankacılığı faaliyetlerinin yakından izlenmesi ve 10. Kalkınma planında yer alan eylemleri uygulamaktır. TKBB ile yoğun bir mesai harcayan daire, TCMB ve Hazine Müsteşarlığı ile de koordinasyon içerisinde bulunmaktadır. İslami finans konusunda dünyadaki

⁹⁰⁹⁰BDDK Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu, 2014, <https://www.bddk.org.tr/>

otoriteler olan IFSB, AAOIFI ve CIBAFI gibi tüm kurumlarla yakın işbirliği de bu dairenin sorumluluklarındandır.⁹¹

Ülkemizde hükümetimizin ortaya koyduğu bu irade şüphesiz İslami finansın gelişmesinde ciddi açılardan önem taşımakla birlikte. İstanbul Finans Merkezi projesi açısından da büyük önem arz etmektedir. Katılım bankacılığı IFM’de önemli bir fasıl olarak görülmektedir. Türkiye tüm kurumlarıyla bu önemli projeye hazırlanmaktadır. İslami finansın dünyadaki önemli aktörleri ile birlikte Türkiye’de İslam Kalkınma Bankası iştirakiyle kurulacak olan Mega Islamic Bank’ın merkezi olmaya aday konuma gelmeyi hedeflemelidir.

3.2.3.4.Hazine Müsteşarlığı Bünyesinde Faizsiz Finans Üst Koordinasyon Kurulunun Kurulması

Ülkemizde faizsiz finansın son yıllarda yaşadığı gelişmeler arasında yer alan Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu 2015 yılında yayınlanan başbakanlık genelgesiyle kurulmuştur. Şüphesiz sektörün büyüme potansiyeli ve hükümetin iradesi bu kurulun kurulmasındaki en önemli faktör olmuştur. Daha önceki başlıklarda da vurgulanan 10. Kalkınma Planı ve 64. Hükümet programında faizsiz finansın gelişmesi ve bu alanın desteklenmesi bulunmaktadır. Bu kapsamda katılım bankacılığı ve katılım sigortacılığının daha hızlı ve istikrarlı gelişmesi, bu gelişmeyi desteklemek amacıyla bu kurul oluşturulmuştur. Kurul ayrıca IFM vizyonuna da ciddi katkılar sağlamaktadır. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın başkanlığında Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı, Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı, Borsa İstanbul A.Ş. Genel Müdürü, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Başkanı ve Katılım Sigortacılığı Derneği Başkanından oluşuyor. Kurul tarafından ihtiyaç duyulması halinde alt kurul, komite, danışma grupları ile geçici ve kalıcı çalışma grupları oluşturulabilecek.⁹² Kurul, kurul başkanının talebiyle yılda en az üç kez toplanmaktadır.

⁹¹<http://www.finansgundem.com> (Erişim Tarihi:06.05.2018)

⁹²<https://www.dunya.com/> (Erişim tarihi:06.05.2018)

Kurul, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın başkanlığında aşağıdaki üyelerden oluşmaktadır:⁹³

- Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı,
- Maliye Bakanlığı Müsteşarı,
- Hazine Müsteşarı,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı,
- Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı,
- Borsa İstanbul A.Ş. Genel Müdürü,
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği Başkanı,
- Katılım Sigortacılığı Derneği Başkanı.

3.2.3.5.İstanbul Finans Merkezi Projesi (İFM)

Ülkemiz açısından önemli bir proje olan İFM Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yer almaktadır. 29 Eylül 2009 tarihli ve 2009/31 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla onaylanmış ve 2 Ekim 2009 tarihli ve 27364 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.Strateji ve Eylem Planında, uluslararası standartlarda işleyen bir hukuk altyapısının oluşturulmasına, finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılmasına, vergi sisteminin basitleştirilmesine ve etkinleştirilmesine, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin geliştirilmesine, fiziksel ve teknolojik altyapının güçlendirilmesine, nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılayacak bir eğitim altyapısının sağlanmasına ve dünya ölçeğinde tanıtım ve izleme yapacak bir organizasyon yapısının oluşturulmasına yönelik öncelik ve eylemler belirlenmiştir. Strateji ve Eylem Planı da dikkate alınarak İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) çalışmalarını koordine etmek, desteklemek ve yürütmek üzere; İFM Yüksek Konseyi (Yüksek Konsey), İFM Ulusal Danışma Kurulu (Ulusal Danışma Kurulu), İFM Koordinatörlüğü (Koordinatörlük), Çalışma Komiteleri ve Yüksek Konseye tavsiyede bulunmak üzere İFM Uluslararası Danışma Konseyi (Uluslararası Danışma Konseyi) kurulmuştur.⁹⁴

⁹³<https://www.hazine.gov.tr/> (Erişim tarihi:31.03.2018)

⁹⁴ 2010/11 Sayılı T.C. Başbakanlık Genelgesi

İstanbul'u uluslararası bir finans merkezi konumuna getirmeyi planlayan projede İslami finans önemli bir konumda yer almaktadır. AK Parti hükümetinin bu konudaki gösterdiği gayret ve paydaşların desteği ile kararlılıkla devam eden proje, İstanbul'u dünyanın finans merkezi haline getirmeyi hedeflemektedir. Türkiye'nin sahip olduğu potansiyel, büyüme hızı ve siyasi irade sayesinde projede önemli yatırımlar yapılmaktadır. İFM belgesi incelendiğinde İslami finans için bir takım eylemlere ve önceliklere değinildiği görülmektedir. İFM belgesi Öncelik 7'de Türkiye'deki piyasalarda işlem görmeyen veya yeterli işlem kapasitesine ulaşamamış İstanbul'u önemli bir finans alanına dönüştürebilecek, ve dünyada cazip bir merkez konumuna getirebilecek, gelişim açısından potansiyeli yüksek finansal ürün ve hizmetlere için altyapının oluşturulması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bundan dolayı faizsiz finans ürünlerinin geliştirilmesi açısından bazı gerekli adımların atılması ve yeni kurumların oluşturulması gerekmektedir. Türkiye sahip olduğu jeopolitik konum açısından faizsiz finansal ürün ve hizmetlerin henüz gerekli gelişmelerini tamamlayamadığı ve finansal tüketicilerin hizmetine sunulamadığı görülmektedir. Bu alanın gelişmesi için seçilmiş ülkelerin uygulama incelenerek ve bazı yatırımlar yapılmaktadır. İFM 7 nolu öncelik kapsamında İslami finansın ülkemiz açısından gelişimi için aşağıda sıralanan çalışmalar öngörülmüştür;

- Bölge ülkelerindeki takas ve saklama kurumları, borsalar, düzenleyici kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması.
- Kotasyon, takas ve saklama, alım satım işlemlerine ilişkin operasyonel ve teknolojik altyapı çalışmalarının yapılması.
- Bölge ülkelerindeki yatırımcılarının incelenerek istek ve taleplerinin belirlenmesi.

İFM Stratejisi ve Eylem Planı incelendiğinde 29 nolu eylemin doğrudan İslami finansla alakalı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda stratejik çalışmalar yapılarak, bu alanın gelişimi hedeflenmiştir. İslami finansın ülkemizdeki potansiyeli göz önüne alınarak belirlenen eylem planında kurumların yakın işbirliği çalışmaları ile gerekli yasal düzenleme, teknolojik alt yapının tamamlanması ile Körfez bölgesinde ve ülkemizdeki sermaye piyasası araçları ve takas bağlantısı projesinin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda yapılan ve yapılacak çalışmalarda Hazine Müsteşarlığı, SPK, BDDK sorumlu kuruluş olarak görevlendirilmiştir.

Maliye Bakanlığı, TCMB, TMSF, İMKB, İAB, TBB, TKBB, TSPAKB, MKK, Takasbank, VOB ise işbirliği yapılacak kuruluş olarak belirlenerek görevlendirilmiştir.

Tablo 6: İFM Eylem Planında İslami Finans Konusu

Eylem No	Eylem Adı	Sorumlu Kuruluşlar(S) ve İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar(İ)	Yapılacak İşlem ve Açıklama
29	Faizsiz finansman araçlarına ilişkin altyapının geliştirilmesi	Hazine Müsteşarlığı(S) SPK(S) BDDK(S) Maliye Bakanlığı(İ) TCMB(İ) TMSF(İ) İMKB(İ) İAB(İ) TBB(İ) TKBB(İ) TSPAKB(İ) MKK(İ) TAKASBANK(İ) VOB(İ)	i) Sektörle ilgili uluslararası kurumlarla, ihraççı olma potansiyeline sahip özel ve kamu kurumları, düzenleyici otoriteler, ürün tasarımı ve aracılığında görev alabilecek kurumlar ortak bir yol haritası çıkartacaktır. ii) Gerek Körfez bölgesinde gerekse ülkemizde belirli bir büyüklüğe ulaşan faizsiz finansmanı tercih eden sermayenin çekilmesine yönelik ürünler konusunda düzenleme ve altyapı çalışmalarının tamamlanması ve Körfez bölgesi sermayesine yönelik sermaye piyasası araçları ve takas bağlantısı projesinin hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

Kaynak: İstanbul Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı (<http://www.istanbulfinansmerkezi.com>)

İFM Projesi Stratejisi ve Eylem Planı'nda katılım bankacılığının gelişimi ve faizsiz finans, sigortacılık ürünlerinin çeşitlenmesi vurgulanmıştır. TKBB bu planda önemli bir paydaş olmuştur. Ayrıca yeni kurulan Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası İFM Projesi'nde bahsedilen Öncelik 7 ve Eylem 29 açısından büyük önem arz ederek, sektörün gelişimi ve büyümesi için önemi yüksek bankalardandır.

3.2.4. KAMU KATILIM BANKACILIĞI

Ülkemizde 1984 yılında Albaraka Türk ile başlayan faizsiz finans dönemi, 1985 te Faisal Finans, 1989'da Kuveyt Türk, 1996'da Asya Finans'ın sektöre girmesiyle devam etti. Şüphesiz bu alanın kabul görmesi çok zor oldu. Hemen hemen bütün dünya ülkeleri faizsiz finansı kabul etmiş ve bu alanda yatırımlar yapmakta iken ülkemizde 2000'li yıllara dek bu alan doldurulamamıştır. Konvansiyonel sistem her geçen gün gelişmesini sürdürmeye devam ederken, faizsiz İslami sistem gelişmesi bir yana hem devlet nezdinde hem de halk nezdinde kabul görememekteydi. Doksanlı yıllarda hukuksal düzenlemeler, teknolojik altyapı yatırımları bu alanda yetersiz kalmaktaydı. Şüphesiz mevcut potansiyel çok yüksek bir seviyede idi, yabancı sermayeli kuruluşların bu alana ilgilerinin olmasına rağmen Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve yaşadığı kötü tecrübeler bu alanın gelişmesi önünde engel teşkil etmekteydi. 2000'li yıllara gelindiğinde Faisal Finans, 1991 yılında kurulan Anadolu Finans ile güçlerini birleştirerek yeni bir ortaklığa imza attılar ve 2005 yılında Türkiye Finansı kurdular. 1999 ve 2001 yılların da dünyayı etkisi altına alan finansal krizler, ülkemiz açısından da kötü tecrübelerle sonlanmıştı. Bankalardan güçlü sermaye yapısına sahip olmayanlar birbirleri ardına batmış ve yatırımcılar açısından istenilmeyen durumlar oluşmuştu. Faizsiz finansın da yaşadığı kötü tecrübeler bu yıllarda meydana geldi 1995'te finansal faaliyetlere başlayan İhlas Finans 2001 krizinde likidite sorunu yaşamış ve BDDK bu kurumun faaliyetlerine son vermiştir. Yatırımlarını İhlas Finans'ta değerlendiren kişilerin yaşadığı kötü tecrübeler, faizsiz finans önünde ileride büyük bir engel oluşturmuştur. Ülkemizde faizsiz finansın yaşadığı tek kötü tecrübe İhlas Finans değildir. 1996'da faaliyetlerine başlayan ve ciddi sayıda müşteriye ve şube ağına sahip Asya Finans (Bank Asya), BDDK'nın 3 Şubat 2015 tarihli kararı ile bankanın mevcut ortaklık yapısının şeffaf bir şekilde açıklayamaması gerekçesiyle TMSF'ye devrine karar vermiştir. Ülkemizdeki terör yapılanması ve 15 Temmuz 2016 günü ülkemizin yaşadığı hain darbe girişimi, halkın ve siyasilerin ortaya koyduğu güçlü irade ile hedefine ulaşamamıştır. Bilindiği üzere Bank Asya 15 Temmuz 2016'da ülkemizde darbe girişimi yapan terör örgütünün finans kurumuydu. Bundan dolayı bu finans kurumunun faaliyetlerine herhangi bir şekilde devam etmesi söz konusu olamayacaktı. TMSF'ye devredilen bankanın bütün faaliyetlerine son verilerek, ülkemiz faizsiz finans açısından bir kötü tecrübe daha yaşamıştır. Faizsiz finans

açısından ortaya çıkan olumsuz durumları giderebilmek için devlet bankaları ülkemiz için büyük bir fırsat haline gelmiştir. Mayıs 2015 yılında kurulan Ziraat Katılım Bankası'nın ve Şubat 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası'nın sektöre dahil olması, ülkemiz yatırımcısı için faizsiz finans alanında gerek yatırım gerekse diğer finansal ihtiyaçlarını karşılamaları için önemli kurumlar haline gelmiştir. Hükümetin ortaya koymuş olduğu güçlü siyasi irade ve kararlılık, 2023 vizyonu kamunun katılım bankası kurma gerekliliğini daha da körüklemiştir. Kurulan bu iki bankayla atıl kalan fonların sisteme dahil edilecek olması, pazarın büyümesi, güçlü sermaye yapısının oluşması diğer bankalar için de büyük bir fırsat haline gelmiştir. Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankasının kuruluşlarından günümüze kadar geçirmiş oldukları süreçler ve sektöre ilave katma değerleri bir sonraki başlıklarda detaylı şekilde ele alınacaktır.

3.2.5. KAMU KATILIM BANKALARININ PERFORMANSI

1983 Yılında Özel Finans Kurumları olarak isimlendirilen katılım bankaları bir çok nedenle kötü tecrübeler atlatsalar da, sergiledikleri istikrarlı bir görünümle günümüze dek olumlu bir görüntü sergilemişlerdir. Yaşanan finansal krizlerle ve siyasi ve toplumsal olaylar neticesinde İhlas Finans ve Bank Asya olumsuz örneğine rağmen T.C. hükümetinin sergilediği dirayetle sektöre 2015 yılı itibariyle kamu sermayeli bankalarda katılarak, pozitif bir durum meydana gelmiştir. Yeni kamu sermayeli bankalarla sektör halkın güvenini tazelemiştir.

Bu bölümde 2015 ve 2017 yılları arasında kamu sermayeli bankalarında sektöre dahil edilmesiyle, yeni iki bankanın sektöre olan olumlu etkilerinin ne olduğu reel verilerle ortaya konulacaktır.

3.2.5.1.Şube Ve Personel Sayısı Gelişimi

3.2.5.1.1. Şube Sayısı Gelişimi

Ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları 2017 yılı itibariyle 1032 adet şubeye ulaşmıştır. Ülkemizde bankacılık sektörü ise toplam 2017 yılı itibariyle

11.585 şubeye ulaşmıştır.⁹⁵ Katılım bankalarının şube sayısı, Türkiye'deki faaliyetlerine devam eden bankaların şube sayıları ile kıyaslandığında, katılım bankalarının payı yaklaşık %8'dir.

Tablo 7 : Katılım Bankaları Şube Sayısı Gelişimi (2008-2017)

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme
2008	530	26
2009	569	7
2010	607	7
2011	685	13
2012	828	21
2013	966	17
2014	990	2
2015	1080	9
2016	959	-11,2
2017	1032	8

Kaynak:<http://www.tkbb.org.tr>

Kamu sermayeli katılım bankalarının şube sayıları incelendiğinde 2017 yılı itibariyle toplam 126 şubeye ulaştıkları gözlemlenmektedir. Türkiye'deki katılım bankacılığı sektörü incelendiğinde, kamu sermayeli katılım bankalarının şube sayılıları açısından yaklaşık %12'sini oluşturduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca kamu sermayeli katılım bankalarının, Anadolu'nun çeşitli şehirlerini katılım bankacılığı ile tanıştıran katılım bankalarının, şube açılışlarını ağırlıklı olarak özel sermayeli katılım bankalarının faaliyet göstermedikleri şehirlerde yaptıkları gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra hızla dijitalleşen bankacılık sektöründe her ATM bir şube görevi görmektedir. Finansal tüketiciler bir çok işlemi ATM'ler aracılığı ile yapmaktadırlar. Türkiye'de faaliyet gösteren kamu bankaları Nisan 2018 itibariyle kendi aralarında imzaladıkları protokolle, ortak ATM dönemini başlatmışlardır. Finansal tüketiciler para çekme, para yatırma, hesap bakiyesi görüntüleme, kredi kartı işlemleri gibi birçok işlemi kamu bankaları ATM'lerinde, herhangi bir debit kart veya kredi kartlarıyla ücretsiz olarak gerçekleştirmektedirler. Şube ağı ve ATM ağı kapasiteleri düşünüldüğünde kamu sermayeli olan Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankalarının

⁹⁵<http://www.bddk.gov.tr>

bu konuda özel sermayeli katılım bankalarını nazaran çok daha avantajlı olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 8 :Kamu Sermayeli Katılım Bankalarının Şube Sayısı Gelişimi

Yıllar	Ziraat Katılım Bankası Şube Sayısı	Vakıf Katılım Bankası Şube Sayısı	TOPLAM
2015	22	-	22
2016	30	44	74
2017	63	63	126

Kaynak:<http://www.tkbb.org.tr>

3.2.5.1.2. Personel Sayısı Gelişimi

Ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının personel sayıları 2017 yılı itibariyle 15.029'a ulaşmış olup, %3,9 oranında büyüme kaydetmiştir. 2017 yılı itibariyle, bünyesinde çalışan personel sayısı itibariyle önemli bir seviyeye gelen katılım bankalarının istihdama katkısı hızla sürmektedir. Ülkemizdeki mevduat ve kalkınma bankalarının personel sayısı Aralık 2017 itibariyle 208.280 kişi olup, bir önceki yıla göre %1.2 oranında düşüş kaydederken, katılım bankalarındaki personel sayısının artış kaydetmesi sektör için önemli bir göstergedir.

Tablo 9: Türkiye'deki Katılım Bankalarının Personel Sayısı Gelişimi

Yıllar	Personel Sayısı	Büyüme
2008	11.022	20
2009	11.808	7
2010	12.677	7
2011	13.851	9
2012	15.356	11
2013	16.763	9
2014	16.270	-3.1
2015	16.554	1.7
2016	14.467	-12.6
2017	15.029	3.9

Kaynak:<http://www.tkbb.org.tr>

Kamu sermayeli katılım bankalarının personel sayıları kuruluşlarından itibaren incelendiğinde toplamda 2017 yılı itibariyle 1614'e ulaştığı gözlemlenmektedir. Katılım bankacılığı sektöründe bir önceki yıla göre %3,9 artış varken, kamu sermayeli katılım bankalarının bir önceki yıla göre personel sayılarında yaklaşık %48 oranında bir artış bulunmaktadır. Bunun sebebi yeni açılan iki kamu bankasının da yurtiçinde hızlı bir şekilde şubeleşmeleridir. Ayrıca Vakıf Katılım Bankası'nın personel sayısı bakımından Ziraat Katılım Bankası'na göre daha geç bir tarihte faaliyete başlamasına rağmen 2017 sonu itibariyle artışın daha hızlı olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Kamu Sermayeli Katılım Bankalarının Personel Sayısı Gelişimi

Yıllar	Ziraat Katılım Bankası Personel Sayısı	Vakıf Katılım Bankası Personel Sayısı	Toplam
2015	307	-	307
2016	437	655	1092
2017	724	890	1614

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr>

Son yıllarda sektöre giriş yapan kamu katılım bankalarının şubeleşme ve kurumsallaşma alanında hızla gelişme kaydetmeleri, müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesi anlamında tüm katılım bankalarına pozitif katkıda bulunmuştur. Kamunun bu alandaki gayreti sektörde müşteri memnuniyetini arttırmakta ve yeni müşterilere ulaşma yolunda diğer bankalara da katkı sağlayacaktır.⁹⁶

3.2.5.1.3. Kredilerin ve Toplanan Fonların Gelişimi

Bankalar, mudilerden topladıkları mevduatı şirket ve gerçek kişileri kredilendirerek kar etmeyi amaçlamaktadırlar. Araştırmacılar, kredilerin bankaların ana finansman kalemi olduğunu kabul etmişlerdir. Mali büyüme açısından çok önemli bir yere sahip olan kredi, bankaların karlılık açısından önemsedikleri en önemli kaynaktır. Bankalar, topladıkları mevduat karşılığında kredi vermekler birlikte, krediden elde edilen karı, mevduat sahiplerine dağıtmaktadırlar. Bundan dolayı mevduat ve kredi bankaların karlılığı için birbirleriyle bağlantılı önemli kalemlerdir.

⁹⁶“Katılım Bankaları 2017 “, TKBB Yayınları, İstanbul 2017

2015 yılı Ziraat Katılım Bankası'nın şubeleşmeye başlaması ve ardından Vakıf Katılım Bankasının şubeleşmesiyle toplanan fonlarda ve dağıtılan kredilerin seyrini inceleyecek olursak ;

2015 yılında faaliyetlerine başlayan Ziraat Katılım Bankası 2015 yılı sonu itibariyle 1,256,308 TL fon toplamış ve bunu karşılığında 1,609,106 TL karşılığı kredi vermiştir. Kredi mevduat oranı ise 1,28 seviyesinde olmuştur. Yani kredi anlamında agresif bir politika izleyen Ziraat Katılım Bankası topladığı fondan fazlasını kredi olarak vermiştir. 2016 yılın da 5,635,946 TL fon toplamış ve bunu karşılığında 5,557,942 TL değerinde kredi veren bankanın, hem topladığı fonlarda ve verdiği kredilerde 5 kat artış meydana gelmiştir. Kredi mevduat oranı ise 0,98 olarak gerçekleşerek arzulanan seviyelere gelmiştir. 2017 yılında ise 10,024,486 TL fon toplamış ve bunu karşılığında 11,374,744 TL değerinde kredi veren bankanın, hem topladığı fonlarda ve verdiği kredilerde 2 kat artış meydana gelmiştir. Kredi mevduat oranı ise 1,13 olarak gerçekleşmiştir. Ziraat Katılım Bankası'nın 3 yıllık performansı incelendiğinde toplanan fonlarda ve kullanılan kredilerde ciddi şekilde bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. Bunun karşılığında kredi mevduat oranında ise bir dalgalanmanın olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Ziraat Katılım Bankası'nın bilançosun da yer alan aktif ve pasif değerlerin toplamına bakıldığında dağıtılan kredilerin, toplanan fonlardan fazla olduğu görülmektedir. Kurulduğu yıl yeni müşteri kazanımı ve yeni desteklenen projelerin varlığı sebebiyle kredi mevduat oranının yüksek çıkması normal olarak değerlendirilebilir. 2017 yılında kredi mevduat oranının 1,13 seviyesinde olmasının sebebi ise KGF kredileriyle KOBİ'lerin desteklenmesi olarak düşünülebilir.

Tablo 11:Ziraat Katılım Bankası'nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması

	2015	2016	2017
Toplanan Fonlar	1,256,305	5,635,946	10,024,486
Krediler	1,609,106	5,557,942	11,374,744
Aktif/Pasif Toplam	2,177,435	7,959,456	14,530,039

Kaynak: Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Bağımsız Denetim Raporları

Tablo 12:Ziraat Katılım Bankası'nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması

	2015	2016	2017
Toplanan Fonlar	%57	%70	%68
Krediler	%73	%69	%78
Kredi/Mevduat	1,28	0,98	1,13

Kaynak:Ziraat Katılım Bankası A.Ş Bağımsız Denetim Raporları

Kurulduğu yıl itibariyle Vakıf Katılım Bankasının performansı ise, 2016 yılında 3,034,672 TL fon toplayıp 2,946,447 TL değerinde kredi veren bankanın kredi mevduat oranı 0,97 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise rekor bir artışla toplanan fonların değeri 10,099,176 TL seviyesine yükselmiş ve buna paralel olarak krediler 9,585,506 TL değerinde olmuştur. Kredi mevduat oranı ise 0,95 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası'nın toplanan fonlar bilançosunun %64'ünü oluştururken, krediler ise %62'sini oluşturmuş ve kredi mevduat oranı Türkiye'deki bankaların performansına göre 0,97 oranında gerçekleşerek arzulan seviyede yer almıştır. Aynı performansı 2017 yılında gerçekleştiren banka toplanan fonlar bilançosunun %76'ünü oluştururken, krediler ise %72'sini oluşturmuş ve kredi mevduat oranı 0,95 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar neticesinde mudilerin Vakıf Katılım Bankası'nı yatırımlarını değerlendirmek için tercih ettiklerini söylemek mümkün olacaktır.

Tablo 13:Vakıf Katılım Bankası'nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması

	2016	2017
Toplanan Fonlar	3,034,672	10,088,176
Krediler	2,946,447	9,585,506
Aktif/Pasif Toplam	4,681,837	13,207,459

Kaynak:Vakıf Katılım Bankası A.Ş Bağımsız Denetim Raporlar

Tablo 14:Vakıf Katılım Bankası'nın Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması

	2016	2017
Toplanan Fonlar	%64	%76
Krediler	%62	%72
Kredi/Mevduat	0,97	0,95

Kaynak:Vakıf Katılım Bankası A.Ş Bağımsız Denetim Raporları

Her iki kamu sermayeli katılım bankası da kuruluşları itibariyle beklenenin üzerinde performans sergiledikleri görülmektedir. Ziraat Katılım Bankası'nın kredi mevduat oranının Vakıf Katılım Bankasına göre yüksek olmasının nedeni ise Ziraat Katılım Bankası'nın hem bireysel hem de kurumsal tüketicilere kredi verme konusunda daha agresif olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

3.2.6. TÜRKİYE'DE KİRA SERTİFİKASI ÜRÜNÜNÜN GELİŞİMİ VE KAMU KATILIM BANKALARININ KİRA SERTİFİKASI İHRAÇLARI

Katılım bankacılığının büyüme trendinin devam etmesiyle birlikte, faizsiz sermaye piyasası ürünü olan kira sertifikasının ihracı önemli bir hal almaya başlamıştır. Ülkemizde 2010 yılına kadar kira sertifikası piyasasının gelişimi açısından çeşitli engeller bulunmaktaydı. Mevzuat problemleri, yasal engeller, vergisel düzenlemelerin yeterli olmaması bu piyasanın derinleşmesi önündeki engellerdi. 2010 yılında SPK'nın yapmış olduğu düzenlemelerle piyasa hareketlenmeye başlamıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun 2010 yılında yürürlüğe giren "Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkındaki Tebliği" ile kira sertifikası ihracı ile fon temin edilmesine ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. 2011 yılında kira sertifikası ihracına ilişkin işlemlerin damga vergisi, gelir vergisi, noter harçları gibi vergi ve masraflardan muaf tutulması avantajı sağlanmıştır. Bununla birlikte stopaj %10'a indirilmiş ve asgari 5 yıllık kira sertifikası ihraçlarında gelirden elde edilen vergilerden de muafiyet sağlanmıştır. 2013 yılında ise Eser Sözleşmesine (istisna), Alım-Satıma (murabaha), Ortaklığa (muşaraka), Yönetim Sözleşmesine (mudaraba) dayalı kira sertifikası ihraçlarının yapılmasına müsaade edilmiştir.⁹⁷ Kira sertifikası ihraçlarına yönelik 2010 yılında SPK tebliği ile birlikte 2011 ve 2013 yıllarında yapılan yasal düzenlemeler, vergi, harç vb. avantajlar ile birlikte fiyat dezavantajı ortadan kalkarak Türkiye'deki

⁹⁷"Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025", TKBB Yayınları, Yayın No:5, Mart 2015, İstanbul

yatırımcıların faizsiz finansın bu ürününde yatırımlarını değerlendirmesine imkan tanınmış ve kira sertifikası piyasası derinleşmeye başlamıştır.

Tablo15: Türkiye’de Kira Sertifikası Ürünü Hakkında Yapılan Yasal Düzenlemeler

2010	SPK’nun Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkındaki Tebliği yayınlanarak yürürlüğe girdi
2011	Kira sertifikası alım satımlarında vergi avantajı, harç muafiyetleri sağlandı.
2013	Muşaraka, mudaraba, murabaha ve istisna ürünlerine dayalı kira sertifikası ihracı yapılmasına başlandı.

Ülkemizde ilk kira sertifikası ihracı Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından icra edilmiştir. 2010 yılında gerçekleşen ihraçta 3 senelik 100.000.000 USD değerindeki ihraç, yatırımcılardan gelen yoğun taleple sonuçlanmıştır. 2011 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası 5 yıllık 350.000.000 USD değerinde ikinci kira sertifikası ihracını gerçekleştirerek Londra Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem görmeye başlamıştır.⁹⁸ T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı 2012 yılında ilk kez kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiştir. 1.500.000 USD değerinde 2 yıllık gerçekleşen ihraç uluslararası piyasalardan ciddi talepler toplanmıştır. Kamu sektörü tarafından gerçekleşen bu ihraçla birlikte, katılım bankaları ve özel sektör kuruluşları kira sertifikası ihraçlarını arttırmıştır. Kira sertifikası ihracı katılım bankalarının karşılaştığı önemli sorunlardan olan sermaye yeterlilik rasyosunun çözümü için önemli bir kaynak haline gelmiştir.

Özel sektör ve kamu sektörü SPK’nın yeni düzenlemeleriyle kira sertifikası ihraçlarına devam ederken, kamu sermayeli olarak kurulan Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası’nın kurulmasıyla birlikte bu ürünün ihracı daha da artmış, bununla birlikte yatırımcıların ilgisi de artmaya devam etmektedir. İki kamu katılım bankasının da kira sertifikası ihraçlarına sektör için rekor sayıda başvuru geldiği gözlemlenmektedir. Ziraat Katılım Bankası 29.05.2015 tarihinde faaliyete başlayarak yatırımcılara gerçekleştirdiği kira sertifikası ihracını iştiraki olan Ziraat Katılım Varlık Kiralama A.Ş ile gerçekleştirmektedir. 2016 yılının üçüncü ve dördüncü

⁹⁸ <https://www.kuveytturk.com.tr/>

çeyreklerinde her bir dönemde 2 adet 100.000.000 TL olmak üzere toplamda 4 defa ihraç gerçekleştirmiştir. 2017 yılında yatırımcıların yoğun talebiyle birlikte ihraçlarına hız veren şirket birinci çeyrekte; 2 adet 100.000.000 TL, ikinci çeyrekte 3 adet 100.000.000 TL, üçüncü çeyrekte 4 adet ihraç gerçekleştiren şirket 3 adet 100.000.000 TL ve 1 adet 150.000.000 TL, dördüncü çeyrekte ise toplamda 6 adet ihraç gerçekleştirerek 3 adet 100.000.000 TL, 2 adet 150.000.000 TL, 1 adet 200.000.000 TL ihraç gerçekleştirmiştir. 2018 yılına gelindiğinde, birinci çeyrekte bir önceki yıllardaki dönemlere göre ihraçlarını arttıran şirket farklı tarihlerde toplamda 8 adet ihraç gerçekleştirmiştir. Bu ihraçlardan 3 adet 100.000.000 TL tutarında, 2 tanesi 200.000.000 TL tutarında ve her biri ayrı ihraç olmak üzere 125.000.000 TL, 150.000.000 TL, 154.000.000 TL tutarlarında ihraç gerçekleştirerek talep toplamıştır.⁹⁹

Tablo16: Ziraat Katılım Bankası Kira Sertifikası ihraçları

YILLAR	ADET	TUTAR (Milyon TL)
2016	4	400
2017	15	1.750
2018 (1. ÇEYREK)	8	1.129

Kaynak: Ziraat Katılım Varlık Kiralama A.Ş Yatırımcı Raporları.

2016 yılı üçüncü ve dördüncü çeyrekte 4 adet , 2017 yılında 15 adet ve 2018'in ilk üç ayında 8 adet olmak üzere 3.279.000.000 TL tutarında ihraç gerçekleştirerek kira sertifikası piyasasının derinleşmesi açısından olumlu katkılar sunmuştur.

Diğer kamu katılım bankası olan Vakıf Katılım A.Ş kira sertifikası ihraçlarını Vakıf Varlık Kiralama A.Ş. aracılığıyla yapmaktadır. Kuruluşundan kısa bir süre sonra kira sertifikası ihracı yapan banka, 62 gün vadeli 250 milyon TL tutarındaki ilk kira sertifikası Türkiye açısından rekor bir rakam olmuştur. Banka ihracın birinci gününde 250 milyon TL'lik rakamı nitelikli yatırımcıların talebiyle tamamlamıştır. 1 Aralık tarihinde banka Vakıf Varlık Kiralama A.Ş. aracılığıyla kira sertifikasında tek seferde halka arz olunan en yüksek tutarlı ihracı 450 milyon TL olarak

⁹⁹ <http://www.ziraatkatilimvks.com.tr/>

gerçekleştirmiş ve aynı gün içerisinde nitelikli yatırımcılar tarafından ihraç tamamlanmıştır.¹⁰⁰

Tablo 17: Vakıf Katılım Bankası Kira Sertifikası ihraçları

YILLAR	ADET	TUTAR (Milyon TL)
2017	7	1.620
2018 (1. ÇEYREK)	10	1.564

Kaynak: Vakıf Katılım Varlık Kiralama A.Ş Yatırımcı Raporları.

¹⁰⁰<http://www.vakifvarlikkiralama.com.tr> (erişim tarihi: 08.06.2018)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DEKİ KAMU KATILIM BANKALARI ANKET UYGULAMASI

4.1. AMAÇ ve KAPSAM

Bu bölümde 15 sorudan oluşan anket uygulamasından elde edilen sonuçlara değinilecektir. Anket araştırması Türkiye'de bulunan özel ve kamu katılım bankası çalışanlarının, sektör hakkında düşünce, beklentileri, yeni kurulan kamu katılım bankalarının faaliyetlerinin İslami prensiplerle uyumluluğu, özel sermayeli katılım bankalarının sektör paylarına etkisinin hangi yönde olduğunu belirlemeye yöneliktir. Türkiye'deki kamu bankacılığı ve kamu katılım bankalarının sektöre etkileri çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışma Türkiye'de bulunan kamu ve özel katılım bankası çalışanlarına uygulanmış olup. 106 katılımcıya uygulanmıştır

4.3. LİTERETÜR TARAMASI

Yapılan literatür taramasında, bu bölümde yapılacak olan anket uygulamasına benzer çalışmalara rastlanmamıştır.

4.4. METODOLOJİ

Araştırmada veri toplama olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Hedef kitle olarak özel ve kamu katılım bankası çalışanları seçilmiştir. Sorular <https://www.google.com>¹⁰¹ internet adresinin sunmuş olduğu anket formu düzenlenmiş. Anket Katılımcılara mail ve mesaj yoluyla iletilmiştir. Katılımcılara anket linki iletdikten sonra iki defa hatırlatma yapılmıştır. Verilerin sağlıklı bir şekilde elde edilebilmesi için katılımcılarla yüz yüze görüşülerek irtibat sağlanmıştır.

¹⁰¹Anket katılım linki.

Anket formuna cevaplar 01.05.2018-01.07.2018 tarihleri arasında kabul edilmiştir. İlk olarak kamu ve özel katılım bankası grubu belirlenerek pilot uygulama yapılmıştır ve anket formunun güvenilirliği test edilmiştir.

Anket sorularının 5'i katılım bankası çalışanlarının demografik özelliklerini belirlemek, 10'u araştırma konusu olmak üzere toplamda 15 adet soru sorulmuştur. Sorularda sadece bir seçenek seçme hakkı tanınmıştır. Ankette bulunan 15 soruya da cevap vermek zorunlu tutulmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular iki aşamada incelenecektir. Birinci aşamada, anket katılımcısının profilinin belirlenmesi amacıyla frekans tabloları oluşturulacak, ikinci aşamada istatistiki verilerle karşılaştırmalı analizler yapılmıştır.

4.5. SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 18'deki veriler incelendiğinde toplam 105 katılım bankası çalışanının önemli bir kısmı erkeklerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 18: Katılım Bankası Çalışanlarının Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	Oran
Kadın	40	38,1
Erkek	65	61,9
Toplam	105	100,0

Tablo 19'deki veriler incelendiğinde toplam 105 katılım bankası çalışanının önemli bir kısmı kamu bankasında çalıştığı görülmektedir.

Tablo 19: Katılım Bankası Çalışanlarının Çalıştığı Banka Sektörü Dağılımı

	Frekans	Oran
Kamu	63	60,0
Özel	42	40,0
Toplam	105	100,0

Tablo 20'de görüldüğü üzere, anket çalışmasına katılanların %52,2'si 30-39 yaş aralığında, %38,1'i 18-29 yaş aralığında, %4,8'i 40-49 yaş aralığında ve %1'i 50

ve üzeri yaş aralığında bulunmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı genç katogorisinde olduğu görülmektedir.

Tablo 20:Katılım Bankası Çalışanlarının Yaş Aralıkları Dağılımı

	Frekans	Oran
18-29 Yaş Aralığı	40	38,1
30-39 Yaş Aralığı	59	56,2
40-49 Yaş Aralığı	5	4,8
50 Ve Üstü	1	1,0
Toplam	105	100

Anket çalışmasına katılanların %78,1 gibi önemli bir kısmı lisans ve bu oranı takip eden %9,5'lik kısmı yüksek lisans ve doktora mezunudur. Katılımcı grubun eğitim seviyesinin yüksek olduğu tablo 22'de görülmektedir.

Tablo: 21 : Katılım Bankası Çalışanlarının En Son Mezun Olduğu Öğrenim Seviyesi

	Frekans	Oran
Lise ve Altı	6	5,7
Ön Lisans	7	6,7
Lisans	82	78,1
Lisans Üstü ve Doktora	10	9,5
Toplam	105	100

Anket çalışmasına katılanların %49,5'i 1-5 yıl arası bankacılık sektöründe çalışmakta olup,%33,3 6-10 yıl arası sektörde çalışmaktadır. Tablo 21'deki görüldüğü üzere katılımcıların yaşlarının genç olması tablo 22'deki çıkan sonucu desteklemektedir. Ayrıca tablo 20'dede belirtildiği üzere katılımcıların önemli bir kısmı kamu katılım bankasında çalışmaktadır. Kamu katılım bankaları 2015 yılı itibariyle faaliyete başlamalarından dolayı çalışanların sektör tecrübesinin Tablo 23'deki gibi 1-5 ve 6-10 yıl şeklinde çıkması diğer soruları desteklemektedir. 11-15 yıl çalışma süresine sahip katılım %5,7 ve 16 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip katılımcı %5.7 şeklindedir.

Tablo: 22 : Katılım Bankası Çalışanlarının Bankacılık Mesleğindeki Süresi

	Frekans	Oran
1-5 yıl arası	52	49,5
6-10 yıl arası	35	33,3
11-15 yıl arası	12	11,4
16 yıl ve üstü	6	5,7
Toplam	105	100,0

4.6. BULGULAR

Araştırmada katılımcılara toplamda 15 soru yöneltilmiştir. Soruların 5'i genel bilgilerden oluşmakta olup, 10 tanesi ise kamunun katılım bankacılığı faaliyetleri hakkındadır. Toplamda 106 kişinin bütün sorulara cevap vermiştir. Bu verilerin güvenilirlik testi sonucu Cronbach'sAlpha değeri 0,716 olarak tespit edilmiştir.

Kamu katılım bankalarının sektördeki faaliyetlerine ilişkin katılımcılara yöneltilen 10 adet soruya katılımcıların tamamı yanıt vermiştir. “Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır” sorusuna katılımcıların %8,5'i kesinlikle katılmıyorum,%14,2'si katılmıyorum yanıtları vermiş ve %31,1'i katılıyorum, %14,2'si kesinlikle katılıyorum yanıtlarının verdiği görülmekle birlikte %21,7'si ise kararsızım yanıtının verdiği görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu kamunun yeni katılım bankaları kurmasının gerekliliğini düşünmektedir. Katılımcılara devletin katılım bankacılığına yönelik faaliyetlerine ilişkin yöneltilen diğer bir soru olan “Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankalarının İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların azımsanmayacak çoğunluğunun %34'ünün katılıyorum, %22,6'sının kesinlikle katılıyorum cevaplarını verdiği görülmektedir. Katılımcılar devletin İslami prensipler doğrultusunda bankacılık hizmetleri sunabileceğini düşünmektedirler. Bu görüşe katılmıyorum cevabını verenlerin oranı %21,7, kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin oranı %7,5 şeklindedir. Kararsızlar ise %14,2'dir.

Tablo 23: Anket Bulguları

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır	%8,5	%14,2	%21,7	%31,1	%14,2
Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankalarının İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir	%7,5	%21,7	%14,2	%34	%22,6

Tablo 24’te “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(Faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum“ incelendiğinde anket katılımcıları %34’ü katılmıyorum, %22,6’sı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermiş, kararsızım diyenler %14,2 katılmıyorum cevabını verenlerin oranı %21,7 olurken, %7,5’i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Katılımcıların çoğunluk kamu bankalarının konvansiyonel bankalarla ilişkili olması, yani bağlı ortaklık, iştirak vs. gibi ortaklık usullerince kurulup faaliyet göstermesini doğru bulmamaktadır. Diğer bir soru olan “Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur” sorusuna ise katılımcıların oransal olarak %35,8 katılıyorum, %15,1 kesinlikle katılıyorum cevaplarını vererek ciddi bir çoğunluğu yeni devlet tarafından kurulan katılım bankalarının sektörde haksız rekabete yol açmayacağını düşünmemekle beraber kararsız olanların oranı %25,5 olup azımsanamayacak şekilde gerçekleşmiştir. Katılımcıların %16’sı katılıyorum, %7,5’i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vererek devlet tarafından kurulan katılım bankalarının sektörde haksız rekabete yol açacağını düşünmektedirler.

Tablo 24: Anket Bulguları

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(Faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum	%7,5	%21,7	%14,2	%34	%22,6
Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur	%15,1	%35,8	%25,5	%16	%7,5

Tablo 25’te Katılımcılara yönlendirilen “Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde oransal olarak katılıyorum %35,8’i ve kesinlikle katılıyorum %14,2’si yanıtını vererek, kamu katılım bankalarının sektörde ürün çeşitliliğini arttıracaklarını düşünen katılımcıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların %18,9’u katılmıyorum, %13,2’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde bu soruya cevap vererek bu görüşe katılmamaktadır. Bu soru için kararsız olanların oranı ise %17,9’dur.

Katılımcılara sorulan “Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar” sorusuna, ankete katılanların %11,3’ü kesinlikle katılıyorum, %27,24’ü katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruya katılımcıların %19,8’i kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %24,5 bu görüşe katılmazken, %17’si ise kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Anket katılımcıları, kamu sermayeli katılım bankalarının finansal tüketicilere daha az maliyetle işlem sunabileceği yönünde vermiş oldukları cevapların olumsuz yönde olduğu görülmektedir.

Tablo 25: Anket Bulguları

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar	%13,2	%18,2	%17,9	%38,8	%14,2
Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar	%17	%24,5	%19,8	%27,24	%11,3

Ankette devletin kuracağı katılım bankalarıyla, Türkiye’deki katılım bankalarının gelişim hızlarının artıp, artmayacağı görüşü test edilmiş olup katılımcılara bu görüşle alakalı anket formunda yanıtlamaları için “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır” sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası vermiş olduğu kesinlikle katılıyorum %12,3, katılıyorum %40,6 yanıtlarıyla bu görüşe büyük çoğunlukla katıldıkları görülmüştür. “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır” sorusuna katılmayanların oranı %19,8 kesinlikle katılmayanların oranı %12,3 olmuştur. Bu görüş hakkında kararsızım diyenlerin oranı ise %15,1’dir. Devletin kuracağı katılım bankalarının, sektördeki özel bankaların müşteri kaybına yol açıp açmayacağı değerlendirilebilmesi anket katılımcılarına “Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim” sorusu yönlendirilmiştir. Anket katılımcılarının ciddi bir şekilde bu soruya kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum yanıtları verdikleri görülmüştür. Kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin oranı %15,1, katılıyorum cevabını verenlerin oranı %41,5

şeklinde olmuştur. “Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim” görüşüne katılımcıların %16’sı kararsızım yanıtını verirken, bu görüşe katılmayanların oranı ise verdikleri katılmıyorum %17, kesinlikle katılmıyorum %10,4 şeklinde olmuştur.

Tablo 26: Anket Bulguları

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır.	% 12,3	% 19,8	% 15,1	% 40,6	% 12,3
Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim.	% 10,4	% 17	% 16	% 41,5	% 15,1

Katılım bankacılığı sektöründe çalışanlarına, kurulan yeni devlet bankalarının işe alım, terfi gibi bankaların insan kaynakları politikalarına etkisinin hangi doğrultuda olacağını test edebilmek için “Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur” sorusu ankette katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bu görüşe katılmadıkları veya kararsız kaldıkları görülmektedir. Katılımcıların verdiği %32,1 kararsızım yanıtı dikkat çekmektedir. %35,8 oranında katılmıyorum, %7,5 oranında kesinlikle katılmıyorum yanıtı verilen soruda katılıyorum yanıtını verenlerin oranı %16, kesinlikle katılıyorum oranını verenlerin oranı %12,3 şeklinde sonuçlanmıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan bir takım olumsuz gelişmelerin finansal tüketici ve

yatırımcıların sektöre olan güvenlerinin azalmasına sebep olmaktadır. Halkın devlet bankalarına güven duymaları konvansiyel bankalarda bilinen bir durumdur. Devletin katılım bankası kurmasıyla, mudilerin devlete duydukları güvenin artıp artmayacağını test edilmesi için araştırma sorularından bir diğeri olan “Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır” sorusu katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların %15,1’i kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %30,2’si bu önerme için katılıyorum yanıtını vermiş olup, kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum yanıtını verenlerin sayısının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu soru için katılımcıların %18,9’u kararsızım, %25,5’i katılmıyorum, %10,4’ü ise kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Tablo 27: Anket Bulguları

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur	%7,5	%35,8	%32,1	%16	%12,3
Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır	%10,4	%25,5	%18,9	%30,2	%15,1

4.7. KATILIM BANKASI ÇALIŞANLARININ KAMU KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ VE SEKTÖRE ETKİLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİNİN KATAGORİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN FARKLILIKLARININ TEST EDİLMESİ

Katogorik değişkenlerimiz cinsiyet, yaş, eğitim durumu açısından cinsiyet ve sektör iki seçenekli olduğundan dolayı t testine tabi tutulmuş diğerlerinde ise varyans analizi (ANOVA) analizi uygulanmıştır.

4.7.1. Cinsiyet Açısından Görüşlerin Test Edilmesi

H1: Cinsiyete göre “Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H2: Cinsiyete göre “Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankaları İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H3: Cinsiyete göre “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum ”sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H4: Cinsiyete göre “Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H5: Cinsiyete göre “Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H6: Cinsiyete göre “Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H7: Cinsiyete göre “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H8: Cinsiyete göre “Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H9: Cinsiyete göre “Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

H10: Cinsiyete göre “Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır” sorusuna verilen cevaplar farklılık göstermektedir.

Tablo 28: Cinsiyet Açısından Sorulara Verilen Cevapların Analizi

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası
Devlet yeni katılım bankaları kurmalıdır.	Kadın	40	3,15	1,075	,170
	Erkek	65	3,23	1,260	,156
Devlet tarafından kurulacak katılım bankalarının İslami finans çerçevesinde işlem gerçekleştirir.	Kadın	40	2,90	1,277	,202
	Erkek	65	2,80	1,121	,139
Devletin kuracağı yeni katılım bankalarının, konvansiyonel(faizli) bankayla ilişkili olmasını doğru bulmuyorum.	Kadın	40	3,50	1,177	,186
	Erkek	65	3,40	1,321	,164
Devletin kuracağı her yeni katılım bankası sektörde haksız rekabet oluşturur.	Kadın	40	2,70	,992	,157
	Erkek	65	2,60	1,235	,153
Devletin katılım bankası kurması İslami finans ürünlerinin çeşitliliğinin artmasını sağlar.	Kadın	40	3,10	1,215	,192
	Erkek	65	3,26	1,314	,163
Devlet kuracağı katılım bankalarıyla halka daha az maliyetle işlem sunar.	Kadın	40	2,70	1,203	,190
	Erkek	65	3,06	1,333	,165
Devletin kuracağı yeni katılım bankalarıyla özel katılım bankalarının gelişim hızları daha da artacaktır.	Kadın	40	3,03	1,165	,184
	Erkek	65	3,31	1,298	,161
Özel katılım bankalarının yerine devletin kuracağı katılım bankalarıyla işlem yapmayı tercih ederim.	Kadın	40	3,20	1,181	,187
	Erkek	65	3,45	1,250	,155
Devletin kuracağı katılım bankaları özel katılım bankalarının insan kaynakları politikalarına etkisi olumsuz olur.	Kadın	40	2,68	,888	,140
	Erkek	65	2,86	1,158	,144
Devletin kurduğu katılım bankaları devlete olan güvenimi arttırır.	Kadın	40	2,85	1,252	,198
	Erkek	65	3,03	1,274	,158

Tablo 29: Cinsiyete Göre Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Edilmesi

	p Değeri
Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır.	,737
Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankaları İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir.	,675
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum.	,696
Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur.	,666
Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar.	,531
Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar.	,165
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır.	,263
Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim.	,220
Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur.	,385
Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır.	,479

Görüldüğü üzere hiçbir değişkende cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştı

4.7.2. Sektör Açısından Görüşlerin Test Edilmesi

Cinsiyete göre oluşturulan hipotezler, çalışılan banka sektörüne göre de aynı şekilde ele alınmıştır.

Tablo 30: Çalışılan Banka Sektörü Göre Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Sonuçları

	p Değeri
Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır.	,056
Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankaları İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir.	,120
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum.	,802
Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur.	,212
Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar.	,190
Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar.	,854
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır.	,393
Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim.	,009
Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur.	,056
Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır.	,120

Tabloda görüldüğü üzere sadece “Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim” sorusuna verilen cevaplar kamu ve özel sektör banka çalışanlarının açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Kamu bankalarının çalışanlarının bu soruya katılımlarının daha yüksek olduğu, özel sektör çalışanlarının ise bu soruya

katılmadıkları görülmektedir. Diğer değişkenlerde istatistiksel olarak anlamlı fark görülmemektedir.

4.7.3. Yaş Kategorileri Açısından İncelenmesi

Soruların tamamı varyans analizine tabi tutulmuş ve hipotez tüm sorular için aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Hi: Yaş gruplarından en az birisinin görüşleri farklılık göstermektedir.
(i:1,2,...,10)

Tablo 31: Yaş Grupları Açısından Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Sonuçları

	p Değeri
Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır.	,225
Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankaları İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir.	,762
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum.	,734
Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur.	,354
Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar.	,363
Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar.	,670
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır.	,809
Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim.	,799
Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur.	,197
Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır.	,861

Görüldüğü üzere hiçbir değişkende yaş grupları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

4.7.4. Eğitim Düzeyleri Açısından Görüşlerin İncelenmesi

Soruların tamamı varyans analizine tabi tutulmuş ve hipotez tüm sorular için aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Hi: Eğitim düzeylerine göre en az birisinin görüşleri farklılık göstermektedir.
(i:1,2,...,10)

Tablo 32: Eğitim Düzeyleri Açısından Sorulara Verilen Cevapların Farklılıklarının Test Sonuçları

	p Değeri
Devlet Yeni Katılım Bankaları Kurmalıdır.	,118
Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankaları İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir.	,477
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum.	,745
Devletin Kuracağı Her Yeni Katılım Bankası Sektörde Haksız Rekabet Oluşturur.	,239
Devletin Katılım Bankası Kurması İslami Finans Ürünlerinin Çeşitliliğinin Artmasını Sağlar.	,787
Devlet Kuracağı Katılım Bankalarıyla Halka Daha Az Maliyetle İşlem Sunar.	,051
Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır.	,961
Özel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim.	,687
Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur.	,016
Devletin Kurduğu Katılım Bankaları Devlete Olan Güvenimi Arttırır.	,073

Görüldüğü üzere Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur” değişkeninde eğitim düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Diğerleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Bu farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testi uygulanmış ve aşağıdaki sonuç elde edilmiştir.

Tablo33: Eğitim Durumuna Göre Farklılıkların Çoklu Karşılaştırma Test Sonuçları

Çoklu Karşılaştırma

Scheffe

Bağımlı Değişken	(I) En Son Mezun Olduğunuz Okul	(J) En Son Mezun Olduğunuz Okul	Oralam Fark (I-J)	Standart Hata	p	%95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
DEVLETİN KURACAĞI KATILIM BANKALARINI ÖZEL KATILIM BANKALARININ İNSAN KAYNAKLARI POLİTİKALARINA ETKİSİ OLUMSUZ OLUR	Lise ve altı	Ön Lisans	-1,500	,570	,081	-3,12	,12
		Lisans	-,207	,433	,973	-1,44	1,02
		Yüksek Lisans ve Doktora	-,300	,529	,956	-1,80	1,20
	Ön Lisans	Lise ve altı	1,500	,570	,081	-,12	3,12
		Lisans	1,293*	,404	,020	,15	2,44
		Yüksek Lisans ve Doktora	1,200	,505	,137	-,24	2,64
	Lisans	Lise ve altı	,207	,433	,973	-1,02	1,44
		Ön Lisans	-1,293*	,404	,020	-2,44	-,15
		Yüksek Lisans ve Doktora	-,093	,343	,995	-1,07	,88
	Yüksek Lisans ve Doktora	Lise ve altı	,300	,529	,956	-1,20	1,80
		Ön Lisans	-1,200	,505	,137	-2,64	,24
		Lisans	,093	,343	,995	-,88	1,07

* Ortalama Farkı %5 Düzeyinde Anlamlıdır.

Eğitim düzeyleri açısından “Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur” sorusuna verilen cevaplarda lisans ve ön lisans mezunları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Katılım bankası çalışanlarının ön lisans

mezunlarının, lisans ve yüksek lisans mezunlarına göre “Devletin Kuracağı Katılım Bankaları Özel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur” sorusuna katılımlarının daha yüksek olduğu gör÷lmektedir.

SONUÇ

Dünyanın yaşamış olduğu ekonomik krizlerden sonra ülke ekonomileri açısından bir takım ekonomik olumsuz sonuçlar doğmuştur. Yaşanan ekonomik krizlerden sonra farklı iktisat ekollerinin görüşleri kabul görmüştür. Dünyanın yaşadığı 1929 buhranı sonrası Klasik İktisat ekolünün düşünce ve önerileri terkedilmiş, yerine Keynezyen düşünce egemen olarak, devletin ekonomiye müdahalesi hemen hemen bütün dünya ülkeleri tarafından kabul görmüştür. Ülke ekonomilerinin bir çok ögesi bulunmakla beraber, bankalar bu ögelerin temelini oluşturur ve ekonomik yaşamın olmazsa olmazı konumda yer almaktadır. Bankalar da Keynezyen ekolün ekonomiye devlet müdahalesini öneren yaklaşımında etkilenmiş, tüm dünyada özel bankalar bazı sebeplerden dolayı kamulaşırken, kamu girişimiyle de yeni bankalar kurulmaya başlanmış devlet bankacılık sektöründe büyümeye başlamıştır. 1930'lu yıllardan, 1970'li yıllara gelindiğinde dünya ekonomilerinde kamu bankacılığının sektördeki ağırlığı yüzde 40 seviyelerine ulaşarak, ciddi bir büyüme göstermiştir.

Ülkemizde ise dünyada yaşanan krizler sonra, dünyanın kabul gördüğü iktisat ekollerinin düşünceleri kabul görmekle birlikte, ülkemizin bağımsızlık mücadelesiyle birlikte yaşamış olduğu savaşlar ve beraberinde gelen ambargolar ve ekonomik zorluklar ülke ekonomisinde derin yaralar açılmıştır. Ticaret yok denecek seviyelere gelmiş, ülkenin sermaye birikimi ve bilgi birikimi oldukça bir hal almıştı. Ekonomi yeni yeni kurulan cumhuriyetin öncelikli konularından olmuştur. Kamu sektörü bu derin yaraları ve olumsuz durumları iyileştirmek amacıyla birçok yatırım yapmıştır. Yapılan yatırımlar neticesinde KİT'ler kurulmuştur. KİT'lerin kuruluşundan sonra, ilgili işletmeleri ekonomik olarak destekleyecek kurumlara ihtiyaç duyulmaktaydı. Ülke bankalarının birçoğu özel girişim sermayesi durumundayken, bunu uygun şekilde kamunun gerçekleştirmesi mümkün değildi. Kamu girişimi ve sermayesiyle belirlenmiş sektörleri desteklemek için bankalar kurulmuş ve belli alanlarda ihtisaslaşarak sektöre destekler vermişlerdir. Böylece ülkede savaş ve ekonomik sıkıntılardan dolayı bozulan ekonomik yapı düzelmeye başlamıştır.

Ülkemiz ekonomisi birçok kriz atlattı ve bu krizlerden en çok bankalar etkilenmiştir. Bankaların derinden etkilenmesiyle ülkemiz hükümetleri kriz dönemlerinden oldukça önemli dersler çıkarmışlardır. Yaşanılan tecrübelerle hem

devlet yönetimi, hem de ekonomi yönetimi anlamında önemli adımlar atılarak yeni sistemlere geçilmiştir. Sığ olan ekonomik yapımız gelişimimiz için önemli bir engel teşkil etmekteydi. Ekonominin sığ olması, beraberinde sermaye birikiminin gerçekleşmemesini getirmekte buda diğer ekonomik değişkenlere ciddi derecede olumsuz etki yaratmaktaydı. Ülke hükümetleri bunun çözümünü liberalleşme ile bulmuşlar, liberalleşmenin başlaması adına 24 Ocak 1950 Kararları yürürlüğe girmiştir. Liberalleşmeyle ülke ekonomisinin dışa açılımı gerçekleşiyor, böylece sermaye birikiminin sağlanması hedeflenmekteydi. Sermaye birikiminin sağlanması için, tüm kesimlerin ülkede yatırım yapması için uygun ortam sağlanması, tüm finansal tüketicilere hitap eden ürünler gerekmektedir. Ekonomiye dahil edilmeyen tasarrufların sisteme tekrar kazandırılması da önemli bir yer teşkil etmekteydi. Bu kapsamda konvansiyonel bankaların yanında, faiz hassasiyeti bulunan kişilere hitap edebilmesi adına 1983 yılında ÖFK'lar (Özel Finans Kurumları) kurulmuş, dünyaca sağlam bankacılık modeli olarak adlandırılan, İslami finans ülkemizde finansal tüketici ve yatırımcılara ürün sunmaya başlamıştır. Bazı çevrelerce bu kurumlar bankaların rakibi olarak görülmüş ancak finansal sistemin tamamlayıcısı oldukları göz ardı edilmiştir. O yıllarda ÖFK'lar ülkedeki mudilerce tercih edilmeye başlamış, hem finansman desteği hem de tasarrufları değerlendirmek için faizli sistemin alternatifini olmaya başlamıştır. 1983 yılında Türk ekonomik sistemine dahi olan ÖFK'lar Türkiye'deki finansal tüketicilere başlarda olumlu katkılar sunmuş olsa da, kötü tecrübeler de yaşatmıştır. O dönemler Türk ekonomik sisteminin yetersiz alt yapısı sebebiyle, finansal tüketiciler korunamamış ve yaşanan kötü tecrübeler beraberinde güven kaybına yol açmıştır. Türkiye Cumhuriyeti birçok ekonomik kriz yaşamış, krizler neticesinde bankacılık sistemi büyük depresyonlar atlattır. Şubat 2001 yılında yeni bir kriz patlak vermiştir. Ekonomi açısından kaybolan yılların vermiş olduğu dersler neticesinde yeni bir ekonomik model oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni ekonomik modele "Güçlü Ekonomiye Geçiş" adı verilmiştir. Güçlü ekonomiye geçiş programı IMF destekli bir program olmuştur. Türk mali sistemi için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler;

- Nisan 2001'de TCMB Kanununda yapılan değişikliklerle Merkez Bankasının hükümete karşı özerkliği sağlanmış, kamu kesimine kredi açmasına son verilmiştir. Bankanın temel amacının fiyat istikrarını sağlamak olduğu kanunla belirtildi.

- Kamu bankalarının likidite sorunlarının çözülmesi, görev zararlarının tasfiye edilmesi ve zarar oluşturacak görevler verilmemesi. Görev alanlarının yeniden düzenlenmesi. Emlak Bankasının kapatılarak Ziraat Bankasına devredilmesi, Vakıflar Bankasının en kısa sürede özelleştirilmesi, Ziraat ve Halk Bankalarının KIT statüsünden çıkarılarak AŞ haline getirilmesi hedeflenmiştir.
- 2001 de Bankalar Kanununda düzenleme yapılarak bankaların mali yapısının güçlendirilmesi ve BDDK'nın denetim yetkilerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.
- TMSF'deki bankaların sorunlarının en kısa sürede çözümlenmesi hedeflenmiştir.
- 2004 yılında banka mevduatlarına verilen sınırsız güvence kaldırıldı.

Oluşturulan ekonomik modelde 1983 yılında kurulan ÖFK'lar 2005 yılında yayımlan 5411 sayılı Kanun ile "Katılım Bankası" ismini alarak sektörde banka olarak devam etmişlerdir. Hem Türkiye'de uygulanan bankacılık modeli, hem de yeni katılım bankacılığı modeliyle bu alanda yaşanan problemler genel olarak çözümlenmiş hem yerli, hem de yabancı yatırımcı için Türkiye önemli bir konuma gelmiştir. Türkiye için bu dönem faizsiz bankalarının mevzuatının altyapısının büyük ölçüde netleştiği ve faaliyetlerinin standart hâle geldiği bir süreci başlatmıştır. Piyasa koşullarına ve genel yasal altyapıya uygun bir mevzuat dayanağına sahip olunması katılım bankalarının kısa süre içerisinde önemli büyüme sağlamasının önünü açmıştır. Nitekim 2005 yıl sonunda 9,9 Milyar TL aktif büyüklüğüne 292 şubeye ve 5 bin 747 personele sahip olan katılım bankalarımız bugün (Nisan 2018) 172 Milyar TL'lik aktif büyüklüğüne bin 32 adet şubeye ve 15 bin 29 personel sayısına ulaşarak yaklaşık 17 katlık bir büyüme elde etmiştir.

İslami finans sistemi dünyada birçok ülke tarafından başarıyla uygulanmakta ve olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bu ülkelerin başında Malezya gelmektedir. İslami finansın dünyadaki en iyi örneklerini sergilemekte olup, 1940 yılında Hac Fon Yönetimini (Tabung Haji) kurulmasıyla başlayan Malezya'nın İslami finans serüveni bugün hala varlığını korumaktadır. Tabung Haji ülkemiz ve diğer Müslüman ülkeler içinde örnek alınması gereken bir uygulamadır. Malezya'nın yanı sıra, Mısır, Suudi Arabistan, Pakistan, Sudan, Katar gibi ülkelerde İslami finans sistemini başarıyla uygulayan ülkelerdir. Türkiye yeni kurduğu iki yeni katılım bankası Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası'yla İslami finansı başarıyla uygulayan ülkelerle rekabet edebilmeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda katılım bankacılığı

sektörünün gelişmesi için çalışmalar yapılmış ve yeni kurumlar oluşturulmuştur. Bunlar;

- Katılım bankalarının bir meslek kuruluşu olan TKBB'nin kurulması
- Katılım Bankacılığı'na yönelik bir çalıştay yapılması.
- BDDK bünyesinde katılım bankalarına yönelik bir daire kurulması.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı Katılım Bankacılığı Üst Koordinasyon Kurulu'nun kurulması.
- İstanbul Finans Merkezi Projesi'nde (İFM) Katılım Bankacılığı'nın yer alması.

Dünyada yaşanan küresel krizleri Türk ekonomisi uyguladığı dirayetli siyasi, ekonomik politikalarla atlamıştır. 2023 hedefleri belirleyen ve bu doğrultuda çalışmalar yapan ve Tüm kurumlarıyla 2023 hedeflerine doğru yol almaya başlayan Türkiye, İstanbul'u dünya çapında bir finans merkezi konumuna getirmek için İstanbul Finans Merkezi Projesi'ni başlatmıştır. Bu proje katılım finans sektörünün gelişmesi adına önemli bir araç olarak görülmektedir. İFM programının altında yer alan "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi" bileşeni katılım bankacılığına önemli katkılar sağlamaktadır. 2023 hedeflerinin gerçekleştirilmesi için siyasi otoritenin dirayeti ve başarısıyla ülkemizde katılım bankacılığı sektörü gelişecek ve bu alana yatırımlar artacaktır.

Çalışmada Türkiye'de bulunan katılım bankası çalışanlarına kamu bankalarının kurulması ve faaliyete geçmesi ve devletin bu alanda yeni yatırımlar gerçekleştirilmesi, kamunun katılım bankacılığı faaliyetleri konusundaki bilgisi, beklentileri, kamunun İslami prensipler doğrultusunda bankacılık faaliyeti yapip yapamayacağı, yeni açılan kamu katılım bankalarının diğer katılım bankalarının insan kaynakları politikasına etkisi, kurulan ya da kurulacak katılım bankalarının faizli bankayla organik bağının olması konusundaki düşüncelerine yer veren anket çalışması uygulanmıştır. Anket çalışmasından elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir.

Katılım bankası çalışanlarının %45,3'ü devletin yeni katılım bankası kurması gerektiğini düşünmektedir. %22,7'si devletin yeni katılım bankası kurmaması gerektiği belirtmiş olup, %21,7'si ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Kamu bankacılığı ülkemizde alışılmış olsa da, kamunun İslami prensipler doğrultusunda bankacılık yapması alışılmış bir durum değildir. Ziraat Katılım Bankası'nın ardından Vakıf Katılım Bankası'nın kurulması ve diğer kamu sermayeli katılım bankalarının kuruluş aşamasında olması ve bu konuda ileriye dönük projeksiyonlar yapılması, mevcut kamu katılım bankalarının performansının olumlu olması, ileriye dönük pozitif sinyaller vermesi ve halkın ilgisini toplaması anketimizin sonuçlarına da yansımış olup katılımcıların yarıya yakını devletin yeni katılım bankası kurması fikrine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” yanıtlarını vermiştir.

Özel girişimin 1983 yılından beri İslami prensipler doğrultusunda bankacılık yaptığı ülkemizde kamunun 3 yıl gibi kısa bir sürede bu alan da başarılı sonuçlar elde etmesi, sektöre yeni İslami finans ürünleri sunarak hareketlilik getirmesi, çalışmanın anket kısmında “Devlet Tarafından Kurulacak Katılım Bankalarının İslami Finans Çerçevesinde İşlem Gerçekleştirir” ve “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarıyla Özel Katılım Bankalarının Gelişim Hızları Daha da Artacaktır” sorularıyla test edilmiş olup katılımcıların %56,6'sı devletin İslami prensipler doğrultusunda bankacılık hizmeti sunacağını düşünerek, “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevap vermesi neticesinde doğrulanmıştır. Katılımcıların %52,3 devlet katılım bankalarıyla birlikte sektörün gelişim hızının artacağını fikrini beyan etmiştir.

Dünya da sektör otoriteleri tarafından devamlı eleştirilen bir konu olan İslami finans çerçevesinde hizmet sunan bir bankanın faizli bir bankayla organik bir bağının olması konusu, ülkemizde de eleştirilmiş olup kamunun bu alandaki ilk denemesi olan Ziraat Katılım Bankası bu konu doğrultusunda eleştirilmiştir. Anket çalışmamızda bu konu “Devletin Kuracağı Yeni Katılım Bankalarının, Konvansiyonel(Faizli) Bankayla İlişkili Olmasını Doğru Bulmuyorum” sorusuyla test edilmiştir. Katılımcıların %56,6 gibi büyük bir çoğunluğu devletin kuracağı yeni katılım bankalarının, konvansiyonel(faizli) bankayla ilişkili olmasını doğru olmayacağını düşündüklerini “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevaplarıyla belirtmişlerdir. Kurulacak olan yeni katılım bankalarının konvansiyonel alanda hizmet veren bir bankayla herhangi bir bağının olmaması gerekliliği göz ardı edilmeyecek bir sonuçtur.

Ankette ulaşılan diğer bir bulgu zel Katılım Bankalarının Yerine Devletin Kuracağı Katılım Bankalarıyla İşlem Yapmayı Tercih Ederim” sorusan verilen cevaplar da olmuştur. Kamu bankası çalışanlarının bu soru için düşüncelerinin olumlu yönde olduğu tespit olunmuştur. Özel banka çalışanları ise bu görüşe katılmamaktadır. Bu soruya katılım bankası çalışanları kendi menfaatleri doğrultusunda cevap vererek, objektif olamadıkları tespit olunmuştur.

Çalışma neticesinde ulaşılan bir başka bulgu ise devlet katılım bankalarının sektörde haksız rekabete yol açacağı görüşünün anket katılımcıları tarafından kabul edilmemesidir. Katılımcıların %50,9’u “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevapları vermiştir. Konvansiyonel sistemdeki bankaların karlılıklarına baktığımızda ilk sıralarda özel bankaların yer alıyor olması, konvansiyonel alanda faaliyet gösteren kamu bankalarının rekabeti bozmadığı gibi, katılım alanında faaliyet gösteren kamu bankalarının da rekabeti bozmayacağı aksine sektöre yeni kazanımlar katacaktır.

Çalışma neticesinde ulaşılan bir başka bulgu ise devlet katılım bankalarının sektörde haksız rekabete yol açacağı görüşünün anket katılımcıları tarafından kabul edilmemesidir. Katılımcıların %50,9’u “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevapları vermiştir. Konvansiyonel sistemdeki bankaların karlılıklarına baktığımızda ilk sıralarda özel bankaların yer alıyor olması, konvansiyonel alanda faaliyet gösteren kamu bankalarının rekabeti bozmadığı gibi, katılım alanında faaliyet gösteren kamu bankalarının da rekabeti bozmayacağı aksine sektöre yeni kazanımlar katacaktır.

Bankacılık alanı istihdam ve kariyer konusunda ülkemizde önemli sektörlerdendir. Bankalar çalışanlardan kendilerini güncel tutmalarını, devamlı geliştirmeleri beklemektedirler. Özel bankalar, kamu bankalarına göre bu konuda çalışanlarını titiz seçmektedir. alışanlarının karlılık esasına göre performans kriterleri belirlemektedir. Çalışmada yer alan “Devletin Kuracağı Katılım Bankaları zel Katılım Bankalarının İnsan Kaynakları Politikalarına Etkisi Olumsuz Olur” görüşü katılımcıların %43,3 oranında katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu görüşe katılmıyorum cevabını verenlerin oranı ise %28,3’tür. Bu görüşe katılanların ön lisans mezunlarının çoğunlukta olduğu tespit olunmuştur. Bu görüş için katılımcıların %32,1’i kararsızım yanıtını vermiştir. Kararsızım yanıtını veren katılımcıların oranının yüksek olması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Devletin

kuracağı katılım bankaları her ne kadar sektörde kurumlar açısından haksız rekabet oluşturacağı düşünülüyor olsada. Çalışanlar açısından ciddi bir rekabet ortamı oluşacağı düşünülmektedir.

Ekonomi, finans, para gibi alanlarda yapılan yatırımlar akşamdan sabaha sonuç vermeyeceği bilinen bir gerçektir. Devletin katılım bankacılığı alanında kurumlarıyla bu alanı desteklemesi ve yeni bankalar kurması şüphesiz bu alanın ilerleyen yıllarda daha da gelişeceğinin bir göstergesidir. Kurulan her yeni banka sektöre ilave bir katma değer katacaktır. Ülkemiz ileriye dönük büyük projeksiyonlar hazırlamakta ve cumhuriyetimizin 100. yılında dünyanın en iyi ekonomileri arasına girmeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda bütün finans alanının iyileştirilerek çeşitlendirilmesi, yatırımcıların tümüne hitap eden bir alan haline getirilmesi gerekmektedir. Yeni kurulan kurumlarda alanında uzman insan kaynağına yer verilmesi ve sürekli olarak eğitim konusunda desteklenmesi gerekmektedir. Katılım bankacılığı sektöründe yeni yatırımlarda bu hususlara dikkat edilmesi faydalı sonuçları beraberinde getireceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

2010/11 Sayılı T.C. Başbakanlık Genelgesi.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, T.C. Resmi Gazete.

Akgüç, Öztin, **Türkiye’de Bankacılık**, Gerçek yayınevi, İstanbul 1992.

Akkaş, E. **Körfez Ülkelerinde İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu (Araştırma Raporu No.3)**.İslam İktisadı Araştırma Merkezi2017 İstanbul.

AlrifaiTariq, **İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem, Buzdağı Yayınları**, 2018, s.164.

Aybegüm BİLİR, **Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010, s. 24.

Bayındır, A. **Ticaret ve Faiz, Süleymaniye 2007 Vakfı Yayınları**.

BDDK **Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı Raporu**, 2014, <https://www.bddk.org.tr/>.

Bulut, Kemalettin. **“Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi”**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

Coşkun Alper **Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008 İstanbul.

Dikkaya M, Kutval Y, **Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği**, Savaş Yayınları, 2014 Ankara, s.43.

Döndüren H, **İslami Ölçülerle Ticaret Rehberi**, Erkam Yayınları, 2008, İstanbul.

Emeç Ö, **Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği**, İstanbul Şehir Üniversitesi İşletme Tezsiz Yüksek Lisans Programı Bitirme Projesi, s4, 2014, İstanbul.

Erçetin, H. **Mega Sukuk Temerrütleri İslami Finans İçin Bir Asit Test Mi?** TKBB Yayınları, 2009, İstanbul.

Erdoğan Tokgöz **“Türkiye Ekonomisi”** İmaj Yayınevi, Ankara, 2001, s. 4.

Erdoğan, D. **Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları**, Yüksek Lisans Projesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2011, İstanbul, s.37.

Fikret Çankaya ve Mehmet Öz, “**Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi**”, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2001, s. 16.

Hamza ÖZKAN, **Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2012 , s.9.

Karaman H. **İş ve Ticaret İlmihali**, İz Yayıncılık, 2012, İstanbul, s. 335.

Katılım Bankaları 2017 “, TKBB Yayınları, İstanbul 2017.

KORUKÇU Ünal, **Bankacılığın Tarihsel Gelişimi,40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi**, Bankalar Birliği Yayınlar, Ankara, 1998.

Mehmet Odabaşı / İ. Emin Aktepe, **AAOIFI 2003 standartları / Faizsiz Bankacılık Standartları**, İstanbul, TKBB Yayın No: 2, 2012.

Mehmet Takan, “**Bankacılık, Ankara**”, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s. 6.

Mete Sezgin, “**Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması**”, İstanbul, Literatürk (Nüve Kültür Merkezi), 2008.

Micco, A. Panizza, U. ve Yeyati, E. L. (2004). **Should the Government be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks**, Inter-American Development Bank Çalışma Tebliği.

Odabaşı M, **Faizsiz Bankacılık Eğitim** Notları, İstanbul, 2011.

Oskay C.,Kubar Y., **Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi**, KMU İİBF Dergisi, 10. Sayı, 2008, Karaman.

Özgür, E. **Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği** Doktora Tezi, 2007, Afyon.

Özsoy M. Şerafettin, **Sağlam bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**, İstanbul, 2012, s.139.

Özsoy, İ. **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı**, Timaş Yayınları, s.13, 1987 İstanbul.

Öztin AKGÜÇ, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 146.

Parasız İlker “**Para Banka ve Finansal Piyasalar**”, 9. Baskı s. 105.

Sururi Kocaimamoğlu, **“Bankacılık Ansiklopedisi”**, Türkiye İş Bankası Yay. Ankara, 1985 s. 70.

Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025”, TKBB Yayınları, Yayın No:5, Mart 2015, İstanbul

Uçarkaya, S. **Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Ankara, Mart 2006

Ünal Korukçu, **“Bankacılığın Tarihsel Gelişimi,40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi”**, Bankalar Birliği Yayınlar, Ankara, 1998.

Yazıcı R. **Finansal Sistemde Faiz Sorunsalı ve Katılım Bankacılığı**, Kriter Yayınları, 2017, İstanbul

Yesuf, A.J. **Sudan’da İslam İktisadı ve finansının güncel durumu(Araştırma Raporu No.4)**. İslam İktisadı Araştırma Merkezi,2017, İstanbul

Yetiz Filiz, **“Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”**, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Niğde, 2016.

Yetiz, A. **“Ofis Mobilyaları ve Ofis Mobilyalarının Tasarımını Etkileyen Ergonomi Faktörünün İncelenmesi Adana’da Bir Banka Örneği”**, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2009, Adana.

<http://www.aljazeera.com.tr/>

<http://www.bddk.gov.tr>

<http://www.bloomberght.com>

http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/islam-kalkinma-bankasi-turkiye.html

<http://www.finansgundem.com>

<http://www.iifm.net>

<http://www.inceif.org/>

<http://www.tcmb.gov.tr/>

<http://www.tkbb.org.tr/>

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

<http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finan-sözlüğü#1560>.

<http://www.uaebf.ae/>

<http://www.vakifvarlikkiralama.com.tr>

<http://www.ziraatkatilimvks.com.tr/>

<https://www.albaraka.com.tr>

<https://www.bnm.com.my/>

<https://www.diyamet.gov.tr>

<https://www.dunya.com/>

<https://www.ekonomi.gov.tr/>

<https://www.hazine.gov.tr/>

<https://www.kuveytturk.com.tr/>

<https://www.tabunghaji.gov.my/>

<https://www.turkiyefinans.com.tr>

EK 1 : ANKET

Sayın

Katılımcı,

Bu anket, bir üniversitenin yüksek lisans tez çalışması olarak hazırlanmıştır. Ankette toplam 15 soru bulunmaktadır. (5'i genel bilgiler, 10'u kamunun katılım bankacılığı faaliyetleri üzerine) Bütün cevaplar gizlilik esası içerisinde incelenecektir.

İlginiz ve desteklerinizden ötürü teşekkür ederiz

1- CİNSİYETİNİZ?

- Kadın
- Erkek

2- ÇALIŞTIĞINIZ BANKA SEKTÖRÜ?

- Kamu
- Özel

3- YAŞ ARALIĞINIZ?

- 18-29
- 30-39
- 40-49
- 50 ve üstü

4- EN SON MEZUN OLDUĞUNUZ EĞİTİM KURUMU?

- Lise ve Altı
- Ön Lisans
- Lisans
- Yüksek Lisans ve Doktora

5- BANKACILIK MESLEĞİNDEKİ SÜRENİZ?

- 1-5
- 6-10
- 11-15
- 16 ve üst

6- DEVLET YENİ KATILIM BANKALARI KURMALIDIR

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

7- DEVLET TARAFINDAN KURULACAK KATILIM BANKALARININ İSLAMİ FİNANS ÇERÇEVESİNDE İŞLEM GERÇEKLEŞTİRİR

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

8- DEVLETİN KURACAĞI YENİ KATILIM BANKALARININ, KONVANSİYONEL(FAİZLİ) BANKAYLA İLİŞKİLİ OLMASINI DOĞRU BULMUYORUM.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

9- DEVLETİN KURACAĞI HER YENİ KATILIM BANKASI SEKTÖRDE HAKSIZ REKABET OLUŞTURUR.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

**10- DEVLETİN KATILIM BANKASI KURMASI İSLAMİ FİNANS
ÜRÜNLERİNİN ÇEŞİTLİLİĞİNİN ARTMASINI SAĞLAR.**

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

**11- DEVLET KURACAĞI KATILIM BANKALARIYLA HALKA
DAHA AZ MALİYETLE İŞLEM SUNAR.**

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

**12- DEVLETİN KURACAĞI YENİ KATILIM BANKALARIYLA
ÖZEL KATILIM BANKALARININ GELİŞİM HIZLARI DAHADA
ARTACAKTIR.**

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

**13- ÖZEL KATILIM BANKALARININ YERİNE DEVLETİN
KURACAĞI KATILIM BANKALARIYLA İŞLEM YAPMAYI
TERCİH EDERİM.**

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

14- DEVLETİN KURACAĞI KATILIM BANKALARI ÖZEL KATILIM BANKALARININ İNSAN KAYNAKLARI POLİTİKALARINA ETKİSİ OLUMSUZ OLUR.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

15- DEVLETİN KURDUĞU KATILIM BANKALARI DEVLETE OLAN GÜVENİMİ ARTTIRIR.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum